

BÖRZSÖNYI HELIKON

Irodalmi, művészeti, természetbarát folyóirat

XIII. évfolyam 2. szám, 2018 február

"Áldjon meg az Isten mindenkit, aki az áldatlan magyar ugart tördeli."

Koczka Dorottya festménye

Tartalom:

- Ketykó István:Itt és most; (vers) 3**
Dr. Koczó József: Emlékeink az Esztergomi főegyházmegye egykori Honti főesperességének múltjából I.; (egyháztörténeti írás) 4-12
Lencsés Károly:Egy szoba magánya; (írás) 14-15
Egry Artúr:Fekete rózsák; (vers) 16-17
Petrozsényi Nagy Pál:Csendélet birkapörkölttel és kutyákkal; (írás) 18-19
Kovács T. István:Lebbencsleves; (írás) 20-21
Csáky Károly:Néhány adalék Ipolyi Arnold szülőföldi kapcsolataihoz II.; (képes helytörténeti írás) 22-43
H. Turi Klára:Terápiás napló V.; (írás) 44-52
Kő-Szabó Imre:Kiállt az erkélyre; (írás) 54-55
Horváth Ödön:Az Új Lét küszöbén;A szalak összefutnak;Kövesd őket;Hosszú megfontolás után; (versek) 56
Hörömpő Gergely:A zarándok útja; (vers) 57
Fetykó Judit:Tél;Köd; (versek) 58
Elbert Anita:Őszül a világ; (vers) 59
Végh Tamás:Házból házba; (vers) 60
Székács László:Elmerengő; (vers) 61
Pribojszky Mátyás:Veronika gyermekei X. rész; (írás) 62-72
B. Tóth Klára: Pillérek íze; (vers) 74
Börzsönyi Erika:Akit a farka kivet; (írás) 75-76
Janecskó Györgyi:Tücsi mesék:Ellapátolt harag; (írás) 78-79
Dobrosi Andrea:Van úgy...; (vers) 80
Debreczeny György:de erről hallgatni fog; (vers) 81
Handó Péter:Hepilógus; (vers) 82-83
Megemlékezés:Elhunyt dr. Újváry Zoltán, a Szülőföldön hontalanul szerzője; Réti Zoltán (1923-2018) 84-97
Beszámoló:Megemlékezés a Sajó Sándor-emlékév jegyében; (Pásztor Péter képes beszámolója) 98-102
Bemutatjuk:Koczka Dorottya rajzai, festményei; 103-113
Beszámoló:Teszary Károly:A Diósjenői uradalom című kötetének bemutatója a diósjenői Boróka-házban, 2018 február 02. (Végh József mkl. képes beszámolója) 114-116
Programajánló; 117
Könyvajánló; 118-120
Pályázat; 121
Karaffa Gyula:órjít...; (vers) 122
Impresszum; 123

E havi számunkat a Nagyoroszipan élő, Egerben tanuló Koczka Dorottya rajzaival és festményeivel díszítettük! Köszönet a képek közlési jogáért! A Szerk.

Ketykó István: Mostanában fekete lovakkal álmodom

*Összegyűjtött és új versek
(1976 – 2003)*

Ima bocsánatért (2000) ciklus versei

Itt és most

lejárt már hat éves jótállásunk
szalad bennünk a kép megállítani
nem tudjuk hiába csavargatjuk a napok
gombjait minden mi körülvesz e

szmokingfekete éjben hamis ikon csupán
itt és most kell bevallanunk hogy a szerelmet
olcsó regényekből ismerjük csak
bábszínházban ültek és tapsoltak gondolataink
két aktus között s ha olykor rád nem szólok
újságot olvastál volna közben
szócsatáink alatt nyögött az ünnepi asztal
megrepedtek a falak pergett a vakolat
itt és most kell bevallanunk hogy
tévedések voltak eddigi apró örömeink
zilált álmaink és ébredéseink

Mohora , 1979. március 17.

Dr. KO CZÓ JÓ ZSE F**Emlékeink az Esztergomi főegyházmegye egykori Honti főesperességének múltjából I.****Bevezetés**

1993-ban II. János Pál pápa Hungarorum Gens – *A magyarok nemzete* kezdetű apostoli konstitúciójával (alkotmány) megváltoztatta a magyar katolikus egyház szervezeti felépítését. A Börzsöny vidékét, Ipoly mentét érintő pápai rendelkezés az Esztergomi főegyházmegyéből a Trianon romjain még fennálló Honti főesperesség plébániáit az egri érseki tartomány Váci egyházmegyéjének Vác-Székesegyházi és Nógrádi főesperességéhez sorolta. A római egyházfő döntése a 20. század világháborúit lezáró békediktátumok által már szétszabdalt főesperesség közel tíz évszázados fennállásának a végét jelentette. Ugyancsak a váci püspök joghatósága alá helyezte az esztergomi érsekség Nógrádi főesperességének érsekvadkerti és szécsényi kerületéhez tartozó 28 plébániát.

Ismereteim szerint a Honti főesperesség történetének monográfiászerű megírására eddig még nem került sor. Egy-egy korszak, részterület feldolgozása során az elmúlt másfél évszázadban azonban születtek tanulmányok, folyóiratcikkek, nem beszélve a főegyházmegye esperességünkre is kiterjedő forrásainak, adattárainak (tisztviselői és személynévi listák, életrajzok, lexikonok) közzétételéről. Illendő, hogy e fontos munkát elvégzők tevékenységét, témánk feldolgozásához való hozzájárulásukat legalább nevük és legfontosabb műveik felemlítésével méltassuk!

- **Ortvay Tivadar** (1843–1916) történész, régész, földrajztudós, pedagógus, római katolikus pap, a Magyar Tudományos Akadémia rendes tagja. *Magyarország egyházi földleírása a XIV. század elején a pápai tizedjegyzék alapján feltüntetve* című kétkötetes hatalmas munkája alig néhány évvel a Vatikáni Magyar Okirattár első kötetének megjelenése után került ki a nyomdából.
- **Hőke Lajos** (1813–1891) aljegyző majd levéltáros Hont vármegyében 1861 és 1867 között. Régészeti, történeti és egyháztörténeti, néprajzi dolgozatai korának kiváló helyismeretéről tanúskodnak.
- **Némethy Lajos** (1840–1917) egyháztörténész, plébános, Esztergom főegyházmegye könyvtárosa, esperes. Tagja a Történelmi, Régészeti és Heraldikai Társulatnak. Számos történeti tanulmánya jelent meg. Összeállítója és szerkesztője *Az Esztergomi főegyházmegye parókiái és papsága ...* című nagy szabású munkának.
- **Borovszky Samu** (1860–1912) történetíró, az MTA levelező tagja és irodaigazgatója, szerkesztője a Magyarország vármegyéi és városai c. sorozat *Hont vármegye és Selmeczbánya sz. kir. város* című kötetének is, melynek történeti részét 1848-ig **Reiszig Ede** történész írta. A római katolikus egyház Hont megyei történetére vonatkozó részek **Kudora János** viski plébánostól származnak.
- **Bakács István János** (1908–1991) történész, levéltáros. Hont vármegye történetére vonatkozó Mohács előtti oklevelek áttekintésével, és középkori egyházas helyeivel foglalkozó tanulmányai nélkülözhetetlenek a témát kutatók számára.

- **Györffy György** (1917–2000) Széchenyi-díjas történész, a Magyar Tudományos Akadémia tagja. Munkái a magyar őstörténettel, a honfoglalás időszakával, az Árpád-korral, régi személy- és helyneveinkkel, összehasonlító keletkutatással, forrásismerettel és -olvasással, történeti topográfiával foglalkoznak.
- **Beke Margit**, (1939–) egyháztörténész, levéltáros, az MTA doktora, az Esztergom–Budapesti Főegyházmegye Egyháztörténeti Bizottságának elnöke. *Az Esztergomi (Esztergom–Budapesti) Főegyházmegye papsága 1892–2006* című munkájával – melyben Némethy Lajos említett művének folytatására vállalkozott – ugyancsak elősegítette a Honti főesperességben lelkeszi szolgálatot teljesítő papok életútjának megismerését.
- Végül nem feledkezhetünk meg másik kortársunkról, földinkről, az Ipolyságon élő és alkotó **Csáky Károlyról** (1950–), a tudós tanárról, etnográfusról, helytörténészről sem. Munkásságában folyamatosan jelen van az egyházak múltja és jelene iránti figyelem, a szakrális témák feldolgozásának igénye. A negyedszázada megjelent *Isten házai és szolgái – Az Ipoly mente egyházi műemlékei és jeles személyiségei a vidék egyháztörténeti, szakrális néprajzi kislexikonjaként is felfogható. A Honti barangolások és A Dunától a Szitnyáig* kötetek a honti települések megannyi egyházáról, templomáról szolgálnak ismeretekkel. Három, portrékat tartalmazó kötetében jó néhány Hont megyéből származó vagy éppen a Honti főesperességben szolgáló főpapról, alsópapról, szerzetesről, teológusról olvashatunk. Nemkülönb a *Szagrális emlékeink nyomában* sorozat megjelent öt kötete, mely 55 település – nemcsak római katolikus – egyházának, templomainak, kápolnáinak, búcsújáró helyeinek, szakrális kisemlékeinek bemutatására vállalkozik.

A Honti főesperesség érseki egyházmegyétől való elválasztásának lehetséges következménye, hogy históriájára irányuló egyháztörténeti érdeklődésben, kutatásban lankad a figyelem. Mondhatjuk, a megszűnt egyházigazgatási egységnek már csak múltja van, jelene és jövője nincs. Ugyanakkor az átszervezés előtti időkre, az esztergomi érsekségre és a *huntyi esperességre* vonatkozó személyes emlékek a vidék idősebb nemzedékeinek körében még elevenek. Az eltelt negyedszázad változásai ezeket még nem törölték ki a vallási emlékezetből.

Tanulmányom megírásával törekvésem, hogy időrendben bemutassam a Honti főesperesség területi változásait, espereseit; a hozzátartozó szentegyházakat – az Úr hajlékának építését, védőszentjét; plébániákat és leányegyházakat – elvégezve azonosításukat, megkísérelve a korábbi sikertelen vagy téves azonosítások korrekcióját –, s közvétegyem a parókusok szolgálatára vonatkozó adatokat.

Nem céлом részletekbe menő új tudományos kutatás végzése a témában. Azt tartom fontosnak, hogy az ismert források áttekintésével, értelmezésével, valamint a feldolgozások felhasználásával készítenő dolgozatom nyelvezete a szélesebb olvasóközönség számára is követhető, érthető legyen.

1. A magyarok népe felveszi a kereszténységet

Arról, hogy miként mehetett végbe vidékünkön a keresztény vallás felvétele és az ősi magyar vallás felszámolása, igen kevés a megbízható adat. Bizonyos szempontból célszerűnek tűnik, ha vármegeyénk, Hont létrejöttével összevetve vizsgáljuk meg ezt a kérdést. Előbb azonban nézzük meg, milyen szándékok befolyásolták a magyarság számára a kereszténység felvételét!

Pirigyi István egyik tanulmányában ismerteti, hogy eleink már vándorlásuk során megismerkedtek a bizánci szertartású kereszténységgel, majd a honfoglalás után a bizánci egyház kezdte el őseink megtérítését.

Tudomásunk van arról is, hogy VII. Konsztantinosz Porphürogennétosz (912–959) – közismert nevén Bíborbanszületett Konstantin – császár uralkodása idején Bulcsu harka (a törzsszövetség harmadik legmagasabb méltósága: bíró), Tormás herceg, majd Zombor gyula (főbírói, fővezéri méltóság) Bizáncban felvette a kereszténységet. A gyula magával hozta Hierotheoszt, akit Theophülaktosz patriarcha Turkiá, vagyis Magyarország püspökévé szentelt, és megbízott, hogy az országot keresztény hitre térítse. Hierotheosz missziós püspök volt, joghatósága az egész országra kiterjedt. A püspök és szerzetesei nemcsak a gyula szállásterületén térítettek, hanem a régészeti leletek szerint az ország csaknem minden vidékére eljutottak. Hierotheosz keresztelte meg Zombor leányát, Saroltot és talán – mint Szántó Konrád is említi – Gézát is. A választás Kelet és Nyugat között Géza (972–997) fejedelem idején mégsem Bizánc javára dőlt el. Pirigyi István szerint annak, hogy a magyarok térítését a keleti (bizánci) egyház kezdte el, de a nyugati (római) egyház fejezte be, kizárólag politikai okai voltak.

Magyarország ugyanis két, éppen emelkedő nagyhatalom ütközőpontján feküdt. A Német-római Császárság igényt tartott Pannóniára, a Bizánci Császárság pedig vissza akarta hódítani az egykori Római Birodalom tartományait.

A két terjeszkedő nagyhatalom szomszédsága külön-külön is fenyegető veszedelmet jelentett az elszigetelt magyarság számára, s ez csak fokozódott 972-ben, amikor I. Ottó (962–973) német-római császár és I. Ióánnész Tzimizkész (969–976) bizánci császár egymással szövetséget kötött. Kétoldalú támadás esetén a magyarság könnyen az avarok sorsára juthatott volna. (PIRIGYI István: A bizánci szertartású kereszténység helyzete Magyarországon Szent István korában. In: Szent István és kora. Szerk.: Glatz Ferenc, Kardos József. Budapest, 1988. 161–162.)

Szántó Konrád említi, hogy a két császár szövetsége egy házassággal is megerősödött: II. Ottó társcsászár és Theophanu görög hercegnő keltek egybe. Szerzőnk szerint Géza a görögökkel való 17 éves fegyvernyugvás állapotában csak I. Ottó császárhoz fordulhatott, és tőle kellett kérnie hittérítőket is.

972-ben indította útnak követeit a fejedelem a császárhoz, aki egy Sankt Gallen-i Prunward nevű szerzetest választott ki a magyarokhoz küldendő térítő püspöknek. Prunward (Brúnó) miután a mainzi érsek 972 szeptember közepén püspökké szentelte, a hó végén már átadhatta Piligrim passai püspöknek Ottó császár levelét, melyben kéri, hogy mindenben legyen Brúnó segítségére. Brúnó a Passauban összeállított kísérettel október folyamán meg is érkezett Magyarországra.

A missziós püspök és a passai egyházmegye papjainak tevékenysége eredményesnek bizonyult. Brúnó megkeresztelte Gézát, aki valószínűleg már mint megkeresztelkedett fejedelem küldte el tizenkét főúrból álló követségét 973 tavaszán Quedlinburgba, az ottani nemzetközi tanácskozásra. Gézán és családján kívül (Sarolt kivételével, aki már görög szertartású kereszténységben részesült) Brúnó és Piligrim papjai több mint ötezer előkelő magyart kereszteltek meg, ezek szolganépével együtt. (SZÁNTÓ Konrád: A katolikus egyház története I. Budapest, 1987 310–311.)

A missziós tevékenységben minden bizonnyal komoly szerepet játszottak a német földről érkezett lovagok is. Kézai Simon mester A magyarok viselt dolgai című gestájában írja, hogy amikor Géza elküldte követeit

keresztény vidékre, mivel szándékában áll a magyarokat keresztény hitre téríteni: „Ezt hírül véve, sok gróf, katona és nemes jött hozzá a keresztények földjeiről; sokan közülük az Isten iránti szeretetből, hogy a fejedelmet megsegítsék azon pogányok ellen, akik nem fogadnák el a hitet, mások viszont, mert a pogányoktól és azok üldözésétől megszabadultak. A nép ugyanis, amíg pogányságban élt, kegyetlen üldözője volt a kereszténységnek.” (KÉZAI Simon: A magyarok viselt dolgai. In Szöveggyűjtemény a régi magyar irodalom történetéhez. Középkor /1000-1530/. Budapest, 1992.122.)

A régi hit felszámolása és az új vallás elterjesztése nem ment végbe egyik napról a másikra. Közismert a fejedelemtől elterjedt anekdota, miszerint amikor kiderült, hogy Géza titokban a magyarok ősi vallása szerint is áldoz, azt felelte: „Elég gazdag vagyok ahhoz, hogy két istennek áldozzam.” Ugyanakkor Géza keményen fellépett az új hittel szembeszegülő törzs- és nemzetségfők ellen. E harcokban – majd fiának I. Istvánnak (997–1038) Koppány elleni harcában – komoly segítséget jelentettek a fejedelem számára a német lovagok.

Kézai mester a jövevények között említi Hunt és Pázmán testvéreket, akik Sváborgból érkeztek. Magyarországon át a tengeren túlra igyekeztek, de Géza fejedelem itt tartotta őket. Vitézül harcoltak az ifjú István fejedelem ellen lázadó Koppány leverésében.

A krónikások feljegyezték, hogy a végzetes csatába menet, melyben Kupa (Koppány) és pártfelei vereséget szenvedtek, a Hunt és Pázmán testvérpár, az ifjú fejedelmet, Istvánt, ott ahol Marcus Aurelius római császár táborának sáncai láthatók, a Garam vizébe állítván, német módra lovaggá ütötték (karddal övezték). E szertartás Bény környékén történhetett, a település Hont lovag fiáról kapta a nevét. (KÉZAI 1992 122.) István hűséges embereit magas méltóságra emelte: Hont és Pázmány lovagok a királyi testőrség élére kerültek, és az Alsó-Ipoly vidékén birtokot kaptak. István király később Hontot a szerveződő vármegyék közül az esztergomi királyi székhely tőszomszédságában kialakított tartomány urává (dux) tette. E tartományból szakadt ki Nógrád és Hont vármegye, ez utóbbi Nagy- és Kis-Hont részekből álló kettős vármegyeként jött létre.

Hont dux (a kifejezés hadvezér, herceg és határispán jelentéssel is bír) a megye központját, Hont várát a Börzsöny északi peremére építtette, ahonnan szemmel lehetett tartani kelet és nyugat felé az Ipoly völgyét, de az Ipolyba torkolló Selmec és Korpona folyók vidékét is, stratégiaileg fontos helyen állt.

Miként hozhatók összefüggésbe a fentebb említett események és a vármegyeszervezés az Alsó-Ipoly mentén történt missziós tevékenységgel?

A fejedelmi, majd királyi székhely Esztergom közelsége, és az a tény, hogy vidékünk élére István egy külföldről érkezett megbízható hívét állította, valószínűsíti azon feltételezést, miszerint az Ipoly alsó folyásvidékén a kereszténység elterjesztése és az ősi magyar hitvilág megnyilvánulásainak üldözése radikális módon történhetett. (KOCZÓ József: Az Alsó-Ipoly mente vallás- és egyháztörténete – A honfoglalástól a millenniumig Vámosmikola, 1999a. Honti Füzetek 1. 10.)

Hont vármegye monográfiájában olvashatjuk, hogy Kiskeszti határában, a *Pogányvár* dűlőben a pogány magyarok egy váracstól emeltek, amelyben hosszú időn át védekeztek a kereszténység térítői ellen. (BOROVSKY Samu (szerk.): Hont vármegye és Selmezbánya sz. kir. város. Budapest, /1906/. 53.) Ismeretes, hogy 1046-ban az ősi vallás híveinek még volt erejük egy véres, úgynevezett *pogánylázadás* felszítására. A Vata vezette mozgalom visszatért a régi külsőségekhez, felelevenítették az ősi kultuszokat és szokásokat, miközben tüzzel-vassal irtották a kereszténységet: papokat öltek meg, templomokat égettek fel. Hasonló gyűlölettel viseltettek ugyanakkor az állam új intézményei és az idegenek iránt is. Felkelésük tehát a keresztény királyság megalapításával bekövetkezett változások egésze ellen irányult. A pogánylázadás leverése után a magyar nép hiedelemvilágának *pogány* elemei máig megőrződtek a népmesék és mondások, a szólások és káromkodások, valamint a népi díszítőművészet egyes elemeiben, sőt egy részük beépült a keresztény felfogásba, mint például a regélés. (KOCZÓ 1999a 10.)

2. Az egyházi szervezet kiépülése a Magyar Királyságban

A keresztény uralkodók sorába való belépésnek két elválaszthatatlan feltétele volt az ezredfordulón: a felkent királyi méltóság elismertetése a világban és az ehhez szükséges egyházszervezet megléte.

A krónikaírók úgy tudják, hogy István felesége, Gizella kezének az ára az volt, hogy az egész magyar nép vegye fel a kereszténységet, amihez viszont elengedhetlenné vált a teljes egyházszervezet kiépítése.

A püspökök kijelölésének a joga a Német-római Birodalomban Nagy Károly óta a császárt, a császárságon kívül pedig a keresztény királyt illette meg (investitúra).

A keresztény királyt azonban az egyház keni fel. Egy-egy ország egyházszervezete pedig csupán akkor életképes, ha legalább érseksége, de kívánatosabb, ha prímási széke van. Ugyanis az érsek megválasztása és felszentelése az egyháztartomány püspökeinek a feladata, s ezek száma az apostoli kor óta nem lehetett kevesebb háromnál.

Istvánnak, aki nem volt még király, s aki teljes egyházszervezettel sem rendelkezett, mindkét cél eléréséhez pápai hozzájárulást kellett elnyernie.

Mint fejedelem a nyugati lovagok segítségével leverte a levirátust (sógorházasság) és szeniorátust (öröklési jogrend, mely szerint a család legidősebb tagjára száll a hatalom) érvényesíteni kívánó Koppányt, akinek birtokaiból és a somogyi tizedből ellátta a pannonhalmi bencés monostort, melyet már apja kezdett el építtetni.

Az 1002-ből származó pannonhalmi alapítólevél szerint Koppány lázadásakor Domonkos püspökségén (Esztergom) és Szent Márton monostorán (Pannonhalma) kívül egyházi intézmény az országban nem volt. A Zobor-hegyi apátságot a pécsváradival együtt István első alapításainak tekinthetjük, melyek építését 998-ban megkezdhették.

1000-ben járt Rómában az a küldöttség, amelyet a legendák szerint Asztrik apát vezetett, aki pápai legátusként már korábban is megfordult Magyarországon. Előzőleg már járhatott Rómában Domonkos püspök is, akit 1000-ben vagy Rómában szenteltek érsekké, vagy Asztrik hozta a palliumot (érseki fehér vállszalag) számára István koronájával együtt.

István megkoronázására Domonkos érsek által Esztergomban került sor, nagy valószínűséggel 1001. január 1-jén.

Szent Gellért nagy legendája szerint István tizenkét püspöki szék felállítását tervezte: „[...] az az akaratom, hogy a tizenkét püspökséget, amelyek felállítását országomban elterveztem, püspökökkel betöltsen.” (Szent Gellért püspök nagy legendája. In: ÉRSZEGI Géza (összeáll. és szerk.): Árpád-kori legendák és intelmek. Szentek a magyar középkorból I. Budapest, 2004. 77.)

A hagyomány szerint uralkodása alatt ebből tíznek a felállítására került sor.

Ezek közül csak kettő, a *pécsi* (1009) és a *csanádi* (1030-31) létrejöttének dátuma határozható meg egyértelműen. Bizonyosra vehető ugyanakkor, hogy a korai alapítású egyházmegyék közé tartozik a *veszprémi*, az *esztergomi* és a *győri*. Ezek már István megkoronázása előtt is létezhetek, s a koronázás után közülük jelölte a király Esztergomot az önálló magyar egyháztartomány érseki székének. Az utóbb (1030) szintén érseki rangra emelt *kalocsai* püspökség talán a pécsivel egy időben létesült.

A Kárpát-medence politikai egyesítése az egyházszervezet további kiépítését tette lehetővé: így jött létre Gyula és Ajtony leverése után az *erdélyi*, illetve a *csanádi*, a kabarok meghódolását követően az *egri* püspökség. A *váci* és a *bihari* püspökség alapítása 1018 és 1038 között történhetett. (PÜSPÖKI NAGY Péter: Szent István egyházszervezete. In: Szent István és kora. 1988 71–76. és SZÁNTÓ I. 1987 313–314.) Hont vármegye egyházigazgatás tekintetében a Dunától északra elterülő Esztergomi főegyházmegyéhez, ezen belül a Honti főesperességhez tartozott.

3. Az Esztergomi érsekség

Az érseki tartomány egyházlátogatási jegyzőkönyveinek katalógusát összeállító szerzőpáros szerint az Esztergomi főegyházmegye a legkorábbi, Szent István által alapított egyházmegyék közé tartozik, és már alapításakor érseki rangot nyert. Védőszentje Szent Adalbert.

„[...] tartományait tíz püspökségre osztotta, az esztergomi egyházat a római apostoli szék helybenhagyásával és egyetértésével a többiek fejévé és felügyelőjévé tette.” (Szent István király nagy legendája. ÉRSZEGI 2004 21.)

Felállításának pontos dátuma nem ismeretes, de 1001 húsvétja után, III. Ottó császár és II. Szilveszter pápa beleegyezésével jöhetett létre. (HEGEDŰS András – TÓTH Krisztina (összeáll.): Esztergomi Főegyházmegye I-IV. Esztergom, 2000. Egyházlátogatási Jegyzőkönyvek Katalógusa 9. I. 13.)

A főegyházmegye területének leírásával foglalkozó fentebb idézett munkán kívül a közelmúltból Borovi József nyugalmazott egyetemi tanár, plébános munkáját említhetjük.

Amikor Szent István az ország területét egyházmegyékre osztotta fel, akkor nem határokat vont az egyes püspökségek közé, hanem a megállapított egyházi központ – vagyis püspöki székhely – alá rendelt egy-egy vidéket. A különböző vidékek népeinek igazgatási központja ugyanakkor egy többé-kevésbé megerősített hely, a földvár volt. Ott tartózkodott az ispán, az alá rendelt népek és földek vezetője.

Az esztergomi érsek főpásztori joghatósága a Kisalföld Duna bal parti részét, a Csallóközt, továbbá az Északnyugati-Felvidék délre nyíló völgyeit foglalta magában. Ezután Esztergomtól kelet felé a Garam, Ipoly völgye és a roppant erdőségekkel borított hatalmas hegységekben elvesző rengeteg jelentett az esztergomi érsek lelki hatalmának földi határait. Az Ipolytól keletre és északra fekvő hatalmas erdőség hosszú ideig gyepűelvként néptelenül, vagy nagyon gyéren lakottan terült el a Hernád-völgyig, és csak később igényelte a világi és egyházi szervezést. (BOROVI József: Az esztergomi érseki egyházmegye felosztása. A besztercebányai-rozsnói-szepesi püspökségek alapítása 1776-ban. Budapest, 2000 11.)

A korai időkben Esztergom – a Duna jobb partján mindössze a székváros, – Komárom, Bars, Hont, Pozsony, Szepes vára és a hozzátartozó birtokok, illetve a királyi tulajdonban lévő uradalmak, Torna, Gömör és Nógrád álltak az esztergomi főpásztor lelki fennhatósága alatt. A lakatlan északi területek benépesülésével és a királyi birtokok eladományozásával azonban az egyházmegyei határok is jelentősen módosultak.

A határvédelem szempontjából legfontosabb nyugati részeken lévő Trencsén megye már a 11-12. század fordulóján lakott területté vált. Benépesítése után nem sorolták be a már meglévő egyházszervezetbe, hanem az uralkodó, Kálmán (1095–1116) király önálló püspökséggé emelte. Központja az érsekség területén fekvő Nyitra vára lett, elszakítva ezáltal a püspökség többi területétől. Ugyancsak a határvédelem fontosságával magyarázható, hogy a főegyházmegye legnyugatibb részén, Pozsony és Nyitra megye határ menti területein létrejött a sasvári főesperesség, melynek területe nem esik egybe egy vármegye területével. Keletkezése a 12. század elejére tehető, amikor a cseh támadások miatt szükségessé vált a nyugati határok megerősítése.

A zólyomi királyi uradalom betelepítése a tatárdúlás után, IV. Béla (1235–1270) országépítő intézkedéseivel kezdődött meg. A 13. század végére az uradalomból négy vármegye: Zólyom, Turóc, Árva és Liptó jött létre. Az egyházi közigazgatásban ezek a területek az esztergomi érsek joghatósága alá kerültek. Turóc és Árva a nyitrai főesperesség, Zólyom és Liptó pedig a honti főesperesség része lett, miközben a 14. század elején Zólyom már önállóan, zólyomi főesperesség néven szerepel. (HEGEDŰS – TÓTH 2000 13.)

Az érseki egyházmegyének a váci egyházmegye felé eső határa a Duna és a Zagyva között évszázadokon keresztül ingadozott, és csak a török háborúk befejezése után nyert végleges formát. A Zagyvától keletre

és északra, az egri egyházmegyével határos terület is sok változáson ment keresztül. Mindhárom egyházmegye alapítólevele hiányzik, ezért legkorábbi határaikat csak következtetéssel lehet a 13. század első felére, vagy még korábbi időre visszavinni. (Magyar Katolikus Lexikon /a továbbiakban MKL/: I. (Szt) István király kérésére II. Szilveszter pápa 1001 áprilisában Ravennában írta alá az esztergomi főegyházmegye alapítólevelét.)

A 14. század első feléből a pápai adószedők az elsők, akik némi támpontot nyújtanak a váci és az esztergomi egyházmegye közös határvonaláról. A Duna-könyök és a Zagyva között magasan északra nyúló Nógrád vármegyének a nagyobbik része az esztergomi, a kisebbik része a váci püspökséghez tartozott. Az előbbit Nagy-Nógrád, utóbbit Kis-Nógrád néven emlegették.

A magyar egyházszervezésben szokatlan, hogy egy vármegye (comitatus) két egyházhatóság jogkörébe tartozzék. Borovi József szerint, ennek okát az esztergomi és váci egyházmegyei központok kisugárzási irányában kell keresnünk, valamint abban, hogy az egyes vidékek alárendelése egyik, vagy másik egyházközpontnak még abban az időben történt, amikor csak a vármegyék elődei, a várispánóságok léteztek.

Az esztergomi főegyházmegye és az egri egyházmegye közti változások legkésőbb a 14. század közepéig lezajlottak, és a határok véglegesen megállapodtak. Az érseki egyházmegye legkeletibb vármegyéjének, Tornának a kialakulása a 12. század végére fejeződött be. A tőle északra fekvő, és eredetileg a szepesi prépost, tehát az esztergomi érsek joghatósága alá tartozó sáros terület is hosszú ideig vita tárgya volt, míg aztán véglegesen az egri püspök joghatósága alá került. Minden kisebb-nagyobb vita az érsek és a püspök között a 14. század első felében eldőlt. (BOROVI 2000 12–13.)

Az esztergomi érsek joghatósága alá tartoztak még az ország különböző területein szétszórtan elhelyezkedő exempt (*mentes*; különleges jogállású, az érintett egyházmegyék irányítása alól kivett, közvetlenül az érsek alá rendelt) plébániák. 1771-ig számuk meghaladta a százat. (HEGEDŰS – TÓTH 2000 14.)

Magyarország főpásztorának hivatala

Az *esztergomi érsek* Magyarország első főpapja, prímása. Az egyház és az állam életében betöltött fontos szerepét bizonyára annak köszönhetette, hogy az érseki székhely az Árpád-kor kezdetén egyúttal az udvartartás központja. Esztergomban történt István megkoronázása Domonkos érsek és a későbbi érsek, Anasztáz-Asztrik jelenlétében. Majd állandósult királykoronázási joga. Kápolnaispáni tisztségénél fogva a királyi család főpapja, egy időben önálló oklevél-kiállító. Született szentszéki követ, közjogi szerepet tölt be mint tanácsos, protonotarius (ítélőmester), királyi helytartó. Esztergom vármegye örökös főispánja és zászlósúr volt.

Pápai megerősítéssel kiváltságai közé tartozik: 1203/1209-től az esztergomi érsek koronázza a királyt; a királynak, a királynénak és az örökösöknek szolgáltatja a szentségeket; a királyi udvar tisztjei fölött egyházi joghatóságot gyakorol; úgyszintén a királyi apátságok és prépostságok fölött; a királyi jövedelmekből tizedet kap. 1263-tól az érsekség, jobbágyai és egyházi nemesei ügyeiben csak az érsek nádora, udvarbírája vagy uradalmi ispánja bíraskodhat. A királyt illető bányabérből az érsek tizedet nyer egész Magyarországon. A kincstári nyereségből, akármennyiért adják azt bérbe, szintén tizedet húz, a pizetum (a pénzverés után az esztergomi érseknek járó illeték) pedig még külön jár. A oláhoktól és székelyektől szedendő marhákból szintén tizedet kap. Az országos nemesek rokonaik joga csorbítása nélkül, jószágukat az érsekségnek hagyományozhatják, és az érsek szolgálatára vállalkozhatnak. Az érsekség arany, ezüst s

egyéb bányáinak egész jövedelme az érseket illeti. Az érsekség jószágain gyűjtést nem végeznek, adót vagy kincstári nyereményt nem szednek a királyi fiscus (kincstár) számára. Ha a nádori bíróság az érsekség nemeseit gonosz tetteikért kivégezteti, ilyenek jószágai nem a nádorra, hanem az érsekségre háramlanak. IV. László 1288-tól az érsekséget minden józágaival kivette az ország bíróságainak hatósága alól; fölmentette a beszállásolási tehertől; a károk megtérítésében a kártevők javaiból leendő kielégítésre elsőbbségi igényt biztosított. Az esztergomi érsek 1279-től személyre szólóan, 1394-től állandó jelleggel Magyarország primása. (Esztergomi érsek – MKL)

Esztergomi érsek a középkorban

Domokos 1000–1002; Sebestyén 1002; Radla 1002; Anasztáz / Asztrik 1007 e. (Kristónál 1007–1036 k.); Sebestyén 1012 u., másodszor; I. Benedek / Beneta 1046–1055; Dezső / Dersfi 1067–1075; Nehemiás 1075–1077; István 1093 k.; Acha 1094 k.; Szerafin 1094 k.–1104; Lőrinc 1105–1116 u.; Marcell 1116 u.–1124 k.; Felicián 1127–1139; Makár 1142–1146; Kökényes 1150; Martyrius 1151–1157; Bánfi Lukács 1158–1181; I. Miklós 1181–1183; Jób 1185–1203; Csák nembeli Ugrin 1204; Bár-Kalán nembeli Kalán 1204–1205; Merániai I. János 1205–1222; I. Tamás 1224; Róbert 1226–1239; Rátót nembeli Mátyás, primás 1239–1241; Bánca nembeli István 1242–1253; II. Benedek 1254–1261; Türje nembeli Szentgróti Fülöp 1262–1272; Kán nembeli II. Miklós 1273; III. Benedek 1274–1276; Kán nembeli Miklós 1276–1278, másodszor; Monoszló nembeli Lodomér 1279–1297; Bicskei Gergely 1298–1303; Bő nembeli Mihály 1303–1304; II. Tamás 1305–1321; Piast Boleszláv 1321–1328; Dörögdi III. Miklós 1328–1330; Telegdi Csanád 1330–1349; Vásári IV. Miklós 1350–1358; Keszei V. Miklós 1358–1366; Telegdi III. Tamás 1367–1375; De Surdis II. János 1376–1378; Demeter 1378–1387; Kanizsai III. János 1387–1418, 1395-től primás.

Apostoli kormányzók: Péter 1418; Csetneki László 1418; Hohenlohe György 1418–1420; Borsnitz János 1420–1423.

Primás érsek: Pálóczy I. György 1423–1439; Szécsi Dénes 1440–1465; Vitéz IV. János 1465–1472; Beckensloer V. János 1474–1476; Aragóniai VI. János 1480–1485; Estei Hippolit 1486–1497; Bakócz IV. Tamás 1497–1521; Szatmári II. György 1522–1524; Szalkai I. László 1524–1526. (Esztergomi érsek – MKL; BEKE Margit: *Esztergomi érsek 1001–2003*. Budapest, 2003; KRISTÓ Gyula: *Korai magyar történeti lexikon /9–14. század/* Budapest, 1994 203.; *Esztergomi érsek listája* – Wikipédia. Az érsek egymásutániségében a 11. század első felében, regnálásuk idejében pedig a század második felében is sok a bizonytalanság.)

Az érsekség jövedelmei a középkorban

Anyagi háttérét az esztergomi érsekségnek nyújtott birtokok, tizedek és a pizetális jövedelem (a középkorban a pénzverde verőszerszámainak és a pénzverés tisztaságának őrzéséért az érseket megillető jövedelem; mértéke: a pénzzé vert márka 1/48 része) biztosította, ami III. Béla (1172–1196) kimutatása szerint 6000 márka. 1488-ban az érsek 14 mezővárosnak és 98 falunak a földesura. (Esztergomi érsek – MKL)

Érseki birtokok Hontban

Az esztergomi érsekség legrégebbi birtokai a Garam és az Ipoly völgyeiben, az egykori várföldek egymás egyházi birtokok közé ékelten terültek el. A szomszédság következtében a királyi várjobbágyok és egyéb szolgálmányosok, s az esztergomi érsek gyakran egyezkednek határperekben. 1261-ben az érseknek és

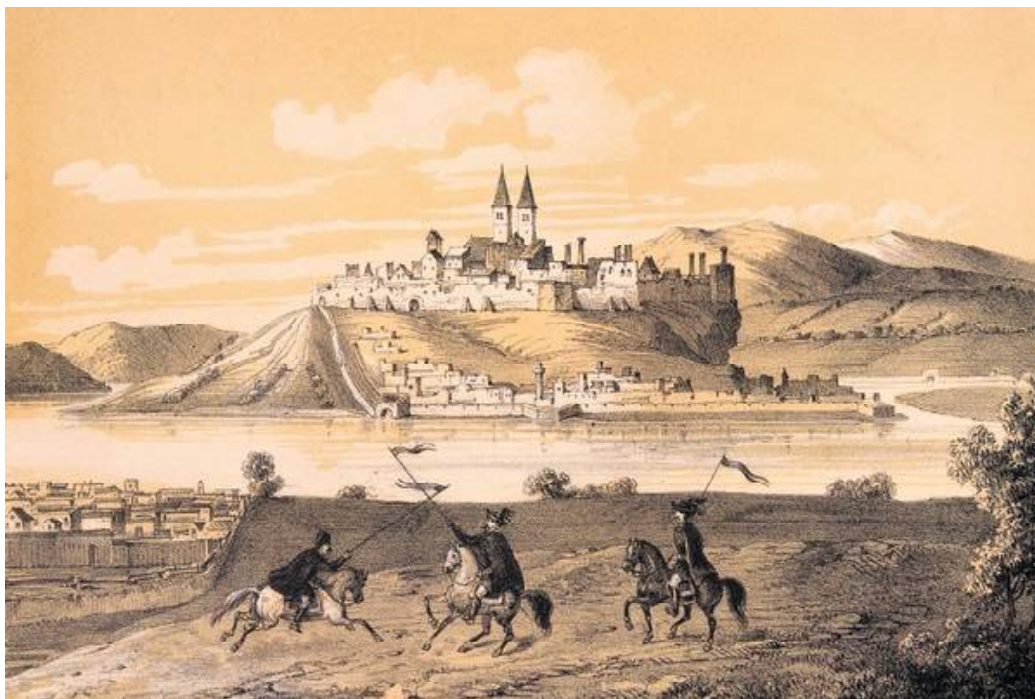
Letskés királyi szekeres népeinek megbízottai a Garam menti Horti föld birtoka miatt támadt pert egyezségileg intézték el, és a nevezett földet egymás között felosztották. 1262-ben V. István ifjabb király az esztergomi egyház szolgalmányosai és a dömösi prépost helembai jobbágysai között a dunai halászati jog és némely erdőbirtokok miatt támadt perben intézkedik. E tárgyban kiadott oklevél szerint Gyospataktó (az Ipoly-torkolatnál) részben az érseké volt.

Az érsek birtokainak talán legbecsesebb részei Kemence, Szebelléb és Börzsöny voltak. Kemence és Bernece eredetileg csak részben voltak az érsekség birtokai, a másik rész a Hunt-Pázmán nemzetségé volt. Az esztergomi János-lovagok konventje 1283-ban állapította meg a határokat a Hunt-Pázmán nemzeti István fiainak és az érseknek birtokai között. Szebelléb részben szintén az érsek ősi birtoka, melyet II. András király elfoglalt ugyan, de az érsek felszólalására 1232-ben visszaadott.

Az Anjouk uralmának megszilárdulása után I. Károly (1308–1342) király bőkezűen kárpótolta az érsekséget elsősorban Csák Mátétól elszenvedett károkért. 1320. augusztus 20-án többek között Bát városát adományozta Tamás érseknek.

Palóczy György érseksége alatt 1427-ben az érsek Börzsönyben bányajogot is nyert. Albert (1437–1439) király 1438-ban megkoronáztatásának emlékére az érsekségnek adományozta Drégely várát a hozzátartozó Palánk, Hont, Hidvég és Dejtár falvakkal egyetemben. Az érsek emlékét őrzi a füzesszalmi templom is, melyet a hagyomány szerint 1423-ban ő építtetett.

Az érseki birtokok legnagyobb kiterjedésüket Bakócz Tamás (1497–1521) alatt érték el. A bíboros birtokszerzeményei között megemlíthető Csábrág vára, melynek tartozékai között, az akkor Bars vármegye területéhez csatolt Bény városa is szerepelt. Más szerzeményekkel együtt e birtokok azonban az érsek magánvagyonát növelték. Bakócz Tamás saját szerzeményeit még életében elosztani kívánta rokonai között, ezért 1517-ben szabad végrendekezési jogot eszközölt ki magának II. Lajos (1516–1526) királytól. A végrendelet szerint Csábrágot tartozékaival Erdődi Bálint fiai, Farkas és István nyerték, ezeknek magvaszakadása esetén pedig Csábrág az esztergomi székesegyház mellett, a tőle alapított kápolnára (ún. Bakócz-kápolna) szállott volna. Készpénzét és drágaságait egy részét a káptalannak hagyta, ezeket azonban II. Lajos lefoglalta, s kárpótlásul Damásd várát adta a káptalannak. (BOROVSKY /1906/ 296–297.)

A középkori Esztergomot ábrázoló ismeretlen alkotó metszete a várral és a régi Szent Adalbert-székesegyházzal (16-17. század)

LENCSES KÁROLY

Egy szoba magánya

Ez is zivatar volt a javából. Persze, a zivatarkok idejére járt. Viharok jöttek-mentek és maradtak. Norfolk nem hazudtolta meg önmagát. A szeptember jeges hullámokban kapott erőre, hogy a kunyhóikba zavarja még a birkákat legeltető, szikár pásztorokat is.

A környéket áztató, heves esőzés a második hete tartott. A nehéz és jeges esőcseppek úgy vágódtak az ember bőrébe, mintha élük lett volna. A partokat nyaldosó hullámok meztelen háta habzott a háborgó égbolt nyomása alatt.

Füves sziklák nyúltak a tajték fölé. A mélységben kőszilánkok fuldokoltak, melyeken elernyedtt birkatetemeket taszigált a víz. Lenyelte, azután visszakérődzte a testeket. A testek tűrtek, akárha gyapjú lábtörlőket dobált volna szét az eleven aszfaltszínű óceán.

A pásztorok természetesnek fogadták el, hogy egy-egy megriadtt állat a mélyben lelte halálát. Senki sem tudta megkülönböztetni a halálsikolyt meg az ég morgását a morajlástól.

Mielőtt csatlakozott a gyászmenethez, Lord Wharton elment a Raynham Hall-i sziklához, és egy fehér rózsát hajított a hullámok közé. Senki sem látta. A legelőn szokás szerint csak a birkákat hagyták, amelyek egyetlen élő tömegben sodródtak körülötte.

Egy részen, tőle jobbra még nem javították meg az alacsony deszkakerítést, ami egyfajta terelőnek készült azért, hogy az állatok biztonságos távolban maradjanak a szikla peremétől. Az járt a fejében, hogy egészen könnyedén lesodorhatnák a mélybe.

A menetnek meg kellett állnia néhányszor, hogy a hajtó megnyugtassa a sor elején haladó hintó megbokrosodott lovait. Utoljára már a cilinderét sem nyomta a fejébe. Hajadonfővel ugrott le a bőrűlésből, és sietett a záporozó esőben ficáncoló állatokhoz.

– Pocsék idő! – jegyezte meg valaki.

A megszólított férfi a menet legelején ácsorgott. Egyik lábáról a másikra nehezedett, és reflexszerű vállrándulásából a legtöbben arra következtettek, hogy átjárta a csontig hatolóan hideg szél, mint ahogy egyébként mindenki mást is.

A kocsi mögül kilesve hol az ágaskodó lovakkal bajlódó hajtót figyelte, hol pedig a lezárt koporsót a fekete bársonnyal bélelt kocsi belsejében. Földig érő, vízhatlan kabátban, csuklyával a fején úgy festett, mintha legalábbis valamilyen titkos rend papja lenne.

Amint a férfi félig megfordult, Lord Wharton kivált a sorból, és mellé lépett.

– Őszinte részvétem Charles!

A férfi ránézett, de nem szólt, csak azután, hogy csillogó szemét ismét a koporsóra szegezte.

– Talán az ég akarta, hogy lezuhanjon. Hogy bűnhődjön, amiért megcsalt!

A hideg szél és eső dacára Lord Wharton hirtelen forrónak érezte az arcán lecsorgó esőcseppeket. Zavartan nézett körbe. Egy férfi, aki közvetlenül mögöttük várakozott – szintén hosszú viharkabátban – egy jajveszékkelő asszonyt támogatott. Vállait átkarolta, és a legtöbben velük voltak elfoglalva. Úgy tűnt senki sem figyelt fel a beszélgetésükre. Így némileg megkönnyebbülve fordult ismét Charles Townshend felé.

– Ezt már megbeszéltük, Charles. Ártatlan kaland volt, nem több... Az ég szerelmére, ezért még nem érdemelt halált!

Charles Townshend rá se nézett. Még mielőtt a hajtó visszakaszálódott a bakra, és a menet újból megindult, Lord Wharton pillantása végigkúszott a másik férfi merev tekintetének útvonalán.

Nem tudta sokáig nézni a koporsót. Sőt, pillantása már-már visszapattant a puha bélésről, amelybe fekete lábát sülyesztettek. Égett a torka. Ádámcsutkája, mintha egy karót vertek volna belé, megfeszült az előtörni készülő zokogástól, de kénytelen volt lenyelni, és a lüktető nyaki ütőerébe szorítani. Azt kívánta, bárcsak képes lenne rá! Bárcsak megfojtaná a bűnbánat!

Egyedül Lord Wharton maradt állva. Az arcába záporozó esőtől görnyedten figyelte a távolodó menetet. A szertartás végeztével Charles Townshend visszatért Raynham Hall-ba.

A ház hideg volt. Az ajtóban ledobálta magáról vizes felső viseletét, s ezalatt le nem vette szemét a szemközti lépcsősorról. A meredek lépcsők tetejét elnyelte a sötétség. Fölment a lépcsőn.

A szobához érve megállt a folyosón. Fülét az ajtóra tapasztotta és hallgatózott.

Odabentről nem szűrődött ki semmi zaj. A kezében szorongatott kulcsot a zárba dugta és elfordította.

Az ajtó nyekeregve tárult ki, hangja visszhangot vert az üres folyosón.

A nő fekete selyemfátyolt viselt, és szoros, fekete felöltőt nyakmagasítóval, amely egészen a fátyol aljáig ért.

– Vége van, Dorothy!

Amikor közelebb lépett és a vállára rakta a kezét, a nő összerezett.

– Így már nem zavarhat minket semmi. Senki. Még a Lord Wharton-féle alakok sem...

Megfordult, elment az ajtóig, de ott megtorpant. A következő pillanatban ismét befordult a szobába.

Lady Dorothy változatlanul a kupolaként kidomborodó ablak előtt állt, amelynek kék, festett üvegén keresztül csak homályos foltnak látszódott a kinti, szomorú táj.

Charles Townshend leguggolt a nő lába mellé. Kézfejevel arrébb tessékelte a hosszú ruha alját, vékony boka villant elő alóla. Amint meggyőződött róla, hogy a nő bokáját körbefogó vasabroncs megfelelően zár, visszaengedte rá a ruhát. Jobb kezével oldalra nyúlt, megragadta, majd megrántotta a padlón heverő láncot. Az megfeszült, majd ropogva zuhant vissza. A férfi elégedetten megfordult. Még egyszer megrántotta. Az ágy meg sem moccant.

Lady Dorothy egyre csak bámult kifelé. A táj, a fák fekete foltoknak tűntek csupán. Az élet torzónak. Táncoltak előtte, mint a kísértetek. A temetésére gondolt. Arra hogy immár halott. Hogy ő maga is kísértetté vált...

EGRY ARTÚR**FEKETE RÓZSÁK**

(öregedés)

májfoltos kezén a ráncok összenőnek
sötét völgyekbe rendezve bőrredőket
finom háló az arcbőr drapériája
madár lábnyomok fakó viaszba vájva
(miről is folyhat a szó a parkban)
miről is folyhat a szó a parkban
tegnapi szoknyapecérek
fanyar évődései közt?
ó, kik is voltak a nők,
életük keser-édes tegnapjait
odakozmáló lágyszavú szépek?
a 'pirosnegyvenszázulti
terített-durkmarch' közben
jár csak a száj,
erősen kéklik az ajkak szélein
a szívtaposta koszorúerek,
lőszfalba vágott kocs útja.
emlékek folyama szertelen kanyarog,
lázgörbe a kórházi ágyon.
az arcok is lassan cserélődnek,
mint sírokon a csokrok.
nem barokk győzelmi
hálaadás ez,
nem tedeum, ősz van.

(benyitott szobámba az ősz)

benyitott szobámba az ősz
belökte az ablakot itt a hegyen
mitől is vártam tegnap
hogy a holnap már ne legyen
az udvarban a földön
pilláit szórja a halál
no nem így nem ilyen nyersen
csendben szimatol kutyamód idejár
még kinyílnak a percek
a fényben méhek szava dong
az akácok közül egy virágot bontva
itt pompázik a bolond
kiülnék a teraszra

jó kabátban a lélek is melegebb
hiába minden csak én tudom
hogy nem leszek itt újra veletek

(a fogoly)

elkapták mint egy bliccelőt
és mentőbe tették gyűrögették
mert a földre ült az áruház előtt
az orvosnő nevetgélt
mert a sofőr fogdosta a mellét
s repült velük a fehér mentő
ringott a két formás emlő
és ahogy a hordágyon
kínra feszítve magát összevizezte
nem értette tisztán hogy miért
miért kérdezik: milyen nap van ma?
hogy pesten van e vagy bagdadba?
és, hogy mi a neve? – tudja a fene!
majd a humánus fehér közönnyé válva
a közkórház húgyszagú szobája
lett a világ mi megadatott
csökkentve ezzel is a
társadalombiztosítási alapot
és a sztróktól üzve esztelen
maradt fogoly s bolyong
most is a bűzben meztelen

(proszektúra)

van aki elmegy hirtelen
felszáll mint reggelrel a pára
nem köszön, mit egy idegen
s melegét még őrzi a párna
viszed a ruhát utána

(fekete rózsáid között fekszel)

csak az a gyönyörű idő telt el
nem lüktet tüzeket már a véred
fekete rózsák közé lefekszel
hová a nedves gyökerek leérnek
fekete talaj az arcra hullva
fekete körben a föld takaró
fogaid köze a férgek útja
még ott van a szádon a tegnapi szó
csak az a gyönyörű idő telt el
fekete rózsáid között fekszel

(Budapest 2004)

PETROZSÉNYI NAGY PÁL**CSENDÉLET BIRKAPÖRKÖLTTEL ÉS KUTYÁKKAL**

Kezdetben teremté Isten az eget és földet. Ipolyi úr számára meg egy „jó” szomszédot. Ott illatozott a konyhája kb. egy méterre a szerencsétlen könyvelő remegő orra előtt. Télen még hagyján, de nyáron, amikor valamennyi ajtó, ablak tárva-nyitva állt, Ipolyi úr minden reggel kávéillatra ébredt. Kár, hogy magas vérnyomása volt, ennél fogva sohasem ihatott kávé. Délben szinte naponta sercegett a hús Kecskésné tűzhelyén, a könyvelő így ismételtén ínycsiklandóbbnál ínycsiklandóbb szagok áramába került. Hétfőn hurkát sütöttek, kedden színhúst, ezt követte a töltött káposzta, birkapörkölt... A diétázó férfi kívülről fújta a menüt, Kecskés szomszéd vicceit, rokonai, ismerősei nevét, miután nemcsak a szagok, hanem a hangok is terjednek ám, következőképpen a bőfőgéstől a szellentésig minden áthallatszott. Aztán betoppantak a vendégek. Puszi, puszi! Örülünk, hogy látunk! – áradoztak Kecskésék végig a kis szobában, ahova úgy befészkeltek magukat, hogy sem a vendégek, sem a hőség, de még Ipolyi úr áriái sem űzték őket beljebb. – Okos enged. Ha ők nem tágítanak, húzódj beljebb te egy szobával, ahol kevésbé hallod őket! – kommandálta a neje, amitől a könyvelő majdnem sokkot kapott.

– Még hogy én! Soha! Inkább naponta áriázom nekik.

Így teltek-múltak a napok. Ha az egyik tüszentett, a másik tüstént egészségére kívánta. Ha bekapcsolták a Petőfi rádiót, holtbiztos, hogy erre a Kossuth felelt.

Ennyit kettőjükéről. A csata folyt, de csak kettőjük közt, amíg föl nem bukkant a harmadik „szomszéd”. Nérónak hívták, s volt vagy nyolcvan centi, akkora hanggal, hogyha ugatni kezdett, a társasház összes lakója rémülten rezzent össze. Ezt a tulajdonságát Kecskés és a többi szomszéd vendégei is hamar megismerték, mert ezentúl egyre ritkábban látogattak hozzájuk. Annál sűrűbben ruccantak ki maguk a társasház lakói. Ki üdülni, ki színházba vagy moziba ment, csak hogy ne hallják azt az istenverte dögöt. Kerekes szomszéd például beült a kórházba, és megműtette magát. Mellesleg, már régóta készült erre, pontosabban Néró beköltözésének percétől. Hát kérem, dög ide-oda, azért mégis hasznos állat: támogatja a színházat, fellendíti a filmipart, csökkenti a víz,- gáz- és villanyfogyasztást, sőt, kikergeti a szabadba, a drága friss levegőre, ahova önként aligha mennek már ki manapság.

Sajna az emberek sokszor rövidlátók, s ahelyett hogy hálásak, még ingerültebbek lesznek. Ez történt Néró esetében is, akitől mindenki szabadulni akart.

– Én felmondok – fenyegetődött a postás, aki a vicsorgó fogaktól való félelmében csakis motorbiciklin mert közlekedni. – Vagy fizessenek benzinpénzt, plusz veszélyességi pótlékot.

– Mérgezzük meg! – rukkolt ki az ötlettel félénken Horacsek szomszéd, ám a többiek gyorsan lehurrogták: veszélyes ötlet, az ilyesmi ma már bünténynek számít.

Csupán Ipolyi és Kecskés méregették egymást. Nem mondtak sem bűt, sem bát, ők tudták, miért. Különösen Kecskés, nyilván még örült is, amiért a másikat a guta cirógatja.

– Ez a Kecskés immúnis – roppant össze végül szegény Ipolyi úr; elhatározta, hogy kivesz két hét szabadságot, és kiruccan falura a tyúkok, malacok és szülei ölelő karjai közé.

Ott persze szóba se jött a feketekávé, nem karattyoltak a fülükbe, és senki sem beszélt Néróról. Ezzel szemben feleségestül reggel ötkor keltek, megetették az állatokat, elkapálgattak a kertben. Közben hallgatták a madarak énekét, amit hol gágogás, malacsivítás, hol a kutyák, Dráva és Száva csaholása kísért.

A könyvelő pár nap alatt lesült, izmai megduzzadtak, s olyan fogyásnak indult, hogy a szomszédjai alig ismertek rá a falusi kúra után. Ő sem az otthonára. Kerekes úr meghalt, Kecskésék elköltöztek, a virágágyások feldúlva, mindezek koronájaként pedig eltűnt maga Néró is tipp-topp házacskájával együtt. Ipolyi úr sugárzó arccal sétált körülről az elárvult csatateret.

– Úgy látszik, győztünk. Végre csakugyan itthon érzem magam – ölelte át feleségét túláradó boldogságban, utána...

Hát igen, idővel újból visszagömbölyödött, mialatt a napok tovább vánszorogtak. Legalábbis Ipolyi úr szerint, aki lassacskán unatkozni kezdett a társasház síri csendjében. Unta a tévét, a néma szomszédokat, ahonnan se vicceket, se puszikat nem hallott többé. Bezzeg azelőtt, a régi szép időkben, amikor még birkapörkölt főtt a mellettük a lábasban...! Eltervezte, hogy legközelebb megint meglátogatja faluna szüleit. Addig is szerez egy aranyos dogot, épít neki egy házikót, és Nérónak fogja hívni.

KOVÁCS T. ISTVÁN

Lebbencsleves

Magam voltam otthon a lakásban. Szalmaözvegyként arra gondoltam, hogy főzni kellene valamit. Az én főzési tudományom ugyan megrekedt a paprikás krumplinál és a lebbencsnél. Főzök még időnként tejberizst is. Ha ehhez még hozzá veszem a puliszkát, amit a szülői háznál az ötvenes években megszabott huszonöt dekás kenyérfejadag miatt ismertünk meg, ez már majdnem egy hétre való recept, szükség esetén. Magamnak persze legtöbbször csak lebbencset főzök.

A nosztalgiaebédhez készülődve kezdtem hámozni most is a krumplit. Olajban pirítani a boltból felhozott tésztát, adagolni a sót, paprikát, a magam felületesen megtanult módján. A sok tésztával, krumplival betyárossá sűrűsödött forró étel hamarosan ott gőzölgött a konyha asztalán. Ennél jobb étket nem is kívántam magamnak arra a napra. Habár nosztalgia ide vagy oda, ez mégiscsak amolyan lebbencs-betyáros utánzat volt. Régebben a tésztáját sem a boltból kellett beszereznem, mert édesanyám gyúrta öreg kezeivel, s küldözgette az otthonról érkező csomagokban. A hazai konyhában még a rőzselágon főzött is más volt, amit majdnem minden héten legalább egyszer, ő tett az asztalunkra. Meg az is más volt, amit a nagy nyári munkák idején a határban éjszakázó aratók készítettek el bográcsban, szabad tűzön.

Az még a régi nyarak emléke, amikor kilencedén, tizedén arattunk a gazdáknak. Hét közben nem jártunk mindennap haza a messzi határból. A rövidre szabott alvásidőt istállókban, kamrákban töltöttük el. Száraz, meleg éjszakákon néha meg csak a búzakeresztek tövében.

Apám szalonnát pirított a tészta alá, amikor vele arattunk. A vacsorának való felkészítése után az én dolgom volt szalmacsóvával tüzelni, míg megfőtt a szalonnabőrökkel is gazdagított bográcsos.

Szintén gyermekkori élmény: Ott ültem magamra hagyva a nagy mezei sötétségben. Raktam a tüzet, hallgattam a leves fortyogását. A szalmacsóvák lángjai kísérteties árnyakat rajzoltak a tarló fölé. Apám addig az elhullott kalászkokat gereblyézve, kedvenc hallgató nótáit énekelte, hogy a hangjával jelezze, itt van, ne féljek. Tőlem távolodva, egyre messzebről hallatszott a hangja, de azért minta még mindig hallanám őket édes-bús borzongással, mint ahogy akkor betöltötték a nagy, sötét éjszakát.

Ez is, meg sok egyéb más is eszembe jutott, míg a konyhában hült az étel. Régi történetek elevenedtek meg előttem.

A csapatokban aratók néha többen is kanalazgattak a földre tett közös bográcsból. Ha csak olyan fiaskó nem történt közben, ami a nagybátyámmal esett meg fiatal korában.

A szállásnak kijelölt tanya udvarán készítette a finom vacsorát. Böven aprított alá szalonnadarabokat, pirította a szalonnabőrt, a jó sok tésztát, és zöldpaprikával is ízesítette a főztjét. Szinte a szájában érezte már az ízet, amikor végül leemelte a főzőfára akasztott bográcsot, és a lassan hamvadó tűztől nem mesze, otthagya még hűlni az ételt. Úgy gondolta, hogy a gémeskútnál addig is telemeríti a kannáját, hogy jó hideg vizet ihasson majd a vacsora után. Sörről, pohár borról azidőtájt csak álmodni lehetett. Jobb helyeken ugyan reggelre akadt egy stampedli aratópálinka, de délben legfeljebb a vízcibere volt az üdítő, ami nem állt másból, mint ecetes-cukros lébe aprított száraz kenyérből.

Szóval, a nagybátyám éppen a kútostort markolászva húzta felfelé a vödröt, amikor az udvar vége felől a tanyásgazda elnyújtott kiáltása hallatszott:

- Kuss tee, az anyáád!

Ám akkor már késő volt. Az ólból kिरontó anyakoca belehabzsolt a bográcsba.

A családi történetek közt maradt fenn az is, amikor a nagyapám kukoricáját törte a rokonság. A falutól messze eső földjéről sem jártak haza, míg lábon állt a tengeri. A tábla szélén épített nagyapám istállót és mellette egy kamrát. Aludhattak mind a kettőben, mert lábasjóság sohasem került az épületbe.

Az egyik nap is, alkonyodott már, amikor nagyapa megszólította a nagynénémet.

- Mink még vágjuk a csutkát, hé! Te meg eridj a kunnyóhoz, oszt főzzél lebbencset!

A konyhó előtt leszúrt főzőfa alatt hamarosan felcsaptak a lángok, a bográcsban rotyogni kezdett és nemsokára megfőtt a pirított szalonnával dúsított tésztaétel. Nénénk úgy gondolta, hogy amíg megérkeznek a férfiak, addig a tele bográcsot beteszi a konyhó asztalára, nehogy az épület előtti gyepen belekóstoljon valami kóbor mezei jószág. Csakhogy, ezzel egy kis baj történt.

A család alaposan megéhezett férfitagjai éppen akkor érkeztek a tetthelyre, amikor a mi galamblelkű nénikénk életében először elkáromkodta magát. Mert, ahogy kezében a bográccsal hozzáért a konyhó félig csukott ajtajához; potty... A rozsdás kilincs kimozdult a helyéből és egyenesen a kész lebbencslevesbe esett bele.

- Énnye mán na! - vakargatta galambósz fejét öregapánk. Éhes volt, mérges volt, de a menyét sem akarta bántani, mert hisz mással is megesik az ilyesmi.

- Főzzél másik csapotot! - kérte higgadtan, aztán a holdvilág fényénél ülték körül a tüzet. Éhesen várva, hogy fő-e már a kései vacsora. Mikor aztán végül középre lehetett tenni és körbe ülni a bográcsot, szaporán merítették bele a kanalat, fűjdogálták a még forró étket, míg nagyapám egyszer csak kézzel nem nyúlt a fogai közé.

A vacsorázók közül ugyan senki sem olvasta Móra Ferenc disztingválásról szóló elbeszélését, de azért mindegyikük oda nézett:

- Mi a baj idesapám? - kérdezte ángyunk ismét rosszat sejtve.

- Rágós vót a tücsök – felelte az öreg.

Akkor aztán, ismét kiborították a bogrács tartalmát, s hozzáláttak kenyeret-szalonnát vacsorázni a nagy, alföldi éjszakában.

CSÁKY KÁROLY

Néhány adalék Ipolyi Arnold szülőföldi kapcsolataihoz II.

Ipolynyék, Kiscsalomja, Felsőtúr s a két honti jó barát, Pajor István és Pongrácz Lajos

Az Ipolyiról szóló, a szülőföldet is érintő írásokban gyakran találkozhatunk két Hont megyei nemesember, Pajor István és Pongrácz Lajos névvel. Őket gyermekkoruktól ismerte a neves tudós, s élete végéig kapcsolatban volt velük. Hadd szóljunk még róluk is néhány szót e dolgozatban.

Az ipolynyéki születésű Pajor István (1821–1899) Hont és Nógrád „mindenese” volt. Tevékenykedett ügyvédként, aljegyzőként, főügyészként és árvaszéki elnökként, Csalomjai Pajor István néven (Kiscsalomján voltak birtokai) publikált a megyei lapokban, írt költeményeket, néprajzi dolgozatokat, több nyelvből fordított stb. Az 1848–1849-es szabadságharcban nemzetőrként vett részt.

Szülőhelye egykor a vármegye nagyobb települései közé tartozott, már a XI. században felbukkan a neve, elsősorban egyháza, illetve gazdag szőlőhegye kapcsán. Értékes munkájában, az Emlékek és rajzok a 48 előtti jó világból című, megannyi helytörténeti adalékot tartalmazó könyvében Pajor is megemlékezik e helyről. Így ír többek közt: „Születtem 1821. évi május hó 20-án hontmegyei Alsó-Nyék tiszta magyarnyelvű népes községben, melynek neve azóta több hasonló névű községtől megkülönböztetés végett, Ipoly-Nyékre lett változtatva. Atyám Pajor István, tótlipcei előnévvel a középnemesi osztályhoz tartozó földbirtokos. /.../ A betű ismeretébe 5-6 éves koromban, édesanyám vezetett be; — az 1822-ik évben az otthelyi kath. népiskola tanítványai számát szaporítám egygyel, Miklósy tanító auspiciuma alatt, aki mint ilyen, megfelelt feladatának, úgy, hogy az írás, olvasás és első elemi számvetés tudományába eléggé jól be lettem általa avatva.” /24/

Pajor diáktársa, később munkatársa és levelező barátja volt Ipolyinak. A *Magyar Mythologia* írójának hét ipolynyéki és három kiscsalomjai mesét, ezenkívül jelentős hiedelemanyagot küldött. Az ipolynyéki mesék közt szerepeltek az alábbiak: Furfangos mester, A három pap, A mostoha- és az édesgyermek, Szép Ilonka, Elátkozott királyfi, A talált gyermek, A fenevad, vagy az elátkozott. Ezek megtalálhatók a 2006-ban Benedek Katalin összeállításában megjelent A tengeri kisasszony című kiadványban, amely tulajdonképpen Ipolyi Arnold 1846-1858 közötti kéziratos folklórgyűjteménye alapján készült. /25/ Ugyanitt olvashatók a Hét varjú, A pénzt terítő kakas című / s egy cím nélküli / kiscsalomjai mesék is. /26/ De vannak itt hiedelemtöredékek is, mint például a sárkányokról, a halálról, a tej kölcsőšnadásáról, az András-napi babonák közül, vagy a farkaskoldusról. /27/ Ezeket természetesen, akár csak a nyéki mesék hiedelemanyagát Mythológiájába is beépítette Ipolyi.

Igen gazdag volt Ipolyi és Pajor több éven át tartó levelezése. Aközül kétszáz levél ma az Országos Széchényi Könyvtár Kézirattárában és az Esztergomi Prímási Levéltárban található meg. Levelezésükből megtudhatjuk többek közt, hogy főművét Ipolyi Pajornak is elküldte, s írt a *Mythologia* tervezett második kiadásáról is. Nem igaz tehát az az állítás, hogy – mint egyes források közlik – Ipolyi a negatív kritika miatti elkeseredésében megsemmisítette a jeles mű még nála lévő példányait. Pajort is további gyűjtésre biztatta, s szerette volna, ha a jó érzékkel kutató barát saját anyagából egy mesegyűjteményt is összeállított volna. Olvashatunk Ipolyi leveleiben még tervezett mese- és népszokásgyűjtéseiről, s kéri barátját, hogy Dobronovszky kiscsalomjai evangélikus lelkésztől szerezzen neki szlovák vonatkozású folklórananyagot is, elsősorban a pünkösdi királysággal kapcsolatosat.

Pajor István Ipolyival Korponán került szorosabb kapcsolatba, melyről még lesz szó a későbbiekben. Ez a szoros barátság a nagy egyházfi haláláig tartott, s az azt követő évben Pajor is írt szöveget a tervezett emléktáblára, mely ma Ipolykeszin látható. Disztichonja így hangzik:

*„Itt eme hely növelé Ipolyit kora zsenge-szakában,
Míg lón egyháznak, honnak örökre disze.
Művészet, tudomány gyászt öltve siratja kimultát,
S nagy neve emlékét őrzi, míg él a magyar.”*

Tisztelik Pajor Istvánt is szülőfalujában, ahol utcát neveztek el róla, s egy emlékkövet lepleztek a község főterén. Ez ma a temetőben látható.

S ha már visszakanyarodtunk Ipolyi első eszmélésének színhelyére, Ipolykeszire, hadd mondjuk el ismét, hogy a másik jó barátunk, rokonnak és földinek, Pongrácz Lajosnak (1815–1899) írta Ipolyi azt a levelet, amelyet fentebb idéztünk, s amelyben oly szépen vallott a keszi gyermek a szülőfalujának is tekintett településről. Ipolykeszivel soha nem szakította meg a kapcsolatot, mint ahogyan Pongráczcal sem.

A Stummerek rokonságban voltak Hont megye sok-sok előkelő családjával, így a Pongráczokkal is. Pongrácz Lajos, a rokon, Hont kiváló férfitája, krónikása, a haladó mozgalmak támogatója és a kultúra mecénása, a lapszerkesztő és publicista, Kossuth *Pesti Hírlapjának* munkatársa volt. Ipolyi őt már gyermekkorában megszerette, példaképének tartotta „magasb hazafiúi erényei és lelkesedése” miatt, „bámulta” benne a „lelkes hazafit, a külföldi és magyar irodalommal buzgón foglalkozó férfit”. Egyik 1868. július 10-én Egerben hozzá írt levelében olvashatjuk az alábbiakat: „[...] ifjúkoromban a Te példádon buzdulva, ki akkor Hontban egyedül képviselted a magasb szellemi s irodalmi életet, kaptam kedvet az irodalmi pályára.” Hosszan tartó kapcsolatukra utal levelezésük is: az 1868 és 1886 közti időszakból 45 levél maradt fenn.

Ipolyi Pongrácz javaslatára lett tagja 1868-ban az Ipolyságon létrehozott Szondi-emlék Választmányának is. 1869-ben, amikor a tudós főpap részt vett a Magyar Történelmi Társulat Hont megyében megrendezett vidéki gyűlésén. Az Ipolyságon megtartott banketten Pongrácz mondott tósztot és beszédet Ipolyi tiszteletére. Ő volt a honti Ipolyi-kultusz első számú ápolója is: kezdeményezésére állították az ipolykeszi emléktáblát, ő tisztázta a már idézett életrajzi adatot is. /28/ A jeles felsőtúri barát a család itteni sírboltjában pihen. Sírjelüket nemrég szépen felújították, Pongrácz Lajos tiszteletére pedig egy emléktáblát is állítottak. Születésének 200. évfordulóján falujában konferenciát rendeztek, melynek anyaga ez évben nyomtatásban is megjelent.

Ipolyi iskoláiról – Léva, Korpona, Selmecebánya

Fentebb már idéztünk Gyürky Antalnak, Hont megye egyik krónikásának írásából, aki Ipolyi családi neveltetéséről írt, kiemelve az édesanya és Kamis Ferenc házitanító pozitív szerepét, eredményes munkáját. Hadd másoljunk még ebből ide egy mondatot: „Ezek következtése volt az, hogy gyermekei (Ipolyiné Szmrecsányi Arzenia gyermekeiről van szó. — Cs.K. megj.) értelmi világa igen korán fejlődött, és megszerették a tanulást, az olvasást, ezért haladott Arnold oly gyorsan a tanulásban, hogy alig múlt 12 éves, midőn már a gymnasiumot teljes sikerrel bevégezte”. /29/

Gyürky idézett soraira mások is hivatkoznak, mintegy tényként fogadva el, hogy Ipolyi alig 12 évesen elvégezte a gimnáziumot. Ez viszont pontosításra szorul, amelyet az alábbiakban próbálunk megtenni.

Fábián János is foglalkozott Ipolyi gyermekéveivel, s többek közt az alábbiakat konstatálta: „A hat gyermekkel megáldott Stummerék – a legidősebb Arnold – házitanítót fogadtak gyermekeik oktatására. Arnold magánnevelője egy Karnis Ferenc nevű művelt, világot látott, művészetet kedvelő és értő férfi volt. A szülők és a nevelő nagy örömeire Arnold élénk eszű és gyors felfogású tanítványnak bizonyult. Feljegyezték, hogy 12 éves korára 6 gimnáziumi osztályt végzett el. A magánvizsgákat a lévai, a selmecebányai és a korponai piarista gimnáziumokban tette le. Ezután került az esztergomi főegyházmegye kisszemináriumába, a pozsonyi Emericanumba, itt két évet töltött kitűnő nevelők kezei alatt, majd két évig hallgatója lett a nagyszombati érseki líceumnak, s a filozófiai kurzus elvégzése után teológiára a bécsi Pázmáneumba küldték.” /30/

Fábián János megállapításával kapcsolatban itt most csupán annyit jegyzünk meg, hogy Ipolyi a korponai piaristáknál nemcsak magánvizsgát tett, de egy ideig rendes diákja is volt az iskolának.

Prokopp Gyula ugyancsak hangsúlyozta, hogy Ipolyi „Ipolykeszin töltötte gyermekéveit a vagyonosabb ősök életmódjától megválni nem tudó szülők vidám élettől pezsgő otthonában. Házitanító oktatta az elemi ismeretekre, amelyekből a lévai piaristáknál tett magánvizsgát. Midőn a szülők eladni kényszerültek az ipolykeszi birtokot, és Korponára költöztek, Arnold az ottani, majd a selmecebányai piarista gimnáziumban folytatta tanulmányait. Tizenkét éves volt, amikor a szülők, hogy a gyermeknevelés gondjain enyhítsenek – a pozsonyi Emericanumba, az esztergomi egyházmegye kisszemináriumába adták. Az itt eltöltött két év alatt fejlődött ki papi hivatása, melytől akkor sem távolodott el, amikor később a szülők – Lajos fiuk példájára hivatkozva – a világi pályát ajánlották. A nagyszombati líceumban töltött további két év elteltével – mint kiváló tanulót – Bécsbe küldték, hogy a Pázmáneum növendékeként az ottani egyetemen hallgassa a teológiát”. /31/

Ipolyi házitanítója, Karnis Ferenc valóban ügyes ember lehetett, hisz tanítványa nemcsak elemi ismeretekből mutatott jó előmenetelt, hanem az 1830–1831-es tanévben a lévai piarista gimnáziumban az első (grammatikai) osztály valamennyi tárgyából kiváló vizsgát tett. Az erről szóló tanári jegyzőkönyvet (Prothocollum Gymnasii Levensis Scholarum Piarum Ab A° 1815/6) a Lévai Járási Levéltárban találtam meg. Annak 124. oldalán olvasható a vizsgákat megőrkítő néhány sor. A gimnázium igazgatója akkor Matkovits Elek volt, akit éppen az 1830–1831-es tanévben helyeztek Kecskemétről Lévára, majd 1832-ben kinevezték Szentgyörgyre igazgatónak.

A vizsgáztató tanárok közt szerepel még páter Nagy Péter, akinek latin nyelvű énekeskönyvét magyarra is lefordították (*Lelki gyakorlatok az Anyaszentegyház magyar ifjúságának üdvös használatára*), s azt a lévai diákok is használták. Nagy Péter később a rend főnöke lett. /32/

Az ugyancsak vizsgáztató Hutter Antal magyar nyelvű ódákat is írt, egy időben igazgatója volt a gimnáziumnak, kidolgozta az erkölcsi nevelés pedagógiai programját stb. /33/ A grammatikai osztályok tanárai voltak: Csegezy Ignác, Mihály Alajos, Taschler János és Tóth Antal, aki az elsősöket oktatta.

Az alábbiakban mellékeljük a lévai piarista gimnázium jegyzőkönyvét, melyben Ipolyit (Stummer Arnold) tévesen garamkeszi lakosként tüntetik fel Ipolykeszi helyett. A vizsgákra valószínűleg a nagyszülői lakból, a Lévához közeli Disznósról indulhatott. A jegyzőkönyv lazin szövege, illetve annak magyar fordítása pontosan így szól (A fordításért köszönetet mondok Hausel Sándor balassagyarmati főlevéltárosnak.):

<p>Anno scholastico 1830/31 die 10a aprilis herulus Arnoldus Stummer Garamkesziensis Comitatus Hontiensis privatim domi institutus, e studiis primae grammaticae primi semetris examinatus est, qui omnes quaestiones sibi propositas tam ingenii, quam industriae suae adeo laudabili cum specimine resolvit, ut ex omnibus studiis eminentiae calculum omnino meruerit obtinueritque.</p>	<p>Az 1830/31-es iskolai évben április 10-én az első grammatikai osztály első félévének tanulmányaiból vizsgát tett Stummer Arnold a Hont megyei Garamkeszibe való magántanuló diák, aki a neki feltett valamennyi kérdést mind tehetségének, mind szorgalmának annyira dicséretes jelével válaszolta meg, hogy kivétel nélkül minden tantárgyból a kitünő érdemjegyet érdemelte ki és kapta meg.</p>
---	---

Hogy Ipolyi hol és mikor tette le a gimnázium első osztályának második féléves, illetve második osztályának vizsgáit, azt eddig nem sikerült kiderítenem. Mint a fentiekben láttuk, az 1830/31-es tanévben első félévében Léván vizsgázott, tehát itt kaphatott erről bizonylatot is. Feltételezhető, hogy a további magánvizsgákra Korponán kerülhetett sor.

Azt is sikerült már régebben feltárni Pajor István jóvoltából, hogy Ipolyi rendes tanulója volt a korponai piarista algimnáziumnak, melyet 1724-ben Olasz Pál püspök alapított, s amely/egy-két évtől eltekintve/ 1848-ig folyamatosan működött. Ebben az iskolában tanult hát földink, aki – a megye monográfiáiról szerint – „*e város régi emlékei között merítette a történet és régészet iránt való első inspirációit és szeretetét*”. A gimnázium a később Ipolyi Arnoldról elnevezett utcában működött, a mai múzeummal szemben. Ennek sarkán a piaristák rendháza állt, amely még ma is megvan. Itt laktak azok a tanárok, akik Ipolyit is oktatták.

Az iskoláról s Ipolyi korponai tartózkodásáról az osztálytárs és földi, a rokon s evangélikus barát, Pajor István későbbi visszaemlékezéseiben olvashatunk sokat. Ő említi, hogy az 1833–1834-es tanévben együtt tanult páter Wagner 4. osztályában Ipolyi Arnolddal. Mindössze hatan voltak tanítványai, „ámde – mint Csalomjai Pajor írta – ezen hat közt volt Wagner profeszszor úrnak egy olyan hallgatója is, aki később mint tudós, mint író, mint ember és bölcsész, mint műbarát, mint államférfi, mint a nemzeti kultúra elővivője és mecénása, s mindenképp mint hazafi és főpap európai hirre emelkedvén, a korponai gymnasiumnak emlékében örökké ragyogó csillag marad. Sajnos csak az, hogy erre a gymnasiumra az a nagy férfiú nem láthatta soha magát indítatva a kegyelet érzelmével emlékezni vissza. Ugy hiszem, alig kell mondanom, hogy ez alatt a monumentális nagy férfiú alatt Ipolyi-Stummer Arnoldot értem, aki csaknem harmadfél évvel lévén ifjabb nálam, alig haladta meg a 10-ik életévét, midőn már Wagner úr kegyetlen kezei közé került, habár ez vele, azonkívül hogy a füle és halántéka közti pehely gyöngye haját nevetgélve két ujjá közé fogván, a szegény fiút ennél fogva fölfelé húzta, s eközben folyvást e szavakat ismétlé: »tamen ego te Arnolde, amo« – a brutalitásban tovább menni nem merészelt, mert Stummer Arnold szülői, a kik egy Pierstl-Krečsmáry-féle rájok szállott örökség folytán Korponára tették lakásukat, ott helyben lévén, a professzor úr ismert bánásmódját figyelmesen ellenőrizték; különben pedig Stummer Ferencz Hont megye volt főszolgabírája nemcsak tekintélyes ember, de nejjével, szül. Szmrecsányi Arzeniával együtt igen nyájas, kedves, vendégszerető uri család lévén, erről Wagner professzor úrnak saját tapasztalásából is volt tudomása”. /34/

Azért fontosak számunkra Csalomjai Pajor visszaemlékezései, mert megtudhatjuk, hogy Stummerék az 1830-as évek elején már Korponán laktak, s fény derült az ottani életmódjukra is. Többek közt az

alábbiakat olvashatjuk a könyvben: „[...] Pajor János és Stummer Ferenczék házi nyelve kizárólag a magyar volt, azon oknál fogva, mert az első családban nem akarhatták, hogy a négy serdülő gyermek gyakorlat hiánya miatt a hazai nyelvet elfelejtse, Stummeréknél pedig, mert ők mint magyar megye szülőtti és előkelő birtokosok a tót nyelvben magok is járatlanok valának.” /35/

Stummerék családjában volt akkor Arnoldon kívül az ugyancsak Disznóson született Lajos, aki később nevét Terényire változtatta. Terényi Lajos (1825–1863) politikus és ügyvéd volt Pesten, előtte Nagyszombatban tanult bölcsészetet, Pozsonyban pedig jogot hallgatott. 1844-ben Gyulán nyitott ügyvédi irodát, az 1848–1849-es szabadságharcban a délvidéki és erdélyi küzdelmekben nemzetőrként vett részt. Ott volt Komárom védelménél is. A kapituláció után bujdosott, később pedig raboskodott. Korábban alispán és országgyűlési képviselő is volt.

A másik Stummer gyermek, Augustus 1829. október 20-án született Ipolykeszin. Ugyanitt látta meg a napvilágot 1831-ben a következő testvér, György is, aki 1848–1849-es honvédtiszt volt, majd ügyvédi diplomával a felsőbakai birtokon telepedett le Pozsony megyében. Az ő nevéhez az egykori anyakönyvbe bejegyezték, hogy az „Ipolyira lett változtatva őfelsége által” az 1892. év április 25-én kelt 309. számú rendelet alapján. Az ötödik gyermek, Gyula (1833–1866) már Korponán született. (Ez is bizonyítja, hogy a család akkor valóban ott lakott.) Ő is a szabadságharc honvédje volt, s a 23. számú gyalogezredben szolgált. Itt jegyezzük meg, hogy a *Magyar nemzetségi zsebkönyv* szerint a Stummer család utolsó gyermeke, Mária 1840. március 26-án Ipolykeszin született. Elképzelhető, hogy Stummerék akkor visszaköltöztek az Ipoly mentére.

Csalomjai Pajor művében több helyen is írt Stummerékről. Az alábbi idézetből fény derül a család további sorsára, illetve a szerző más családtagokról is említést tett: „[...] Stummerék Hont megyei ipolykeszii birtokukat eladván, lakni Korponára jöttek; ahol Arnold velem syntaxisba, egy évvel fiatalabb testvére, Lajos pedig (a későbbi Terényi) a 3-ik grammatikai osztályba járt; s a kiből szintén igen derék ember (Békés megyének 49-ben első ispánja és országgyűlési képviselője) lett. Stummer Ferencz, az apa később Hont megye akkori főispánja, Majláth György pártfogása útján a gr. Pálfi-féle bajmóczi uradalomnak dirigens tisztjévé lett kinevezve, de mert nagyurias vágyait ez a szép állás nem elégítette ki, végre Tersztyánszky Sándornak, mint rokonának dalmadi birtokán vonult meg.” /36/

A családfakutatókkal 2015-ben természetesen a fent említett helyeket, épületeket is felkerestük. Első utunk során Miroslav Lukáč történész, a múzeum vezetője a piarista gimnázium ama anyakönyvét is bemutatta, amelyben Ipolyi Arnold adatai szerepelnek. Ebből kiderült, hogy diákunk már a harmadik grammatikai osztály is itt végezte, tehát már az 1832/33-as tanévben is Korponán tanult, s talán itt is laktak. Nem tudjuk, Pajor erről az évről miért nem tett említést, hisz az anyakönyv szerint ebben az évben is osztálytársa volt Ipolyinak. A napló 11 diákot jegyez, köztük természetesen a nyéki Pajor Istvánt, több korponai s egy balogi tanulót, Romantsek Károlyt is. Az osztályfőnök páter Joannes Hutkay volt. Róla Pajor az alábbiakat jegyezte fel: „Páter Hutkaynak például az volt a gyönyörűsége, hogy midőn hetenként kétszer az iskolában a latin nyelv gyakorlati feladata került sorra, minden növendék kapott egy-egy lapot, melyre egy pár latin sor volt felírva. Ezt le kellett fordítani magyarra, vagy tótra (mert Hutkay úr magyaros neve daczára tót ember volt); és aki bízott magához, hogy az ő fordítása jobb lesz, mint a Matyié vagy a Palkóé, joga volt ráírni a pensumot tartalmazó lapra: N.N. contra N.N., pro scuticis, pro virgis vagy pro baculis. Azaz, hogy a kihívó, ha pensumát csakugyan helyesebben fejtette meg, mint a kihívott, — amit a tanár ítelt meg, — annyi korbács, vessző vagy botütést mért a szegény bukottra, amennyi neki tetszett. /.../ Ami Hutkayt illeti, ő kivételképen, nem volt se korhely, se dühöncz. Hogy azonban híve volt a botrendszernek, ez nála csak azért történt, mert egykor őtet is bottal nevelt; a miután ő magát nagyon

derék embernek tartotta, meggyőződése lön, hogy más is csak hasonló módon érheti el az általa magában egyesített tökéletességeket. Sőt, hogy P. Hutkaynak teljes igazságot szolgáltatassunk, meg kell róla vallani, miszerint ő a korponai hegyek levét, még ha ez a legkegyetlenebb drapások (karczosok) fajtájából való volt is, szívesen megitta ugyan, de csak oly feltétel alatt, hogy ennek az ára ne az ő zsebéből kerüljön ki.” /37/

Visszaemlékezéseiben Pajor már nem ír Ipolyi további diákéveiről. Lévén a korponai iskola csak algimnázium s Pajor evangélikus vallású, maga az 1834–1835-ös tanévet már a selmecbányai evangélikus líceumban kezdte. Akkor kerülhetett oda Ipolyi is, mégpedig a Királyi Katolikus Főgimnáziumba, melyben 1776-ban a piaristák vették át az oktatást.

Ennek az iskolának már kiválóbb tanárai voltak. Benyák Bernát 1807-től oktatta ott a magyar nyelvet, Simai Kristófot pedig, aki szintén tanára volt az intézetnek, az anyanyelvi színiirodalom úttörőjeként is emlegetik. Sajnos, ők 1834-ben már nem éltek, de szellemük még hathatott Ipolyira, akárcsak a város történelmi hangulata s csodálatos műemlék épületei. Eme rövid korszaka nem eléggé ismert Ipolyinak, bár – mint már fentebb is szó esett róla, s amint Hoppal Mihály is írta – „már tizenkét éves korában kialakult komoly történelmi érdeklődése s tanárai hatására erős vonzalma a papi pálya iránt. Szülei nem elleneztek választását. Előbb a pozsonyi Americanumban, majd a nagyszombati líceumban végezte el a bölcsészeti tanfolyamot, mai fogalmaink szerint a középiskolát. Tanárai közül a magyar nyelv és irodalom tanára, valamint történelemtanára volt az ifjú szellemi fejlődésére nagy hatással”. /38/

Nagyszombati tanárai közül Prokopp Gyula említette Molnár Jánost, akinek 1840. január 15-én kelt leveléből is idézett. Molnár János ebben így írt Ipolyi édesanyjának: „Ami Arnold viselkedését illeti: ő most is, mint azelőtt, példás mindenben. Ő igazán iparkodik, szíves óhajomásom szerint, nevelkedni: időben, bölcsességben és kedvességben Istennél és embereknél. E rövid rajzból értheti tekintetes Asszony! mily drága gyümölcsöt hozott e világra.” /39/

Az életút további állomásai, felvidéki kötődései

A következő időszak, amely egyben Ipolyi papi-tudósi pályájának is kezdete, már jól ismert előttünk, s a szakirodalom is kellő alaposítással feldolgozta. Magam is bemutattam eme éveket egyik tzerjedelmesebb dolgozatomban. /40/ Ipolyi Arnold valamennyi felvidéki tartózkodási helyének mély nyomai maradtak az életpályán, s születtek eredményes szakmai-irodalmi vonatkozásai is.

1845-ben, felszentelése előtt Kopácsy hercegprímás a neves történész, kutató és régész, báró Mednyánszky Alajos kamarai elnök családjához küldi őt nevelőnek. Ipolyi itt azonban nemcsak tanított és nevelt, hanem tanult is, mindenekeelőtt a családapától, akinek használhatta gazdag könyvtárát is. /41/ Koncsol László szerint Mednyánszky „azért is fontos nekünk, mert írt egy Vág-völgyi utikönyvet s egy ottani mese-, monda- és regegyűjteményt/.../, s az általa pártfogolt Ipolyi munkássága szépen összecseng a tudós báró eredményeivel”. Valószínű – folytatja a hivatkozott író –, hogy „szerzőnk két utirajzának, sőt csallóközi művészeti monográfiájának ihlető előképét is Mednyánszky Alajos báró Festői utazás a Vág folyón Magyarországon c. gazdagon illusztrált német nyelvű könyvében kell keresnünk“, másik könyvére, a Regék és mondák címűre pedig „mint forrásra Ipolyi is gyakran hivatkozik Magyar Mythológiájában“. /42/

A báró Mednyánszkyéknál töltött néhány esztendőnek sokat köszönhetett Ipolyi. Megismerte például „a nemzetiségek megértését, szeretetét és kultúrájának tiszteletét”, előkelő hazai és külföldi körökben fordulhatott meg stb. „Nem véletlen tehát – írja Hoppal Mihály –, hogy későbbi munkássága során mindig is mentes maradt az elvakult nacionalizmus minden vonásától...” /43/ Ennek papi és főpapi pasztorációja során is számos jelét adta, mint majd látni fogjuk a későbbiekben. Sajnos, Itt kell megjegznünk, hogy a

gyakran közös egyháztörténetünk mai szlovák kutatói ezt nem így látják. Ipolyit, mint besztercebányai püspököt nacionalistaként, a szlovák nyelvet elnyomó, magyarizáló főpapként mutatják be. /44/ Pedig még mint a Magyar Történelmi Társulat elnöke is, egyik beszédében, melyet 1876-ban tartott a rimaszombati vándorgyűlésen, a magyarországi nemzetiségi politika lényegét összefoglalva hangsúlyozta, hogy „egyfőrmán testvérek vagyunk s egyenjogúak lehetünk még akkor is, s amellet is, ha nem egyikünk vagy másikunk anyanyelve az uralkodó nyelv az állami ügyvitelben”. Nemzeti elfogulatlansága konkrét tettekben is megnyilvánult. Magas rangú egyházi személyiségként is hirdette többek közt, hogy „az országban lakó minden nemzetiségek, úgymint németek, háromféle tótok, kétféle horvátok, heincek, oláhok és ruszinok számára anyanyelvükön készüljenek elemi iskolai tankönyvek”. /45/

Papi pályáját is a felvidéki Szeptéteren kezdte, majd ezt követően több mint egy évtizedig Zohoron volt plébános. Jelentős állomása ez életének. Legnagyobb nehézsége kezdetben az volt, hogy alig tudott szlovákul. Ám kitűnő nyelvtelenségének, öccse és édesanyja segítségének, no meg a szorgalmas szótárazásnak köszönhetően azonban hamarosan folyékonyan megtanulta a nyelvet, s az 1849-ben dült kolera idején már anyanyelvükön nyugtatta felkeresett híveit, szlovákul prédikált és gyóntatott, ezen a nyelven végzett valamennyi szertartást. Az 1860-ig itt töltött időszak a tudományos életét, a kutatói munkát illetően sem tűnt el nyomtalanul. A tudós plébános sokat utazott, levéltárakban, könyvtárakban dolgozott, gyűjtött a terepen, műhelye pedig nyitva állt barátai, munkatársai előtt. Együttműködött például a kiváló és jól ismert szakemberrel, Zelliger József (1837-1886) kántortanítóval, a piarista tudós paptanárral, Csaplár Benedekkel (1821-1900) stb. Zohori plébánosként fejezte be fő művét, az 1854-ben megjelent Magyar Mythológiát, amelyről már mi is többször ejtettünk szót.

Ugyancsak Zohoron írta Ipolyi nagy tanulmányát Csallóköz műmlékeiről /29/, értekezett történetírásunk kezdeteiről, a régi magyar népkönyvekről, valamint Rimay Jánosról és másokról. Kedves barátjával, Csaplár Benedekkel 1856-ban beutazta a Csallóközt. Velük volt a Vasárnapi Ujság rajzolója is, s közös munkájuk eredményeként, Ipolyi tollából megszületett a Csallóközi uti-képek című írás, amely 1858-60-ban látott először napvilágot a Vasárnapi Ujságban.

Egy kis kitérő után 1871-ben besztercebányai püspökként ismét visszatért a Felvidékre. S eme minőségében is sokat tett az egyházért, a műemlékekért s a kultúráért általában. Megírta a város művelődéstörténeti vázlatát, műemlékeinek történetét; restauráltatta a templomokat s az egyházi épületeket, saját költségén női ipariskolát alapított, tankönyveket adott ki szlovák nyelven stb. Közben tovább gyarapította saját gyűjteményét is. Munkálkodása azonban itt sem rekedt meg az öncélú gyűjtésnél. Ő ugyanis arra törekedett, hogy a sajátos „iparág” kincseinek megmentésén túl magát a mesterséget is életben tartsa, örökségét tovább hagyományoztassa. Ezért alapította Besztercén a női ipariskolát is. Olyan intézmény volt ez, ahol a lányok is szakmát tanulhattak, s a szegényebb sorsú nők is megfelelő munkaalkalomhoz jutottak. Az iskolához hímzőműhely tartozott, ahol korszerű oktatás folyt. Ipolyi a tanárok rendelkezésére bocsátotta saját gyűjteményét, hogy annak legszebb darabjai a kézimunka-oktatás szemléltető eszközeként „mind szélesebb körben ismertek legyenek”.

Értékesek Ipolyi besztercebányai püspökként készült vizitációs jegyzőkönyvei, akárcsak főpásztori körlevelei. Ezekben papjait a műemlékek szakszerű restaurálására serkenti, művészi értéket képviselő szakrális tárgyak megbecsülésére sarkallja. Ehhez számukra módszertani segítséget is ad.

Fontosak számunkra Ipolyi egyéb felvidéki vonatkozású írásai is. Iyen például A nagyszombati iskola a XVI. században című tanulmánya /46/, melyben a hajdani egyetem megalapítását megelőző rangos egyházi intézmény történetét tárja fel. A szóbanforgó iskola alapítása az esztergomi érsekség Nagyszombatba való áthelyezésével (1540) esett egybe. Ipolyi megállapítja, hogy az intézménynek komoly próbát kellett kiállnia: meg kellett felelnie a humanisztikus igényeknek, s állást kellett foglalnia a hitújítási mozgalmakkal szemben.

Ennek érdekében Oláh Miklós 1553-ban átalakította az iskolát: a régi egyházi fegyelem helyreállítása mellett a „tudomány és irodalom felvirágoztatásától” is nagy eredményt várt.

Ipolyi éleslátására, józan ítélőképességére vall, hogy nem elfogult Oláhhall szemben: erényei mellett szól hibáiról is. Tanulmányában rámutat például a nagyszombati iskola túlzott idealizmusára, a más eszmékkel szemben tanúsított szigorú állásfoglalására. Emellett kiemeli Oláh érsek nagyszombati nyomdaalapításának eredményeit, hisz a nyomda beindításával megelőzte Huszár Gál és Bornemissza Péter ilyen irányú törekvéseit.

A fentiekben elsősorban Ipolyi szülőföldi, illetve felvidéki kapcsolatait, működési helyeit emeltem ki, rámutatva a gyökerekre, az őt körülvevő személyekre, barátokra, méltatva ama érdemeit, melyek csírái tájainkon keresendők. A teljes Ipolyikép felvázolására eleve nem vállalkozhattam. Hisz Ipolyihalálának századik évfordulóján, az esztergomi Keresztény Múzeumban rendezett emlékülésen például olyan jeles kutatók, tudósok, egyházi személyiségek, művészettörténészek vizsgálták meg a gazdag Ipolyi-örökséget, mint Fábrián János, Rottler Ferenc, Török József, Hoppál Mihály, Kovács Ágnes, Entz Géza, Dávid Katalin, Ugrin Emese, Cséfalvay Pál, Gervers-Molnár Veronika, Katona Imre és más

Jegyzetek

- 24** Csalomjai Pajor I., 1897:1-2.; **25** Ipolyi A., 2006:71-81.; **26** Ipolyi A., 2006:161-165.; **27** Ipolyi A., 2006:170-171.; **28** Lásd még: Hála J., 1995:195-229.; Csáky K., 2010:152-168.; **29** Gyürky A., 1882:196.; **30** Fábrián J., 1989:8.; **31** Prokopp Gy., 1973:671.; **32** Tóth Gy., 1896:118.; **33** Tóth Gy., 1896: 114, 138, 146.; **34** Csalomjai Pajor I., 1897:14.; **35** Csalomjai Pajor I., 1897:20.; **36** Csalomjai Pajor I., 1897:29.; **37** Csalomjai Pajor I., 1897:11.12.; **38** Hoppál M., 1987:9.; **39** Idézi: Prokopp Gy, 1973:671.; **40** Csáky K., 2005:68-85; **41** Fábrián J., 1989:8.; **42** Kónsol L., 1993:10. Előszó. In.: Ipolyi Arnold: Csallóközi útiképek. Pozsony.; **43** Hoppál M., 1980:24.; **44** Koniarová, A., 2007:45-46. **45** Idézi: Csáky K., 2005:76.

IRODALOM

Benedek Marcell (főszerk.)

1963 Ipolyi (Stummer) Arnold. In *Magyar irodalmi lexikon*. 1. kötet. 506–507. Budapest.

Borovszky Samu (szerk.)

é. n. *Magyarország vármegyei és városai. Hont vármegye és Selmecezbánya sz. kir. város.* Budapest.

Csáky Károly

1985 Ipolyi Arnold nyomában. In *Honti barangolások*. 131–152. Bratislava.;

1989 „Művészet, tudomány gyászt öltve siratja kimúltát...” In *Szülőföldi vallomások*. 151–162. Bratislava.;

1993 „Itt eme hely növelé Ipolyit”. Ipolyi Arnold tudós püspökről. In *Isten házai és szolgálói*. 126–129. Dunaszerdahely.;

1998 Ipolyi Arnold. In *Honti arcképcsarnok*. 61–63. Dunaszerdahely.

2003 „S nagy neve emlékét őrzi, míg él, a magyar”. (180 éve született Ipolyi Arnold). *Gömörország* IV. 4. sz. 59–64.

- 2004 Ahonnan Ipolyi Arnold indult. *Múltunk emlékei* III. 6. sz. 15–16.; 7. sz. 15–16.; 8. sz. 15–16.;
- 2005 „Ó, szép, piros hajnal”. Tanulmányok, dolgozatok a szakrális néprajz köréből. Pozsony.
- 2006 Irodalmi kapcsolatok III. Dunaszerdahely.
- 2007 Ipolykeszi múltja és jelene. Barangolás Ipolyi Arnold és a hajdani törzsek falujában. In: 57–68.
Szécsénykovácsitól Zalabáig. Pozsony.
- 2007 Ahonnan Ipolyi Arnold indult. In: *Emlékei a múltnak*. 41–44. Komárom.
- 2010 A nagyvilág pitvarai. Pozsony
- 2015 Családfakutatók, nemesi családok utódai tájainkon (Az Ipolyi, a Tersztyánszky, a Horváthy és a Szmrecsányi családok nyomában) I–VIII. Felvidék Ma internetes portál.

Csáky Károly – Hála József

- 2008 Adalékok Ipolyi Arnold születéséhez és gyermekéveihez. *Irodalmi Szemle*, 2008/7, LI. évf. 82–93.

Csalomjai Pajor István

- 1897a *Emlékek és rajzok a 48 előtti jó világból*. B.[alassa]-Gyarmat.;
- 1897b *Tarka bokréta. Régibb és újabb költői dolgozatok (1860–1897)*. Balassa-Gyarmat.

Demeter Katalin

- 1994 Ipolyi Arnold. In *Péter László* (főszerk.): *Új magyar irodalmi lexikon*. 2. kötet. 871–872. Budapest.

Diószegi Vilmos

- 1979 Ipolyi Arnold. In *Ortutay Gyula* (főszerk.): *Magyar néprajzi lexikon*. 2. kötet. 635–636. Budapest.

Fábián János

- 1989 Ipolyi Arnold, a főpap életútja. In *Cséfalvay Pál – Ugrin Emese (szerk.): Ipoly Arnold- emlékkönyv. Halálának századik évfordulója alkalmából az esztergomi Keresztény Múzeumban 1986. december 12-én rendezett emlékülés anyaga*. 7–11. Budapest.

Fraknói Vilmos

- 1888 *Ipolyi Arnold emlékezete*. Budapest.

Györffy György

- 1987 *Az Árpád-kori Magyarország történeti földrajza*. 3. kötet. Budapest.

Gyürky Antal

- 1874 1882 Ötvennégy év Hontvármegye történetéből 1820-tól 1874-ik évig. Vác.

Hála József

- 1995 Ipolyi Arnold és Hont vármegye. *Ethnographia* CVI. 1. sz. 195–229.
- 1996 Dotyky k zivotopisu Arnolda Ipolyiho. In *Divičanová, Anna – Krupa, Ondrej* (red.): *Národopis Slovákovv Maďarsku*. 29–41. Budapest’.

Hála József – Katona Imre:

- 1993 Pongrácz Lajos és „Ipoly táji” népdalgyűjteménye. In *Liszka József* (szerk.): *„Csillagok, csillagok, szépen ragyogjatok...”*. Adalékok Ipolyi Arnold születéséhez és gyermekéveihez 167 *Tanulmányok a 65 éves Ág Tibor köszöntésére*. Népismereti Könyvtár 7. 27–86. Komárom-Dunaszerdahely.

Honti Hírlap

1887 Ipolyi Arnold emléke. *Honti Hírlap* II. 13. sz. 2.; 1887b Ipolyi születési helye. *Honti Hírlap* II. 14. sz. 4.

Hoppal Mihály

1980 *Ipolyi Arnold. A MúltMagyar Tudósai*. Budapest.;

1987 Ipolyi Arnold élete és művei. In **Ipolyi Arnold: Magyar Mythologia. A hasonmás kiadás függelékei.** S-M. Budapest.;

2001 Ipolyi Arnold. In **Rácz Árpád** (szerk.): *Magyar géniusz*. 118–120., Budapest.

Ipolyi Arnold

1854 *Magyar Mythologia*. Pest. (Hasonmás kiadás. Budapest, 1987.)

2006 A tengeri kisasszony. Ipolyi Arnold kéziratos folklórgyűjteménye egész Magyarországról 1846-1858. Közreadja Benedek Katalin. Budapest.

Kenyeres Ágnes (főszerk.);

1981 Ipolyi Arnold. In *Magyar életrajzi lexikon*. 1. kötet. 777–778. Budapest.;

Terényi Lajos. In: *Magyar életrajzi lexikon*. 2. kötet. 843–844. Budapest.

Koncsol László

1993 Előszó. In **Ipolyi Arnold: Csallóközi-utiképek**. 7–21. Pozsony.

Koniarová, Anna

2007 Nástupa Arnolda Ipolyi-Stummera na biskupský stolec. In: 200 rokov kaňazského seminára v Banskej Bystrici. 18007-2007. Banská Bystrica- Badin.

Kósa László

1979 *Rozmaringkoszorú. Szlovákiai magyar tájak népköltészete*. Összeállította, a bevezetést és a jegyzeteket írta Kósa László. Bratislava,

Liszka József

2002 *Ágas-bogas fa*. Dunaszerdahely.

Magyar nemzeti zsebkönyv.

1905 II. rész. *Nemes családok*. 1. kötet. Budapest.

Nógrádi Lapok és Honti Híradó;

1886 Ipolyi (Stummer) Arnold. *Nógrádi Lapok és Honti Híradó*. XIV. 49. sz. 3.,

Ortutay Gyula:

1960 Ipolyi Arnold. In: *írók, népek, századok*. 202–210. Budapest,

1960 Ipolyi Arnold. In: *Halhatatlan népköltészet. Néprajzi vázlatok*. 73–82. Budapest.

Petrovay Resko Sándor

2004 Ipolyi-Stummer Arnold szülőháza. *Múltunk Emlékei*. III. 9. sz. 15.

Pongrácz Lajos: [P. L.]

1886a Ipolyi Arnold. *Honti Hírlap*. 3. sz. 1.

1886b *Szondi Album. Drégeli emlék-lapok*. Új, bővített kiadás. [szerk.] Ipolyság.

Pór Antal

1886 *Ipolyi Arnold váradai püspök élete és munkái vázlata*. Pozsony-Budapest.

Prokopp Gyula

1973 Ipolyi Arnold. *Vigilia*. XXXVIII. 10. sz. 671–678.

Századok

1887 Ipolyi-emlékünnepe. *Századok*. XXI. 9. füz. 777–778.

Szinnyei József

1897a Ipolyi (Stummer) Arnold. In *Magyar írók élete és munkái*. 5. kötet. 145–158. Budapest, 1897b ; Karniss Hugó Ferencz. In *Magyar írók élete és munkái*. 5. kötet. 908. Budapest.

Szulovszky János

2002 Egy téves adat terjedése. A Magyar Mythologia köteteit elégető Ipolyi Arnold legendájának forrásai. *Valóság*. XLV. 8. sz. 32–51.

Tersztyánszky Dezső (Nádasi)

1901 Nádasi Tersztyánszky család. Nyíregyháza.

Tóth György:

1896 *A lévai Kegyes-Tanítórendi Gymnasium története 1815–1895-ig*. Léva.

Vályi András

1796 *Magyar Országnek leírása*. 1. kötet. Budán.

Vértess József

1885 Szondi emléke. *Ország-Világ* VI. 31. sz. 504–505, 507–508, 509.

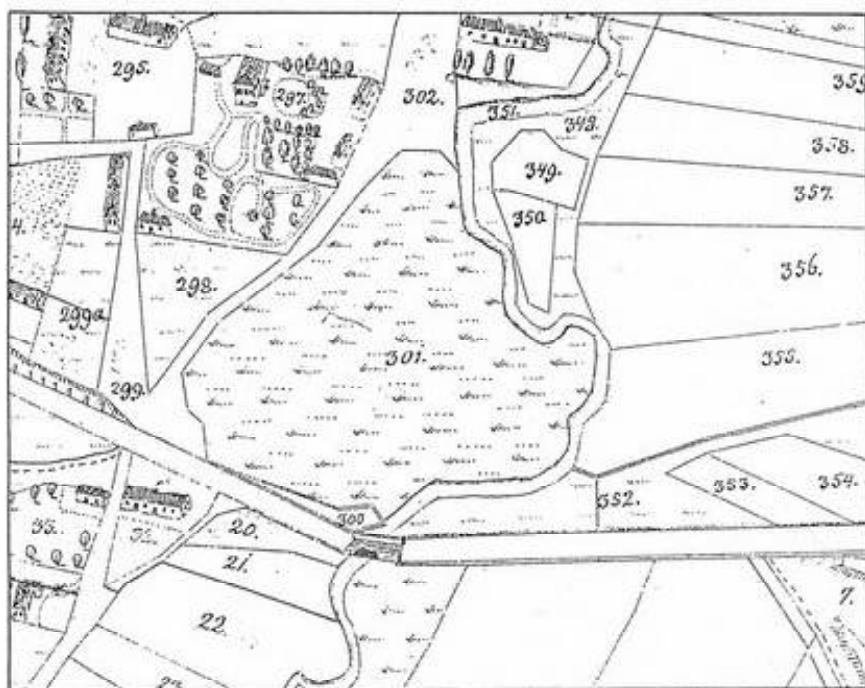
Selmebányai látkép Csontváry alkotásán

Az egyik magyarai sírjel dedikációja (Csáky Károly felvétele)

Az országzászló, melyet az Ipolyi-leszármazottak adományoztak Keszinek

Csúty-dűlő k. 26a

Disznópuszta egykori telektérképe

Horváthné Gáspár Fausztina sírjele Nagycsalomján

(Csáky Károly felvétele)

987. MARIA. Joannes Molnar. Joannes Csiki. Kovar. 8. Ju
 Barbara Bela. Barbara Grefina.
 988. Stephany. Stephany Vanda. Michael Varga. M. Csoly. 11. Ju
 Maria Dortsanyi Maria Solomi.
 989. Barbara. Matthay Vanda. Stephany Gyeny. Ju. 15. Ju
 Elisabetha Datta. Maria Vazcel.
 990. Michael. Michael Bela. Joannes Koptsoni. Kovar. 18. Ju
 Maria Rimofzi. Veronica Galgyi.
 991. Josephus. Joannes Seltzani. Antonius Gyeny. 2. Kapp. 17. Ju
 Elisabetha Amstere. Barbara Gyury.
 992. Elisabetha. Stephany Vally. Stephany Radoz. Ju. 24. Ju
 Veronica Devez. Elisabetha Torszi.
 993. Maria. Georgius Mayer. Michael Vanda. M. Galg. 30. Ju
 Elisabetha Cerny. Veronica Mayer.
 994. Georgius. Joannes Bela. Michael Radoz. Kovar. 8. Apr.
 Maria Kovits. Barbara Motson.
 995. Georgius. Nob. D. Franciscus Stamer. D. Franciscus Luta. 9. Kapp. 9. Ju
 Gustavus. D. Arsenius Smerczyni. D. Joanna Horvath. 10. 31. Ju
 996. Georgius. Paulus Kulaj. Andrey Cetray. Kovar. 12. Ju
 Anna Kovatsil. Susanna Duvni.
 997. Alexander. Nob. D. Michael Oswald. Andrey Cokhentel. 9. Kapp. 16. Ju
 Maria Badlitzay. Elisabetha Wöneti.
 998. Georgius. Georgius Kulaj. Michael Telovai. Kovar. 22. Ju
 Maria Motsoni. Barbara Galgyi.
 1892.

n. 25. in. h. 11
 09. n. 1. 1. 1.
 826.

Ipolyi György születésének bejegyzése a nagycsalomjai plébánia

anyakönyvében

Ipolyi Arnold Benczúr Gyula festményén, 1893.

Ipolykeszi temploma a szerző egy régebbi felvételén

Ipolyszécsénke középkori temploma Csáky Károly felvételén

Tersztyánszky Antal magyaradi sírjele Csáky Károly felvételén

Tersztyánszky-sírok Ipolynagyfaluban (Csáky Károly felvétele)

Pajor István emléktáblája Ipolynyéken (Csáky Károly felvétele)

Ipolyi Arnold régi emléktáblája (Csáky Károly felvétele)

H. TÚRI KLÁRA

Terápiás napló V.

Május 1.

Naptári torlódás, 4 napos munkaszünettel: ennek a mai napnak szerte-szét terjedő nyugalalmát ritka öröm tapasztalni. Igen tanulságosnak tűnő foglalatosság – a Hattyúliget utcai új Kávéházat megnyitó Barta...első látogatóit e napon szemrevételezmem (:) volt tanácselnök, vagy...az egészre nem különösképp kíváncsi, ám annál inkább néhány csírázó super-egzisztenciával találkozni igyekvők – ahogy egyre-másra érkeznek az „avatásra”. Sokan vannak – s ez esetben nem is csoda...hisz nem mindennapos története van ennek az új létesítménynek. (Hogy is felejthetném én is pl. azt a páratlan élményt, melyből az ehelyt állt Barta-háznak egy éjszaka végbevitt lebontásával részese lehettem. Mivelhogy...a Műemlékvédelem fafejűi ... e család számára huzamos időn át nem engedélyezték a bontást:– annak a letarlott házhelynek látványát, mellyel egy reggel az arra járókat s így engem is...megleptek, – mint a rendszerváltás egyetlen meggyőző bizonyítékát – nem feledhetem, ha száz évig élek is, soha már –. Előző este...még az ősi fészek előtt róttuk Morzsimmel mindennapi sétautunkat, s másnapra...a megszokott sarok az utolsó tégláig eltűnt szemünk előtt. S...íme: e virtus engedélyezett eredménye! Időszerű is volt ez a váltás, – egyrészt, mert az a régi ház semmi különösebb műértékkel nem bírt, – másrészt: jó helyre tették...a város e célnak legmegfelelőbb helyére tervezték ezt a most megnyílt új vendéglátóhelyet...) Sokan jöttek, s még többen fognak az idők folyamán betérni ide...a szomszédos park felé jövet s menet. S hogy nincsenek már a régi kötelező májusi felvonulások –, s...sok más zavaró tényező is kizárva: ez az igazán szerencsésen indult –„Presso” név helyett „Kávéház”-ra keresztelt..polgári vállalkozás: szép jövőt jósolhat magának.

Máj.4.

Anyák Napja vasárnapján túli, időtlen ünneplésben: a templom alkalmasint otthonnak is tűnhet az ember számára. Mint nekem ma a mi kis ferences templomunk. – Szentgotthárdról szólva elmondhatom u.i. erről a mi itthoni kis műemléki tiszteleti helyünkről:...bárha a szentgotthárdiak temploma az ország egyik legnevezetesebb ilyen helye – én nem cserélném a mienk imádságos bensőségességét ennek látványos, nagyvonalú freskóiért (azok lehetnek u.i. bármily különlegesen híresek-szépek: belőlem minden kezdődő áhitatot kiölt a falra festett lófarkon ragadott levágott török fej látványa.) Egyébként emlékezetes kirándulás volt ez a – karvezetőnk volt zeneakadémiai évfolyamtársa kórusával összehozott – baráti találkozónk: kórusunk már a misén is szépen szerepelt, egy esküvőt is még – műsoron kívül – végigénekelünk, s hogy aztán...ennek nászmenetéből – egy autó is kivált, s a városhatárig elkísérte buszunkat, s...ott autós tiszteletkörrel vett búcsút tőlünk: szép volt.

Máj.5.

„A hőmérséklet ma reggel Szentgotthárdon +12 fok”: közli ország s világgal a rádiós meteorológia, s e szokvány-szöveg most egész másként cseng fülemnek, mint ottjártam előtt...; – emlékezetesen szép, látnivalókban gazdag élő múltjával, benne utcák-terek feltűnő tisztaságával –, (s minthogy útközben Veszprém tisztaságáról is meggyőződhettem) – már szívem 36 fokos melegével is...meg kell mondjam : Tata etekintetben mintha e két város mögött kullogna. – Utólagosan azonban – mégis azt mondhatnám csak: szép ez a mi városunk is, és én biztos vagyok abban, hogy ennél még sokkal szebb is lesz! Hiszen most... – a népszerűségére sokat adó – Kerti Kati főpolgármestersége idején –, igen sok foghíj, hogy beépült itt: már az első lépések meg is tétettek ezirányban! Csupán

egyetlenegy nagy városszépítő nekibuzdulás hiányzik – , s...csodák is eshetnek itt még –! (Ez viszont a szükséges szociális átrendeződések ill. hatósági rendteremtések nélkül – se elvileg, se gyakorlatilag – nem fog menni!)—

(S) mint azt meg is álmodtam –...Bajon, ottani barátnőmmel...utcai padok híján: egy beton kerítészegélyen végigült beszélgetésből – megtudhattam még , hogy...egyik közös ismerősünk valóban nagyon beteg.

Este lányom falujában: a Miklós-i templomban egy kórus-szereplés vár (– miközben én mindvégig... folyvást a mellettem álló D.I.viselkedésbeli rendellenességeitől tartottam. – No, s nem történt baj!)

Máj.6.

Petreki hitelbe dolgozott ma fásszínemen...

Máj.7.

15 fokot esett tegnapról mára a hőmérő higanyszála: – rettent a dermesztő hideg, s hogy...esetleg hiába várom Jóskát. — ...Az ég ura sötétre borzolta szemöldökét – mégis remélem, nem az eső érkezik előbb. (Bárha...az is kéne, csakhogy...bontva áll...befejezetlen a fásszín udvaromban.) – A széthúzódó időben elnézegetem még a kajsi barack kezdeményeit (:) jó híradással szolgálna ez az őszi termésre nézve, de...a négyféle éghajlati zónák újkori teljes keveredésével megzavart időjárás egy gazdag termést illetően: óvatosságra int.

(U.ez a keveredés okozza minden bizonnyal, hogy hazánk lakossága – mértékadó vélemények szerint – egészségében minden mértéken felül megviselt lett!) –

Jóska végül mégiscsak megérkezik.

Máj.8.

Magyarországot mintagyerekként emlegetik – (befektetések dolgában ti....a világ pénzügyi hatalmasságai) — míg nálam: államilag támogatott tőkepénz híján – P. Jóska kénytelen ma hitelbe dolgozni. (Legalábbis elgondolkoztató ez a helyzet, amennyiben... ”az állam mi vagyunk”!)

Máj.9.

Rendben a portám, s egy frissen szabaddá lett földdarabbal is gyarapodhatott kis kertem – ezt fel is ásom ma még – s mind befejezhetem estére a kinti munkáimat. – Morzsi éktelen ugatással a megérkező Gábort üdvözli –, elmenetele után én tovább árok (s hajszálra pontosan, lélekzetvételnnyire együtt a természettel – u.abban a pillanatban végzek minden kinti foglalatossággal, amikor elered az eső. — S... még csak föl se néztem az égre!)

Két hónapnyi...Környezetvédelmi Hivatal előtti veszteglése után, ma végre -- szíves főnöki engedéllyel: az én 7 talicskányi bontási törmelékemmel feltöltve azt – ... elvitték a nevezett cég rendelte konténert (: nekem az ő pontatlanságuk s ingyen-fuvaruk is igencsak kedvező-jól jött.) A meleg májusi eső-áztatta kertből frissítő fürdőre sietek be este aztán a lakásba, be a fürdőszobába, s onnan egyenest a TV elé húzódok. (–) Hátam, gerincem emberesen sajog ekkorra már, s deréktájon...egy velem-született porckoronghiány is fájdalmas panaszkodásba kezd. (Teherbíróképességgemmel ma alaposan visszaéltem, úgy tűnik.)

Máj.10.

...Nyáreleji utastalanságával menetrendszerűen rója köreit az Öreg-tavon Ajtony. Ülök egy padon a parton, lábaimhoz telepszik Morzsa – nézzük a sétahajót...s hallgatjuk a túlparti gimnázium átszűrődő hangszóró-hangjait. S a közlgő ballagás búcsú-daláról... jut eszembe egy 40 éve otthon-örzött tarisznya, egy hamubasült pogácsa, s a vers Reményiktől:

Legyek a kendő mely könnyet töröl
Legyek a lomb mely mindig enyhet ad
A kéz legyek mely váltig símogat ,

(s erről...az is, hogy én ma is azon az úton járok, melyen, — a...diák-szlang-témát feldolgozó s utóbb...akadémiai levelező taggá választott nyelvész-tanár urunk – mielőtt 56-os példamutató helytállása miatt Tatáról eltávolított – jó osztályfőnökünk, Bachát tanár úr... 1957-ben amelyen innen elindított.)

Május 14. Vasárnap

Számomra a kibékíthetetlen ellentétek napjának tűnő nap ez...

– Walt Disney erőnyerő Herkules-figurája (néhány éve amit messziről kikerültem volna s... egy papírboltban tegnap mégis rámsózták:) egy otthon kibontott leértékelt árú levélpapírcsomagból köszön rám. E hasznavehetetlen, izlésromboló szerzeményt... időtlen idők jövőideje mélyére süllyeszteném le – ám közben felötlik bennem a kérdés: unokáim ugyan milyen véleménnyel lennének az effajta konzum-kultúrtermékről...(s ráérezve a dolgok mélyére: tudom, jószívvel ...ezt nekik én át nem passzolhatom.)

– Ennek az agresszív izompacsirtának ellentettjére is rátalálok aztán (...a TV-t nézve: egy életes kozák életerős magabiztos alakjában –; ő u.i. egy...70 éves szunnyadásából új életre kapott kultúráról szólván — ezekkel a szavakkal ad jelt magukról: — „A kozákság élt, él és élni fog!”) —

Az öreg TV-s riporter (Máté György ...) már ennél bizonytalanabb: az angol s az amerikai férfi közti különbségeket felvető megítélésben – mikoris e kérdésével...mindhiába próbálgatna a válaszok alá biztos talajt adni ő:...nem sikerülhet neki: azonos nyelvűekről lévén szó, esetben ez egy tyúktojás dilemmába ütközik u.i. – mely nem a különbség, de az önazonosság kérdését vetné inkább fel! Ebben pedig a magyar férfi/asság/ – ennek megkülönböztető jegyeivel t.i. — előbbre való témává tehető.)

Este aztán már az amerikai munkamorál komédiába átcsapását szemlélhetni a képernyőn: — egy japán -amerikai film...ahogy egy gyárnak munkásai munkaőrületében – a japánok diktálta ősi munkamorál híveit s az amerikai herkuléseket egyaránt...megnevettető módon láttatja. (A rá következő politikai visszaemlékező műsor gyártói viszont – mintegy az Ady-diktálta magyar Muszáj-Herkulesi magatartás tagadásaként – a Kádár, Lázár, Gáspár néven ismert politikus-trojka..., ahogyan...együtt az internacionálét tátojják:...sem többet-sem kevesebbet nem jelez: minthacsak a magyar politikai patópálság végét akarnák dalukkal ellenpontoszni...)

Máj.12.

Határozottan úgy tűnik – mint azt szociológusok osztályomra nézvést jóelőre meg is jósolták – szinte bizonyos, hogy megszokott társadalmi helyemről...eggyel lejjebb csúsztam (:a fásszín-adta kényszerítő körülmények folytán: 15 ezres tartozásom...még egy teljes hónapon át fog mételyezni egészségesnek gondolt maradék rátartiságomban.) Az OTP felé ugyan sikerült letudnom minden (ház-cserével képződött) hitel-tartozást, ám mindenképp elvesztettem mára már egy nyugodt középosztálybeliség illúzióját —.(Esetleg...csak most érzem így, — depresszíve?)

Tízéves jubileumát ünnepeltük ma Nyugd. Főiskolánknak – s tíz év rámragadt tudásanyagával gazdagabban ülhettem most a válogatott harapnivalókkal terített asztalnál (:) enyhén szólva is...csóró szegényen. Azok közt a...„csillogó szemű, fiatalos öregek, példás nyugdíjasok” közt, akik mi volnánk: egyik méltatónk szerint . Megtudtuk aztán, hogy ezidén pszichológiával, esetleg filozófiával gyarapíthatjuk tudásunkat, – s hogy...ehhez ismételt TIT-támogatást kell nyerjünk! —(Hazatérve s az üres szobában a TV-re rákattintva: a Horn „egyrészt-másrészt” mondatfűzéseiből világosan előlényeglett...mint is próbálja ő – ügynök-leleplezések idején —, a maga sunyin kétarcú álláspontjaival: a valóság látszatos látszatába belekapaszkodva – a saját ügynök-múltjával való ütközéseket kerülni. Morzsi kutyámmal hamarabb szót értenék...!— a „Szólj igazat s betörök a fejed!” népi igazsággal ma sehogysem boldogul a „Ne szólj szám, nem fáj fejem!” népi bölcsessége: a Hornnal kommunikálni kívánók is mind prórul járnak...csalódik, aki jót remél. Fájó magunkban-beszélések helyett pedig...de nagyon ideje lenne már egy pezsgő közéletiségnek!)

Máj. 14.

Az okoskodás veszélyeivel szembenézn: nem tartozik egy naplóíró legkellemesebb feladatai közé! Ám az állandó önkontroll, s később a szükséges helyesbítések megejtése: gyönyörűséges próbatétel mégiscsak. (Viszont...ami ma – távollétemben – otthonomban történt, arról a T.Gy.-féle bosszantásról –... mivelhogy effélében eligazodnom merőben lehetetlennek tűnő feladat volna – inkább nem is írnék. _ Végreis...elfoglaltam magam, elvégeztem minden napi teendőmet lelkiismeretesen – s amit nem győztem: félretettem, – halasztásra –. Asszociálhatnék ugyan... nehézségeimet illetően – a Bokros-csomag népnúzó kihatásaira is (s ez...mégcsak nem is lenne erőltetett párhuzam: mégsem teszem. Célszerűen: Zsófia holnapi névnapjával foglalkoznék már csak.)

Máj. 15.

(A stressz utáni másnapok tennivalóira ha éber álmaim figyelmeztetni szoktak:)... éjjel egy úton ...szőlőlevelekkel letakart lábnyomokat észlelhettem ma, s annak végtelenbe-vesző vonalán merengek most. Egyrészt már világossá lett előttem az...hogy ő, T. Gy. járt tegnap (loppal) itt – másrészt a végtelenig folytatódó álombeli út: egy szőlő-permetezésnek időszerűvé válására is felhívta figyelmemet. Megtettem tehát, amit meg kellett... S kimenve...az Almási úti temetőbe: ott aztán még Ili néni honvédtiszt ősenek kegyeleti sírhelyét is rendbetettem.

— Paulától-kapott ültetnivaló májusi zöldekkkel – késői spenóttal, vadárvácskával (s lelkem pocsolján-csillant fényeivel)...hazatérve: indultam aztán el enyéimhez, Tatabányára.—

– Menyemék azonban épp nem voltak otthon – üzleti számításai papírtengeréből kiszabadulva fiam, Géza szakított kis időt rám (s ...mit még soha eddig nem tett: nézett még hosszan az erkélyről utánam...)

Máj. 16.

Hetes hétre való kánikulai meleget hozott ez a májusi hétfőnk –. Ki gondolhatta volna ezt valaha is, egy májusi napról? Nincs kedvem porszívózni a különleges klímájú (speciálisan tatainak is mondható) pára-zuhatagos melegben...— Megállt az idő! – Ili néni aztán elindítja ezt a napot is nekem. (Már megyünk is a Pennybe. Ott pedig olyannyira belejövünk a vásárlásba, hogy a pénztárnál sorra kerülvén:...momentán szűkösnek bizonyuló anyagi lehetőségeinkre is fel kell hívjuk a magunk s a...pénztáros figyelmét.) Az infláció felhőjével a fejünk felett – a bőség kosarát feledve – derülünk aztán egész úton hazafelé ...egymáson. Míg Ili néni – mintegy mellékesen, ... alapos helytörténeti tudással kápráztatja el érdeklődésem – nem fogyva ki az útba-ejtett utcák-házak- személynevek adta história-történetekből.

Otthon: a lánnglelkűnek is mondható – semmiesetre sem ponyvaszagú – író-különc (...) a TV-ből egyenesen hozzám beszélve — Sebeők János...realisból spirituálisba váltó elmés „bakugrásaival” szórakoztat – s (elemi valóságaim után...) irodalmi csemegékre kiéhezett lelkemből különös verssorokat kívánczoztat elő:

Zsombéki keserves

Kár volt hinnem tegnap
Gázlójából vadlúd-éltem
Hogy egyszer égre kap

Könnyel töltött bélessel
Laktatnám most a torost
Vasport mágnesemre
Két szemem záporoz

*Emlékeim körkörös
Cikkcákba konyulva
Szélnek szerte ezer ősz
Dudanótám fíjja*

*Szégyen ide szégyen oda
Szólj csak duda-nóta
Lábunk váltsad ballagóra
Mozdítsd hát medve-módra*

„Nálunk nincs karácsony, nincs születésnap és bulizni sem lehet” –: a kis Jehova-tanúja fiúcska egy kíváncsi TV-riporternek kikotyogta hát gyülekezetük gyermek titkát. (Szabályt szentimentalizmusban, vallásban humanizmust – sem ennek fordítottját – még soha, senki, semmi...hasonlót azonban, sem erkölcsben... nem kodifikált eleddig... Ha jól tudom.)

Máj.20.

– Megnézném-e (övele) a csütörtöki nyugdíjasok műsorát? – kérdi Ili néni. Nem megyek! Én már láttam, s – D.I.-vel a színpadon – mondhatom: tiszta röhej volt! Ő elmegy...(Nevetni mindenáron? Hogyisne! Nem én, nem megyek!...)

Máj.21.

A hajnali kevés esőnek nyoma se látszik: vadul fúj a szél...De verset írni – pláne egy TV-film ihletésében – így is lehet:

Üzenet a távolba

*Mondd így akartad tényleg?
Maradj meg legénynek!*

*Vidd vidd csak szerelmed
Ahol azt lányok várják
Vitézül vinni kardodat
Szerte hol elvárják*

*Más aki elénk vágat
Annak ki lovon járhat
S más a sorsa metszett rózsáknak
Más a szakított virágnak
Ki után szívvel jártak*

*Gyia ló...! el attól aki
Magát győztesnek hirdeti
S kellenénk neki mint abrak
S tán vitrinbe győzelmi trófeának!*

*Szememben homály a bánat
Mondd tényleg ezt akartad?*

Maradj csak magadnak!

Máj.22.

Meghívót kaptam, a holnapi Vár-béli összejövetelre (3 professzorok jönnek...)

Az éjjel halakkal álmodtam – szomszamosan tátogtak egy hordó fenekén, vagy már meg is döglöttek – s lám...már esik is. Vége az aszálynak: úszkálnék, mint hal a vízben, örömben. (Sajnos, a kajszira későn érkezett...:már az mind elhullatta gyümölcs-kezdeményeit.)

Friderikusz esti TV-s belépője: — „Míg a törpe körbejár; míg az órjas félreáll: miénk ez a CIRKUSZ!” (Döbbenetesen jellemző találó mondat ez mai közállapotainkra: egy politikai tudathasadás hű képét láttatja a média tükrében.)

Máj.23.

A 15 éves háború évfordulójának (– hogy befejezésének? azt csak gondolom, mert megjegyezni az egész estből mit se tudok – szóval a 400. fordulóra hívtunk a Várba egybe – valaha itt „dolgoztam”, vagyis inkább csak tébláboltam, — talán azért hívtak...: az előadást kifejezetten unom viszont, s bosszant (sőt: fölháborít) a profok beszédkulturálatlansága. Egy egyetemi tanártól elvárhatnánk, hogy „szépen, jól beszéljen magyarul” —, s...ezek: mintha nem is magyarok lennének: egy kivétellel mégcsak egy zsenge érthetőségre való törekvést sem fedezni fel kiejtésükön: egész egyszerűen érthetetlenül ejtik ki a szavakat.

Kárpótolt aztán egy ezt követő gimnáziumi előadás, melynek meghívott előadójában, az író Czákó Gáborban – mint az róla előre már sejthető volt TV-s szerepléseiből is –: benne egy sokkal érdekesebb egyéniségre találhattunk, s...merész témájából következően is nagyívű filozófikus tudásanyagra, melyből bőszéggel engedett merítenünk. Jelesen... – a III. világháborúra vonatkozóan – melyben, egy másik hivatkozott író szerint...”magának a kommunizmusnak s kapitalizmusnak harca folyt” –! S a többit is idézve: mi...most a IV. világháború idejét éljük épp (...ebben pedig önazonosságunkért folyik a harc!) Mi, kis népek – kiket a kommunizmusnak sem sikerült egy-akolba terelnie – megint csak hajszoltságban élünk. A most divatos liberális demokrácia viszont önmaga sírásója lesz! — hiszen...ha mindent szabad (?) ezt a „szabadságot” is szabad lesz elnyomni. – Mi jelenleg tehát egy önellentmondástól szenvedünk (s ...én tkp. leírni sem tudom: mennyire elszomorított ennek a helyzetnek – bizonyára csak látszólagos, de számomra mégiscsak valóságosnak tűnő – kilátástalansága...) S még – elterjedése előtt...az internet agyakat egybemosó, vagy ki tudja milyen liberál-irányultságú szellemi terrorja is! s ha...már (állítólag) ma is jellemzők középiskoláinkra az u.n. fejkvóták? – megérhetjük azt is mi még, hogy írni-olvasni sem tudó osztályokkal indítanak tanévet. (Hozzászólásában János pap a s u m e r e s t e m s a m a g y a r i s t e n s z a v a k a z o n o s – e g y e t l e n – értelmére hívta fel a jelenlevők figyelmét –: miközben jómagam folyton-folyvást egyetlen gondolattal viaskodtam:...a „Megvesztegethetetlen” szó...vajon melyikünkre s...mennyiben érvényesíthető jelzőként ebben az értékesztő világban —.)

Máj.24.

Ili néninek mutatom hirtelen elváltozó két kezem, s ő orvost ajánl – ennek a vizesedésnek ellenszerét ill. gyógymódját...egyikünk se tudja (!) Viszont – bárha nekem sem tetszik egyáltalán ez a tünet (szívemmel lehet a baj!...) mivelhogy az orvosok által gyakorolt személytelen kezelésektől módfelett félek (—) máris rámondom: nem megyek orvoshoz! – Nem győzöm viszont – kecsesnek semmiképp sem mondható — kezeim állapotát figyelemmel kísérni. — Ezek a kezek valaha évtizeden át... naponta szépen zongoráztak, színpadon többször is –, kapáltak ha kellett, gyermekeket ápoltak, főztek, vagy írtak s más hasznos dolgot műveltek, s...már most annak se tetszhetnének viszont...ki még pár éve azzal lepelt meg, hogy „szép”-nek láttatta volna velem azokat (Mit is mondott K. Éva? – „Nekem az ilyen dolgos kezek tetszenek” –: mondta — egy kirakatrendező szemével ...s én tudtam: Nem! – nem neki, de...Zwickl Rudinak hihetek, annak mit ő baráti szavakkal – közös ifjúságunk egy táncmulatságában...ugyanerre a kézre mondott: „n a g y” ! (egy összefogontózdós tánc után...kezem a kezétől elengedve: szépnek mondható külsőm e kézzelfogható hibáját – miért-miért nem: tán...hogyan el ne bízzam magam? nem tudom miért – de ezekkel az őszinte szavakkal illetve, –

s tán mert köztünk udvarlás szóba se jött soha – ez még jól is esett.) Mert én mindig úgy fogadtam el magam, ahogy engem a Természet Egy Istene megalkotott, s...eközben rájöttem: a kéz soha nem hazug, szemben az arccal, mely álarccal kendőzni mindig ügyesen tudja magát. Szó és tett különbsége – mint fogalmi különbség is egyben – ...közönségességben sosem feloldható ellentét! (Az ember egészségét pedig...saját maga tudhatja leghatékonyabban helyreállítani: legjobb lelki-szellemi segítőink kéznél vannak ehhez s a...füben-fában lévő orvosság is hozzá! – De...csak ha előbb felfogtuk, hogy maga a betegség – legyen az testi, avagy lelki –...nem egy természetellenes állapotunk.)

Máj.25.

Hősök Napja

Mit is mondhatnék Zilahy versére, mely a mai alkalmi utcai ünnepségen hangzott el fent a Hősök-terén...: ez a háborús kitüntetés-szerzők...betyárballadájaként hatott ma rám, s egyáltalán nem a hősiesség dicsőítéseként – :jobb szerzőt is találhattak volna ezalkalomra!

(Egyébként ez a nap – május utolsó vasárnapja – „gyermeknap” is egyben, s a TV ezalkalommal ennek egész különleges értelmezésével lep meg: a nepáli kultikus gyermek-istennőket olyan színben mutatja –...mintha nekik hatalmukban állna...megszüntetni az emberek faji, vallási s etnikai különbözőségeit. S nekem eszembe ötlik: a nepáliak tán a sztár-kultusz ellenszerét fedezték fel ily módon?–)

Estére viszont „gyászba borul felettem az ég is” – a Híradóban...amint miniszterelnökünk szájából (... ez Abszolút Hősietlenség jegyében megejtett előzetes választási beszéde során) – a következő mondat hangzik el : „– 100-nál is több filozófust képezni!...Mi az ördögnek!? Még politikusból se kell annyi! „– ! (Egy...országot hülyíteni kötelező marxista tanokkal lehetett! A beteg gondolkodást gyógyítani igyekvő: funkciójában mindig a politika házi-orvosaként működő filozófiát...irtogatni –: ma legfelsőbb szintről lett ajánlott! – Ahogy teljességgel elképzelhetetlen a politika háborúság nélkül, s éppígy megfordítva: – e kettőt összebékíteni a spirituális erővel bíró filozófia igen-igen megfelelt kezdettől fogva pedig!...nem is véletlen, hogy fél tőle Horn.)

A Donnál-halt, ismeretlen végű szeretett nagybátyám, Túri László emlékezetére írom aztán:

GYERMEKI KEGYELETTEL

Az utolsó honvéd-tanyán

Véred mikor a Styxbe folyt

S elállítódván Föld-Anyád teje

Te visszanéztél magyar mezeidre

Hol fiaikkal anyák haltak sorra

Doni hómezők vérszínezte partján

Visszagondolva Istenre Hazára

Egy pillanatra utoljára

Tán még visszagondoltál

Nyakadba ültetett régi kishugádra

S Ég felé mutatott utat akkor a két karod

Darócos két vállad a földre bukott

S jéggé fagyott remények éjjelében

Rákóczi Kossuth és 56 Népében

S Isten-szerelemmel áldott Máriánkban

Magyarok Boldog Asszonyában

A mindig újra felkelő boldogok

Húszéves magyar szülőtte-krisztusok

Reménye lettél örökre Te

S minden sóhajok ellenében
EZ A REMÉNY élni fog örökre!

Máj.26.

Helyi újságban olvastam, hogy újra igényelhető Önkormányzatunknál – rászorulóknak, lakásfelújításra – szociális kölcsön (kamatmentes, sőt...akár vissza-nem-térítendő is .) 7-8 éve – a házzal együtt átvett 100 000-es jelzálogkölcsönt ...sem sikerült volna visszafizetnem: egy u.ilyen kedvezmény nélkül...:annak egyik-napról a másikra négyszeresre növesztett kamatát u.i. lehetetlen lett volna állnom. Nekem akkor...egy keresztény képviselő asszony ajánlotta fel segítségét – tudomást szerezvén egyedülálló, kényszerű helyzetemről. (Mára... az ő székében már más ül. – de...hogy most megintcsak rájuk vagyok szorulva, az tény; s ez már igazán kellemetlen: esetleg még megaláztatással is fenyegető kényszerhelyzet nekem –! Szerencsére ma nem olyan kétségbeejtő a dolog, mint akkor volt.) — Négyféle hivatalos igazoló papírt kell beszereznem még a héten — unatkozni tehát biztos nem fogok –, s aztán...a többit majd meglátjuk! Rászorultságom – szerencsére – semmiesetre sem kelthet különösebb meglepetést : annak helybe-költözése óta őrizhetik nyomait az ő szociális ügyirataik – !(...S mindezt nagyrészt a „rendszerváltás”-nak köszönhetően —!)

„Csak akkor, ha nem hiányzik!”...ezzel a fenntartással fogadta (még tegnap...) Gábor, a Gyermeknapon tőlem neki-juttatott ötszázast. (Paff! S...mit mondhattam volna én erre...?)

Máj.27.

Mézesmadzag-ostort...ugyan ki látott! (Azzal áztatott ő, hogy fia majd megcsinálja a tetőmet: tetőfedő hiszen az ő tanult szakmája. S...most mégse: a feketemunka veszélyeit rettegteni fülembé! – De...azt hiszem: Ili néninek mégis igaza van: ha egyszer... „ilyenért már megbüntették” őket!) – Szociális helyzetem szerepjátékainak ez utójátéka egyáltalán nem szórakoztató, inkább csak szomorú. — Ili nénivel egytérfelelen volnék bár: rossz lapjaim elől ő saját rossz lapjait folyton rejtteni igyekszik mégis. (– Mondom neki : végig...az Ady Endre-úton – majd meglátja –... üzletek lesznek a mai lakások helyén, s a fű helyett autó-parkolók, nemsokára! – nem hisz nekem, – pedig már most...1-10-ig számolhattam össze az ittlétem óta itt kialakított árudákat. A velem egy-telkű Horváth házat is kinézték már – ám az öreg, valahányszor ezt tényleg megvinnék: rendre följebb srófolja árát. Csak azért, hogy tovább maradhasson..., s ne kelljen Kanizsára, felesége ottani lakásába átköltözniük.)

Máj.28.

Reggel. Körben a Tóparton...az áprilisi-májusi széllel (6 kilométer hosszan...) egy kiadós séta. Nem vagyok egyedül: kiránduló gyerekekkel tele Tata – és sorra meg is szólítanak s kérdegetnek a látnivalók felől. (De jó is itthon lenni!) Majd beveszem magam a fák közé (:)... gévagombát azonban hiába keresek. Látnivaló viszont végig bőven akad: az Általér csobogó csendjében pl. szemmel láthatón jól érzi magát egy gyönyörűn méteresre nőtt sárgaliliom-csoport. A fű lekasálva (azaz nyírva) s...szinte beszédes a sok összevissza egymásba-csavarodott viharverte korhadt fa-rengeteg nyomán...most beállott rendezettség. — Szép a táj! Gévagombát is lelek, mielőtt üres kézzel érnék haza – egy kilót fedezek fel belőle – egy korhadt fa odvában világít felém halvány kénsárga csokra! – otthon kirántom aztán, s felét – földiában, kóstolóba...Ili néninek vinném. (Ő viszont változatlanul rosszul viszonyul dolgaimhoz:...mérgezéssel példálódzik – holott én jól ismerem, mondhatnám...szinte az összes gombát.) Márti édesanyjának viszont – mi tesz Isten? – kedvenc étele...pont ez a gomba! S...köszöni szépen.

Három nappal a júniusi nyár előtt: még fel kellett fűtenem otthon a szobám – Orbán hű magához: estére hideget hoz...

Máj.29.

– Ezen a csütörtöki napon a Jiking-játék csupa negatívumot sorakoztat elém, a meteorológia is

csupa hideget jósol, s...érzem: minden oldalról – mint tökindát tápanyaghiánytól, ha szenved – gondosan meg kell támogatnom magam. Idegeim regenerálásához: hogy elég lesz-e egy hét? – nem tudom. Rossz, elnémult rádióm (Sokolról lévén szó s az ő alkatrész-hiányáról...) egyelőre hiába várja felépülését. Nomeg...mikor is vehetnék...újat! (Ajjaj...)

Megállapíthatom magamról: depressziós vagyok –. A 33 évvel ezelőtti súlyos, önmagam ellen irányuló depresszióm magam mögött hagyva –: annak ugyan már csak az emléke kísért ma. (Valami megváltozott akkor bennem. Valóságosan is, bár az akkori orvosi technikával kimutatni ezt még nem lehetett! – de minden orvosom súlyos betegnek minősített. Jobb lenne erről nem írni – nem is olvasni...— de ha a kezdeteknek ezt az elhibázott voltát...figyelman kívül hagynám, már nem volna lehetséges járható útra találnom. – Életemet, annak minden vonatkozásában meghatározta ez a kezdet: előbb a szakadékba lefelé, aztán – mindenegy kínálkozó életerő-gyökérben megkapaszkodva – ...fölfelé.— S egy ismeretlen, félelmetesen új vidékre kerülve: egyedül...s ott elhagyatva, helyemet vakként kitapogatva: fedezetlen hagyva sérült valóm, úgy élnem...az adott életlehetőségekkel – , hogy meggyógyuljak –: nem is volt ez hibás kezdet talán!? Ördögi kísértések útján: eljutni Istenhez és magához a Teljességhez (:) ennél többet talán nem is kívánhat az ember! – Ez maga az Élet (s) így gazdag, s így boldog az, aki megtanul kapcsolatot tartani Ővele s imádkozni Őhöz.

Máj.30 .

A TV „Ablak”-ot becsukták mára, s én is föltettem kerti kapumra az új lakatot. (Ketten is ígérték ma, hogy jönnek:...se Zsuzsi, se a szerelő nem jött.) Egy verset azért megért a hosszú várakozás:

*Hinnéd-e, hogy egyedül jó lenni
Gondolatban semmi rosszat tenni
A világnak dolgán elmerengni
Míg kint fúj a szél...*

*Míg kint fúj a szél s a fákat tépi
Idebent a lélek harangja régi
Kondulásokkal tűnő szerelmét idézi
Nyaramnak mit befűjt a tél*

*Nyaramnak mit befűjt a tél már vége
Szent Ifjúságom vizei beállva
Bús varjak csapata szállt a tájra*

*S szép halaim ficánka reménye
Kedvem mind zavarosabb mélye
Szavak oxigénhiánya lankaszt*

KŐ-SZABÓ IMRE

Kiállt az erkélyre

Ott állt az erkélyen, várta Zsolt érkezését. Ilyenkor szokott, otthonról, hat előtt tíz perccel a buszhoz sietni. Minden reggel ment a munkába, egy szomszéd városba. Még nem laktak együtt. Beáta kitekintett az utca felé. Zsolt késett vagy három percet. Mikor abba a vonalba ért, hogy láthatóvá vált, Beáta befelé, a szoba felé integetett. Mintha csalna valakit: - Gyere ki! Ezt nagyon furcsállotta, az integetés nem neki szólt. Valaki másnak. Egy pillanatra meg is torpant, aztán látta, hogy egy félmeztelen fickó lép ki a hívásra, az erkélyre. Zsolt nézte, de nem ismerte, ismeretlen volt, tovább nem időzött, sietett, mert, időzavarban volt. Egy éles fájdalom hasított végig rajta, csak egy pillanatig tartott, amíg látta őket. Elegendő volt, hogy szemével, mint egy objektívvel, tartós fotót készítsen. Beáta alakja, mintha elveszne a magas fickó mellett. Szőke volt és sovány, zavartan állt.

Zsolt sietett a munkába, nem volt ideje tisztázni a helyzetet Beátával. Nem tudott mire gondolni, csak latolgatta a lehetőségeket. – Biztosan valami rokon lehet? – Ha az lenne, akkor miért akarja neki megmutatni, így reggel az erkélyről? Aztán beugrott a valóság. – Biztosan egy idegen fickó! Így akar bosszút állni rajta, hogy már hónapok óta, nem tud színt vallani. Mert arról már sokat beszéltek, hogy Zsolt tényleg elvállik a feleségétől. Arra a kérdésre, melyet Beáta sokszor neki szegezett, főleg egy jól sikerült éjszaka után. – Elveszel feleségül? Erre a kényes és egyértelmű kérdésre Zsolt szóval sohasem válaszolt, csak igenlően bólogatott. Ez volt a biztonságos számára, mert ha ténylegesen vallomást kellett volna tennie, csak azt válaszolta volna: - Ilyet én nem mondtam! Ez a nap rossz hangulatban telt el. Elhatározta, ennek véget vet, nincs tovább! Nem csinálja ezt a bújócskát, egyszer Beátával, egyszer meg otthon, a feleségével.

Kéthét múlva vallotta be. – Lengyel vendégmunkás! – mondta Beáta. Zsolt ezt nem értette. – Te úgysem törődsz velem, kell valaki! Ez szinte hihetetlen volt. Nem tudta elképzelni, hogy csak úgy, szerez egy fickót az ágyába, aztán bemutassa az erkélyen, mint egy ereklyét. Csak azért, hogy bosszantsa.

Másfél éve költöztek ide Zsókéval, a feleségével, ebbe a városba. A házasságuk huszadik évében történt. Erre az időre ez is tönkrement, mint minden más. Zsolti nehezen viselte a változást. Ahol laktak, azt már megszokta. Itt most, az új helyen, sokat ögyelgett az utcán. Egyedül hagyta az asszonyt, hagy dühöngjön. Otthon mérgezetté vált a levegő.

A presszóban sört ivott. Beáta ott állt a pultnál, mosolyogva nézett Zsoltra. Zsoltnak tetszett az asszony kihívó tekintete, de passzív maradt, csak nézte. Beáta szólította meg. – Többször figyeltelek már! Ő nem reagált erre. Azt kérdezte: - Hozhatok még egy sört? Az asszony - mert, az volt, elvált - bólintott. Nem sokat beszéltek. Mentek az utcán, már vagy egy órája. Céltalanul, egyszer csak Beáta kérdezte: - Feljössz hozzám? Nem volt kétséges. Szinte bezuhantak az ágyba. Zsolti félt, hogy a sok sörtől, nem tud teljesíteni. Az izzadság kiverte a testét. Csodálkozott, ilyenben még nem volt része. Aztán egy év is eltelt. Zsolt variálni próbált. Az asszony is zaklatta, fürkésző tekintetével. Az estéket váltogatta, voltak több napos kihagyások. Ilyenkor Beáta mérges volt. – Nem tudod, hogy mit akarsz? Panaszkodott, rossz a házassága, szívesen előlről kezdené, de mással. Beáta reménykedett. De ez a huzavona felőrölte. Ő is szidalmazta, mint az asszony. Nem volt különbség. Nem volt nála már vagy két hete. Este mégis felcsengetett. Beáta szótlánul ült egy fotelban. Az ágyban sem a régi. Ez elkeserítette. Hanyagolta, még telefonon sem

hívta. Azon a reggelen, ment a buszhoz, otthonról. Azzal járt melózni. Beáta ekkor állt az erkélyen, meg az a szőke srác. Előző este szedte fel a presszóban. A félmeztelen felkérte táncolni. Többen voltak, az építkezésen dolgoztak itt. Vendégmunkások, lengyelből. Esténként így ütötték el az időt. Beáta nem értette a nyelvet, de a srác tudta miről van szó. Némán követte. Másnap kiállt az erkélyre, mert a nő ezt akarta. Nem tudta miért, de a kérést teljesítette.

Zsolt engedett a feleség, Zsóka kérésének, aki mintha megérezte volna ingadozását. Utazzanak le pár napra Hajdúszoboszlóra. Jót tesz neki a meleg víz, az ízületei megmerevedtek. Engedett a kérésnek. Legalább nyugta lesz, érvényesül a régi megszokás. Teltek a napok a nyaralásban. Negyedik nap Zsóka szólt. –Borzalmasan viszket!

A gyógyszerértárba az oldatot ő kérte a gyógyszerész nőtől. Zsolt jól öltözött fickó volt. Meredt szemmel néztek rá. Ő az oldatra koncentrált. Az üveget nadrágja zsebébe tette. Zsóka az utcán várta. Amikor kilépett, úgy érezte, arcára van írva: tetves! Volt már dolga pár nővel, de ilyet még nem tapasztalt. Pont tőle? El sem akarta hinni, pedig ő volt a szállító. Két hét után megbocsájtott Beátának, de minek? Sok emlék fűzte hozzá. Ezek nem történések, voltak, csupán aktusok, és milyen aktusok? Lúdbőrözött a háta, ha csak rágondolt. A csaj tapadt rá. Biztosan férjhez akart menni, újból. Említette ezt. – Te sem veszel el! Megsúgta a férjem, mert gyűlöl! - mondta Beáta. Zsolt erre dühös lett. Forrt benne az indulat. Akarta is, meg nem is Beátát. Kért magának, magától időt. - Gondolkodni kell, részletesen, mindenről. A máról, az esetleges jövőről. Még szerencse, hogy munkája naponta távolra szólította. Legalább egy hétig gondolkodott, mit tegyen? Egyelőre nem találta a választ. Közömbös lett minden. Este, mikor leszállt a buszról, arra gondolt: - Mehetek ide is, meg oda is! Mindkét helyen várnak, de minek? Ízét veszítették ezek a kapcsolatok. Ha folytatná, a folt úgy is ott maradna. Legjobb befejezni, mind a kettőt. A döntés mégis fájdalmas volt. Érezte, életéből egy darabot kiszakítottak. A sebeket, melyek nehezen gyógyulnak, csak nyalogatni tudja. Ezzel tisztában volt, de ez volt a döntése.

Szeptember elején egy barna bőröndbe bepakolt három inget, három gatyát, három trikót. Miért pont hármat? Talán azért, mert három a magyar igazság. A három nagyon erős misztikus szám, minden kultúrában jelen van. Zsolt úgy képzelte. – Miért ne lehetne az övében is jelen? Mellékelt még három zoknit, hogy teljes legyen a kép. Aztán a szokott reggeli busszal elutazott, még hátra sem akart nézni, de a saroknál, ahol a busz elhagyta a települést, mégis visszapillantott.

HORVÁTH ÖDÖN

versei

Az Új Lét küszöbén

Ti tiszta szívűek, haragtól mentes
világban élők, düh nélküliek!
Bennetek a bűn okozta gyötrelmes
kín megszűnt, a nyugtalan és rideg

lét örömteli lett. Mint égi vendég,
közületek mindenki hisz, remél,
s szeret, és mint az üdvözültek gyengéd
vonzalmak boldog bűvkörében él.

A Földön szétáradó békétlenség
a zűrzavart keltő, megbomlott egység
nemzedékeknek hozta létre vesztét.

Valami más kell, mélyreható váltás,
megszentelt létforma, Istent utánzás,
a szelídek táborába átállás.

A szálak összefutnak

Az öreg fájról pergő vakolattal
mi is együtt vénülünk. Korhadásunk
és lelkünk dermedtsége ludas abban,
hogyan további életben maradásunk

esélytelenné válik. Már csak ritkán
gondolunk a múltba égett napokra.
Még ilyen szürkén és ennyire szimplán
soha nem éltünk: jövőnktől szorongva,

jelenünk ködfelhőjébe burkolva,
mesterkéltségek tartva eszményül,
megvalósítható kilátás nélkül

örömtelen tájakon kóborolva,
elnyomott vágyainktól üldözötten,
viaskodva a gyorsuló idővel.

Kövesd őket

Kövesd anyád; ő már szót sem szól. Hallgat.
Az irgalmasság csöndjébe burkoltan.
Hársfa alatt: mozdulatlanul, holtan,
s visszanyered elveszített nyugalmad.

Kövesd apád, ő is ott van közelben;
az ő lassan elporladó csontváza,
rózsabokorra válik nemsokára.
Neve már alig látszik a kereszten.

Ha arra jársz, a lombos temetőben,
s szótlanság sétálsz magadba merülten,
hallod, amint egy sötét madár rikkant,

majd felrepül. Abban a pillanatban,
valahol ott a tág, kéklő magasban,
örökkévalóságuk fénye bíztat.

Hosszú megfontolás után

Összekötő kapcsunk a mélyen fekvő
réteggel a Földből feltörő magma.
Ez az idők kezdetén felderengő,
életre kelt Fény. A Nincs birodalma

helyett kikristályosodó valóság:
a kiáradó Tűz világra jötte.
Jel, amikor a semmibe fagyottság
hosszú megfontolás után örökre

feloldódik, alakot kap s értelmet.
Belesimul az anyagi világba;
megindul útján, hang váltja a csendet:

a mozdulatlanság először léphet;
gyors események torlódnak egymásra,
véglegesen elkezdődik az élet.

HÖRÖMPŐ GERGELY

A zarándok útja

Mindig úton és mindig mégis otthon
a sínek miféleképp tágnak,
a végtelenben nem találkoznak
e különféle párhuzamosok.
Nagyon üres a pályaudvar,
városunk alszik odaát,
az utolsó vonat után is lesz vonat-
csak várd végig az éjszakát.

FETYKÓ JUDIT

versei

T é l

A fehér összes árnyalatával
játszik, festi a tájat a tél.
A város szélén a sok fával
csipkepróbát tartva beszél.

Ez itt a hideg csontfehér jég,
ez meg a hófehér, vastag dér,
az a hamvasan fehérló, még
alig kezdődő köd tejfehér.

Bársonyfehér a fenyőágon
a tűlevélre csapódott zúzmara,
szikrázó fehér a gallyakon
a felrakódott dér maga.

Hópihék puha-pihe lágyan
csöndben mindent beterítenek,
ezernyi fehér kristályban
ott van a téli üzenet.

Fenyőág, csengő, karácsonyfa,
s minden szép, mit a tél ígér,
a fehér csipkevarázs fokozta
kékesfehér, szikrázó, téli éj.

Köd

Csend van. Hideg februári éj.
A semmiből finom elegy kél,
s indul újtára gomolyogva,
a fagyos tájat beborítva.
Szél nincs. Minden mozdulatlan,
a semmi sodorja irdatlan
nagy gomolyagban, a semmi
hajtja, viszi, hangját nem hallani.

ELBERT ANITA

Őszül a világ

Mint tekervényes út,
Kacsint az emberre
A vágy, őszül a világ.
Fehér hósubát ölt,
Lassú kézlendítéssel
Jelzi az új szemléletet
A fák sokasága,
Melyek csenddé
Dobbannak, s
Meggzúnnak.
Ez a dolgok nagy
Lélekvándorlása.
Majd az ürességből
Újra szeretet lesz,
Az erő, mely útra kél,
S átalakul. De mindig
Visszatekint önmagára.
Ősz subáját megrázza az ég,
És így fehér lesz a mindenség.

VÉGH TAMÁS

Házból hazába

Az utak embertől emberig érnek.
Száloptikák hiába futnak át
e programozott világ titkolt zugain,
mint a csatornalé külvárosok szennyes árkein.
Útraváltan indulok, vándorként, szabadon,
holnapomé a tegnapok álma, hátam mögött
múltunk kincses magánya, s csodálva látom,
hogyan adatnak jelek: kerecsensólymok, gólyák,
visszatérő fecskék, ménesek, somogyi rengetek
zsiványos szívdobbanása, emberközeli béke,
ízes szó a szájba, a rend: nyom, gyökér, verőerek.
Házadból hazádba érsz, szűkített körödből a tág világba,
s lelkedet átjárja a vándorlás csodája: itthon vagy mégis!
Mint kedvesedet, úgy öleled szívedre e tájat, s gyenge,
zsenge legény a szó, ha óriási a távlat, mit átfognak
a kiterjesztett szárnyak, s nap-tisztások fénylenek,
mert még adatnak nekünk jelek, szem is, hogy lássad
megtartatásod, utadat, amely Istenedhez hazavezet.

SZÉKÁCS LÁSZLÓ

Elmerengő

kapufélfa, tart rólam a szélbe
történetet, történeteket, susog
a kulcslyukon,
új terekbe, időért, lehet, értem,
néked

mint pásztornép egy pásztoráról,
pásztortűz pattogása,
és lángnyelvelés díszletekkel,
zsarátnok röpködés ír kottát
a kikorgott fohászok hullámaira
a déli-báb-öhmörről

a habozásokkal szemben
lázam 42 fokossal vágat,
tajték és hullám verdes,
polarizált egom tartja tükröm

óceánt keresek, hang, víz, levegő,
mindegy, mert a végén tűzzé lesz,
özönidő, vagy sokadik dimenzió,
a nem idő, nem tér titkosít

pásztortarhonya és pásztoróra,
csillagok párosítják
régvolt kacsintásainkat,
és csipke lelkek fényjátéka
körbe-körbe a félfa körül,
lesi, hol és mikor lépek be

... a mudi kutya sem vette észre

vagy már át is léptem, és halucinál
a világ, mintha engem látna, keresne

betűzöm, t-u-l-i-p-á-n, a hajadba,
rajta Katkaticám,
titkolóddzunk, hogy el ne vesszen

... megkereslek

PRIBOJSZKY MÁTYÁS

Veronika gyermekei

X. rész

29. FEJEZET

Ezen a napsütéses, gyönyörű vasárnapon a megszokottnál is nagyobb volt a tömeg az anyatemplom körül, mivel – amint azt az Első Gyermekek beharangozta – különleges eseményre készültek. Hogy mire, azt a főtestvér nem árulta el, csak annyit mondott, hogy mindenki buzgó imával készüljön fel egy nagy lelki próbatételre.

Ismervén az Első Gyermekek hatalmát, némelyek azt sem tartották kizártnak, hogy személyesen Szűz Mária látogat közéjük és ennek a reményüknek igyekeztek minél szélesebb körben hangot adni.

Volt, aki elhitte, volt, aki nem.

A legtöbben villamoson, autóbuszon, vagy gyalog érkeztek. A Veronika Gyermekeinek zöme a szegényebb rétegből, a vigasztalásra szoruló, elkeseredett, minden szalmaszálba kapaszkodó esettek köréből került ki, akik annak is örülnek, ha jó szót kapnak, vagy akik ráuntak a televízió silány, agyimosó műsoraira, az estéről estére rájuk zúduló vérre és erőszakra – helyette szelíd, nyugalmas közösségre vágytak, de mindenkinek felett arra, hogy megfélemlíthessenek a hétköznapi durvaságairól.

Itt nem kellett és nem is volt mód politizálni, arról hallottak, ami a leginkább hiányzott az életükből: szeretetről, békességről, s hogy minden ember egyenlő a Teremtő Isten előtt. Arról sejtelmük sem lehetett, hogy csak díszletként szolgálnak egy kiterjedt hálózathoz, amely homlokegyenest ellenkező célt szolgál: a kapzsiságot, a harácsolást.

A templomkert végében lévő garázsba két fekete Mercedes gördült be, közvetlenül egymás mellé. Az egyikből Kürtössy főtestvér és három ismeretlen férfi szállt ki, egyforma, ünnepélyes feketébe öltözve. Valójában csupán egyikük volt vendég: a szakállas, tekintélyes sörpocakot cipelő, tagbaszakadt úr, kezében elegáns özbőr diplomatatáskát szorongatott. A másik kettő – kopaszra borotvált, széles vállú izomemberek, gyanakodva vizslató szemekkel –, Kürtössy személyes testőri szolgálatát látta el.

A második Mercedest Füredi Kristóf vezette, aki első alkalommal jelent meg az anyatemplomban rendezett istentiszteleten. Ő is három utast hozott, egy tört magyarsággal beszélő idegent és két félelmetes külsejű gorilláját. Fitymálva nézték az egykori zsinagógát, gúnyosan nevetgéltek, aztán, hogy látták, mindenki őket bámulja, elkomolyodtak és roppant ájtatos arcot vágtak, Füredi és az idegen úr még keresztet is vetett, majd valamennyien gyorsan eltűntek a templom hátsó bejáratán.

A terem már jócskán megtelt, ahogy mondani szokás: tút nem lehetett volna leejteni, pedig kívül az utcán és a templomkertben még legalább háromszor annyian várták reménykedve, hátha valami isteni csoda folytán mégis bejuthatnak.

Két-két technikus a mikrofonokkal, illetve a külső falakra, faágakra szerelt hangszórókkal foglalatoskodott. Az üresen álló üvegszekerényre váltott színekben villódzó reflektor vetett szivárványos fényt. Közvetlenül melléje egyszerű, dísztelen fatámlás széket állítottak – bizonyára ez lesz Veronika nővér

ülőhelye, ami világossá tette a tapasztaltabb hívek számára, hogy látomásra, jobb esetben csodatételre, gyógyításokra számíthatnak. A hívek feje fölött lévő szószéket pompázatos virágfüzér díszítette és bíbor színű fényárban úszott. A színpadszerű emelvény előtt három mikrofon várta, hogy bekapcsolják.

Oldalt, hátul, egy elkülönített széksort is felállítottak, valószínűleg a vendégeknek, akiknek érkezését az Első Gyermek a hét folyamán minden együttlét alkalmával jelezte a gyülekezet felé, azt kérve, fogadják őket testvéreknek kijáró, megkülönböztetett szeretettel és kellő lelkesedéssel. Máskor csak a jelesebb adományozókat szokták külön ültetni, vagyis ez rendkívüli megtiszteltetésnek számított, bár az örökhagyókat is mindig a többiektől távol, a legelső sorba ültették, közel az üvegszekrényhez.

A hívek – talán a szent ruha hiánya miatt – tudták, érezték, hogy a mai szertartás minden szempontból nagyobb szabású, a szokásostól merőben eltérő lesz. Néma türelemmel, áhítatos csöndben ültek a helyükön. Halk, sóhaj-finomságú orgonamuzsika szólt, a levegőben bódító illat terjengett. Sokan lecsukott szemmel, összekulcsolt ujjakkal imádkoztak, a rózsafüzért morzsolgatták szemenként, vagy a közelmúltban megjelent, az Első Gyermek, Kürtössy főtestvér-anya imáit, és emlékezetesebb prédikációinak kivonatát tartalmazó díszkiadású könyvecskét tanulmányozták átszellemülten.

A vékonyka füzetnek igencsak borsos ára volt, de a főtestvér elmagyarázta, hogy az otthoni hitélet erősítéséhez elengedhetetlen. S hogy senkinek ne kelljen szűkölködni a benne olvasható aranyigazságokban, az Első Gyermek nagylelkűen hozzájárult, hogy a kispénzű hívek alacsony kamatú részletre is megvásárolhassák a fontos művet. Egyébként a könyv semmi újat nem tartalmazott, Kürtössy főtestvér az imáit szinte szóról szóra szokta ismételtetni, amit a hívek vele mondtak, a prédikációk pedig javarészt az Újszövetségből és legfőként a János Jelenéseiből vett idézetekből álltak, kiegészítve a Veronika Gyermekének kötelességeire vonatkozó, unos-untalanig ismételtetett intelmekkel, mint a folytonos adakozás, az egyház belső fegyelme és az Első Gyermek iránti feltétlen, vak engedelmesség.

A könyvben Veronikáról csupán, mint névadóról történt említés.

A nők és férfiak gondosan elkülönítve a templom jobb illetve a bal oldalán lévő széksorokban helyezkedtek el, e szabály alól csak az első három sor volt kivétel – senki nem tudta, milyen megfontolásból. A gyerekek fenn a karzaton kaptak helyet, ahol fehér fityulát viselő, szigorú arcú Nővérek ügyeltek a rendre. A földszint legelső soraiban általában azok ültek – hozzátartozóikkal együtt –, akik a gyülekezet színe előtt nyilvános bűnvallomást akartak tenni, vagy előre engedélyezett, fontos közérdekű bejelentésre készültek, mint például adomány felajánlása, vagy örökhagyási szándék.

Özvegy Edelényi Péterné is ott ült elől, az első sorban, jobbról a negyedik széken. Szemei riadtan rebbentek, s egyfolytában a bejáratot figyelte. Madárcsontú ujjait összefonta és melléhez szorítva egy fekete, műbőr bevonatú irattartót markolt olyan erővel, mintha az élete függne attól, hogy le ne ejtse, vagy el ne ragadják tőle. Az aláírásra váró adományozó szerződést őrizte benne.

Két nappal korábban hajmeresztő jelenet játszódott le közte és Angéla között, s még nem heverte ki unokája heves kirohanását. Nyilvánvaló volt számára, honnan értesülhetett a lány a szándékáról, miszerint házáat a Veronika Gyermekei egyházra kívánja hagyományozni. Természetesen az a gyanús külsejű újságíró pletykálta el, aki nála járt, bár azt mondta, nem ismeri Angélát. Kár volt megadni neki az unoka telefonszámát, korholta önmagát, ugyanakkor megnyugtató volt, hogy a végső döntést nem neki, hanem Angélának kell kimondania ma, itt a gyülekezet színe előtt.

Ezért forgatta a fejét állandóan, mikor érkezik meg a lány, s hogy egyáltalán tartja-e a szavát és valóban idejön. Nem szokott felelőtlenül ígéretet, miért éppen most hagyná cserben?

Edelényi néninek még most is égnek állt a haja, amikor eszébe jutott, milyen rettenetes haragra gerjedt Kürtössy főtestvér atya a szerződés aláírásának elodázása miatt.

Szörnyű szavakkal átkozta a lélek gyávaságát, a hit gyöngeségének vétkét, a Szűzanya iránti kötelességteljesítés sabotálását, s hogy a testvérnő elrettentő példát mutat azok felé, akik magasabb szinten állnak az áldozatkészség terén, mint ő, akit még mindig markában tart a kapzsiság ördöge. Elfelejtette

talán az apostolok cselekedeteit, akik lemondtak földi javaikról és családjukat hátrahagyván, szegényen de boldogan csatlakoztak Jézushoz? Mi a fontosabb – kérdezte drámai hangon –, az örökélet, az Istennek tetsző jótett, vagy a siralmasan rövid testi lét, és a bűnös ragaszkodás a múlandó vagyonhoz? Ki az ő Megváltója, ha nem Jézus Krisztus, akitől bűnbocsánatot nyerhet a Szentlélekkel megáldott Szűz Mária közbenjárása által – vagy az őt magára hagyó, csakis önmagával törődő hitetlen unoka?

– Igen – tépelődött, önmagát hergelve –, Angélatól nem szép, hogy Istvánnal külön költöznek, amikor ott van az óriási ház, amelyben nem ennyien, de kétszer ennyien elférnének, akár két-három dédunokának is jutna hely. Egy idegent akar maga helyett odahozni eltartónak! Akit felnevelt, akiről gondoskodott, az bezzeg nem kívánczik az öregasszony mellé, mert csak nyűg lenne a nyakukon és...

Mint előző éjszaka, a mára virradó éjjelen is ezen rágódott, alig aludt valamicskét, csak hánykolódott ide-oda az ágyában. Képtelen volt eldönteni, miként cselekszik helyesen: ha az Első Gyermekre hallgat és átengedi házáat a Szűzanya szolgálatára, vagy Angélának ad igazat, aki mégiscsak egyetlen vérszerinti leszármazottja, rajongva dédelgetett unokája, s akihez egész életével, szeretetének minden melegével kötődik. Legalább tízszer feltérdelt, imádkozni próbált, hogy a Szűzanya világosítsa meg gyarló elméjét, adjon útbaigazítást. Ilyenkor megszilárdult lélekkel feküdt vissza, de a következő percekben már ismét szanaszét futottak a gondolatai, és kezdhette előlről a vívódást.

Reggel fáradtan, kimerülten, gyötrő főfájással ébredt, legszívesebben egész nap ágyban maradt volna, de tudta, hogy ez lehetetlen: ha soha máskor, ezen a napon akkor is el kell jönnie, ha belepusztul. Egyedül az nyugtatta meg, hogy Angéla eskü alatt ígérte meg: Istvánnal elkísérik, s a kellő időben ő maga fogja bejelenteni az adományozást, ha úgy látja jónak.

E pillanatban az ajtónál feltűnt Angéla, István és legnagyobb bosszúságára az újságíró, aki azon a bizonyos napon járt nála, amikor Kürtössy főtestvér atya és a gyülekezet jogásza felkereste otthonában a szerződéssel. Kíváncsian megálltak és kíváncsian nézegettek körbe-körbe. Nem lehetett tudni, hogy csak bámészkodnak, a templom berendezéseiben gyönyörködnek, vagy őt keresik.

Felugrott és magasra tartott kézzel integetett nekik: itt van a számukra fenntartott hely!

Angéla azonnal felfedezte a nagyanyját. Visszaintett és sűrű bocsánatkérések közepette szelíd, de annál határozottabb erőszakkal törtettek előre. Közrefogták a Nagyit, egyik oldalra István ült, a másikra Angéla és K. Soós.

– Már féltem, hogy nem jöttök – suttogta szemrehányóan az öregasszony. – Olyan izgatott vagyok!

– Semmi okod rá, Nagyit – nyugtatta a lány. – Majd én beszélek helyetted is.

– Ez a gonosz ember mit keres itt? – intett a fejével K. Soós felé az öregasszony. – Ki nem állhatom, ellenszenves, nem örülök, hogy veletek jött.

– Hidd el, fontos a jelenléte. Hol van a szent ruha? Csak nem lopták el? – kérdezte Angéla és az üres üvegszekrényre mutatott.

– No de kislányom, hogy beszélsz! – Nagyit megbotránkozva gyorsan keresztet vetett. – A szent ruhát, amit az Angyal a mi Veronikánkra adott, hogy bizonyosságot adjon a Szűzanya üzenetéről, a Szentlélek ereje által maga Szűz Mária védelmezi, azt nem érintheti tolvaj kéz. A pokol tüze égetné el! Biztosan az Első Gyermek vagy Veronika nővér fogja behozni.

Angéla érdeklődve emelkedett fel a helyéről.

– Ahogy elnézem ezt a körbeabroncsozott üvegszekrényt, a főtestvéred jobbnak láthatta, hogy a Szentlélek védelmét egy-két lakattal is megpótolja. Alaposan felszerelték biztonsági berendezéssel.

– Kérlek, ülj vissza – fogta meg a lány karját István és a fülebe súgta. – Várd ki a végét. S már most mondom, mielőtt túl nagy meglepetés érne, hogy én minden részletről előre értesültem. Akármi történik is, próbálj uralkodni magadon. Ezt ne feledd, s könyörgök, ne ítélj elhamarkodottan.

– Mit jelent ez? – suttogta vissza Angéla megsértődve. – Már te is a hátam mögött szervezkedsz?

– Majd megérted és...

– Pszt! – lökte gyöngéden oldalba az újságíró Angélát. Pajkosan rákacsintott a lányra és mutatóujját a szájára téve, hangtalanul formálta a szavakat: – Nyugalom, kislány, nyugalom! A java még csak ezután következik!

A zene hirtelen felerősödött és a terem lassan, fokozatosan félhomályba borult. A színes reflektorok fényei így jobban érvényesültek.

– Boruljatok le, és bánjátok meg bűneiteket – harsogta egy érces, parancsolóan kemény hang a magasból. – Veronika nővérünk elfoglalja helyét!

Mindenki térdre hullott, a fejek a mellekre buktak. A közepén elhelyezkedő hívek sora lassan szétnyílt. Angélaék nem akartak feltűnést kelteni, ők is Nagyi mellé térdepeltek.

Most a zene visszahalkult, már csak elmosódott foszlányok szóltak, aztán az is megszűnt, és a teremben szinte kézzel tapintható lett a csönd, a lélegzetek bennszorulnak, egy pissenés sem hallatszott.

S ebben a lélekbénító csöndben egyszerre selyemruha suhogása hallatszott, könnyű léptek koppantak. A hívek elragadtatva, szoroson lezárt szemekkel sóhajtottak, volt aki zokogott, amint a közöttük ellépkedő alak meg-megérintette fejüket puha simítással. Senki nem mert felnézni, mert féltek, hogy megvakulnak a ragyogástól, hiszen meg voltak győződve róla, hogy maga a Szent Szűz, vagy annak az angyala lépdel közöttük.

A magasból ismét felcsendült az iméti hang:

– Imádkozzatok! Veronika nővérünk megérkezett! Vizsgáljátok meg esendő lelkeiteket, és fogadjátok magatokba a mi Anyánk, Szűz Mária követének üdvözlését.

Angéla képtelen volt uralkodni a kíváncsiságán.

Óvatosan felnézett: azt látta, hogy sudár, hófehér menyasszonyi ruhába öltözött alak áll háttal a híveknek és mirtuszkoszorúval övezett fejét magasra emelve, tekintetét az emelvény mélyén lévő durván ácsolt fákeresztre függeszti. Mögötte, szintén háttal a gyülekezetnek, fekete palástba burkolt férfi tartotta a hosszan elnyúló fátlyat, mélyen leszegzett fejjel. Arcát eltakarta a palást magas körgallérja.

A zene újból felerősödött, és fültépő erővel zengett, dübörgött, megrezegtetve az emberek dobhártyáját és az ablakok üvegét. A fénysugár színesből vakító fehérre váltott, összeszűkülte, egyenesen a feszületre meredő nő sötét hajkoronájára. Fülénél szikrázva villant fel valami – Angéla a nevetéstől pukkadozva fedezte fel, hogy Veronika nővér fülbevalót visel.

Lám, lám, az angyallátó szentekből sem hiányzik az örök női hiúság!

A nő most felemelte mindkét karját, szélesen kitarta, majd lassan ő is térdre ereszkedett. Kinyújtott jobb karja nyilegyenesen felfelé mutatott... – és Angélában megfagyott a vér.

Veronika középső ujján karikagyűrű csillogott, mellette pedig...

Angéla a szemét dörzsölte... Ez... ez képtelenség!... A gyémántköves kísérgyűrű... igen, pontosan olyan, amelyet ő viselt az esküvőjén, s amit ráhúzott a bokor alatt alvó nő ujjára... Nem, nem, szó sem lehet tévedésről, ezek UGYANAZOK a gyűrűk, akár meg is merne esküdni rá... Éles szeme volt, s az alig két lépésnyi távolságból tisztán kirajzolódott a kövek színe, formája, a karikagyűrű cirádái...

Tovább nem tudott a helyén maradni. Lábai szinte maguktól vitték közelebb a térdeplő alakhoz. Megállt fölötte és merően nézte a fején lévő koszorút, az összeszáradt, megsárgult mirtuszt... A ruha gallérján, hátul a nyaknál, ott volt a szalon monogramja... Lent, az alsó szegélyen, a saját nevének kezdőbetűi: E. A., pontosan úgy kivarrva fehérrel, ahogyan ő előrajzolta... Úristen!

De hiszen ez az ő menyasszonyi ruhája! Az, amit akkor éjjel, ott a bokorban ráadott arra a...

Ájulás, hányinger kerülgette, és úgy érezte, hogy minden erő kifut a lábából. Ekkor egy suttogó hangot hallott a háta mögül.

Odanézett és újabb, még nagyobb megrázkódtatás érte.

Abonyi Dénes nézett rá hamuszínű arccal a fátjol végétől. Szemeiből könnyörgés és szégyenkezés áradt, a férfias arcon két oldalt hatalmas könnycseppek gördültek az álla felé.

– Angéla, az Isten szerelmére kérem, várjon, ne most...

A térdeplő nőalak is megérezhetett valamit, mert megfordult és Angéla ismét összerándult, amikor felismerte új barátnője vonásait:

– Vera! Hát te vagy Veronika nővér? – dadogta elhalóan és beleszédült István karjába, aki rémülten ugrott a lányhoz, szinte az utolsó pillanatban kapva el a leomló testet.

– Kérlek, nyugodj meg, nincs semmi baj – hadarta a lány fülébe. – Erre céloztam az imént. Én tudtam, már két napja tudom, Dénesék mindent elmondtak. Azt akartuk, hogy te magad, saját szemeddel győződj meg az igazságról. Most lesz a nagy leleplezés. Ne rontsd el, a szerelmünkre kérlek, könnyörgök, ne rontsd el, inkább segíts! Vegyél erőt magadon, Kürtössynek nem szabad idő előtt gyanút fognia. Figyelj K. Soósra és tégy úgy, ahogyan ő kéri. Maradj mellettem és bizzál bennünk.

K. Soós csak annyit mondott halkán, bele a lány fülébe:

– Nyugi, kislány, már nem tart sokáig. Most minden magán múlik, nem lehet gyöngel!

Nagyi szorosan lezárta a szemeit. Csak az egyiket nyitotta fel icipicit, megnézni, miféle mocorgás van körülötte, de ekkor Angéla már ismét a helyén ült. Megnyugodva tovább imádkozott. A jelenetet a hívek nem láthatták, mert lecsukló fejjel, könyökre előredőlve imádkoztak. Kürtössy sem, tőle meg a szószék virágfüzérrel magasított karfája vette el a kilátást, s amúgy is félig térdeplő helyzetben volt. Így aztán sejtelve sem lehetett mindarról, ami az emelvény előtt lejátszódott. Ha valaki véletlenül mégis felpillant, könnyen hihette volna, hogy egy örömtől elragadtatott testvér önkívületi állapotba került, ami gyakran előfordult.

Az orgonaszó visszahalkult, majd teljesen megszűnt. A főtestvér feje búbja kiemelkedett a szószék karfája mögül. A más-más irányból rávetülő reflektorok fénysugarai ragyogó glóriát fontak fölé.

– Az Anya velünk van! – kiáltotta.

– Dicsőség néked, Anyánk! – válaszolták kórusban a hívek, ahogy tanulták.

– Érzitek-é a jelenlétét?

– Magasztaltassék az ő szent neve!

– Gyönyörködjete hát az ezerszer áldott ruhában, az ő angyalának jelképében!

– Hála néked, Úrnőnk!

– A Szent Anya várja az ő hű gyermekei alázatát. Van-e közöttetek, aki bűnvallomást kíván tenni, mielőtt beteg embertársaink gyógyulásáért fohászkodnánk?

Ekkor egy rekedtes, agyonbagózott férfihang szólalt meg az első sorban. Az egész teremben tisztán lehetett hallani és érteni, pedig nem is használt mikrofont.

– Én okvetlenül szeretnék szót kérni, ha egy mód lenne rá!

A főtestvér dühösen hajolt ki a szószék karéjából. A forgatókönyv szerint Füredi Kristóf egyik testőrének kellett volna jelentkeznie.

Bosszankodva nézte a magasra tartott kezét, de nem volt mit tennie. Ha elutasítja, azzal többet árt, mint használ. Mindegy, döntötte el, hadd mondja, ha már annyira kikívánkozik belőle a bűnvallomás.

Legalább nagyobb lesz a felhajtás, és a külföldi vendégek is meggyőződhetnek róla, hogy nem akármilyen szervezettel állnak szemben.

Vajon ki lehet a túlbuzgó alak?

Szemüvegét nem akarta feltenni, mert méltatlannak vélte az Első Gyermek rangjához, így csak elmosódva láthatta a bűnvalló arcát.

– Hallgatunk téged, testvérem! – mondta kegyesen. – De ne feledd, hogy a mindenható és mindenhol jelenlévő Úristen színe előtt állsz, aki elküldte és feláldozta érettünk egyszülött fiát. Légy őszinte, öntsd ki a szívedet, tárd fel bűnös lelked minden szennyét és mocsját, üzd ki magadból a démont, mert bizony mondom néked, csak megtisztult lélekkel nyerheted el az Úr bocsánatát.

– Millió és egy köszönet a részletes, és mindenre kiterjedő precíz felvilágosításért, bölcs és tiszteletre méltó Első Gyermek, jóságos és nagy tekintélyű főtestvér, hön szeretett Atya, kedves doktor úr – hangzott a kissé világias ízű felelet. – Remélem, nem hagytam ki semmit a felsorolásból. Igaza van, nem árt a szabályokat előre tisztázni. Majd igyekszem az előírásokhoz tartani magam – harsogta kedélyesen a bűnbánó, és a hívek azt látták, hogy egy köpcös, rikítóan öltözött, csokornyakkendős középkorú férfi hanyagul zsebre vágott kézzel kiballag a közepén álló mikrofonhoz.

Megkocogtatta, hogy működik-e rendesen, egyet-kettőt krárogott, aztán rákezdett.

– Mikrofonpróba! Lehet hátul is rendesen hallani? Igen? Nagyszerű, akkor hát el is kezdem! Nos, az én legnagyobb vétkem, igen tisztelt hívó gyülekezet, hogy sokáig kételkedni bátorkodtam Veronika nővérünk őszinteségében. Annyiféle hamissággal etetik mostanában a jónépet, hogy az ember óhatatlanul is gyanakvóvá válik, hát még az ilyen magamfajta hitetlen léhűtő. Ma már azonban tudom, mert *kézzelfoghatóan* – jól figyeljék a szót: *kézzel megfoghatóan* – a maga teljes valóságában győzöttem meg Veronika nővér álmának valóságság-tartalmáról, miszerint azon a bizonyos éjjelen megjelent neki egy angyal. Testvéreim az Úrban, a bűnbánaton túl, egy örömhírral érkeztem a templomukba. Ugyanis, nehogy hozzám hasonlóan bárkiben is további kétségek maradjanak, biztos ami biztos, magammal hoztam Veronika nővérünk angyalát, személyesen, hadd lássák őt önök is saját szemükkel, élőben.

Az átszellemülten figyelő hívek sorain végigmorajlott a döbbenet.

Azt hitték, rosszul hallanak és egymást kérdezgették megbolydulva: *mit mondott a testvér?* Kit, vagy mit hozott magával? Mert mintha valami olyasmit mondott volna, hogy a Veronika angyalát... Csak nem...? Újabb csoda történik?

Az egyik ember elkezdte, a többi folytatta, és egyszeriben kitört a boldog, diadalmas, önfeledt hallelujázás.

Össze-vissza kiabáltak, zúgott a „halljuk!” „lássuk!” kiáltozás – egyedül Kürtössy ült a helyén jéggé dermedve. Ki ez a pasas? Hogy érti azt, hogy elhozta magával az angyalt? Miféle angyalt? Lehet, hogy ez is egy önjelölt látnok, egy botcsinálta próféta, aki nagyot akar alakítani?

El kell onnan távolítani, mielőtt valami végzetes hülyeséget csinálna!

Sajnos, ebben az emelkedett pillanatban nem hagyhatta el a helyét, így parancsot sem adhatott a szószék mögötti kis szobában sörözgető, zslugázó biztonsági embereinek, hogy hallgattassák el és dobják ki azt a kis ütődöttet. Jól láthatta viszont a külföldiek izgatottan pusmogó csoportját a terem oldalán. A bal szélen ültek, közel a szószékhez, Füredi mellett, aki most ültéből félig felegyenesedve, szinte ugrásra készen, igencsak nyugtalannak tűnt.

– Igen, testvérek, jól értettétek, nem egyedül jöttem közétek – váltott át tegezésre a nagyobb hatás kedvéért K. Soós Gyula. – Ahogy az imént hallhattátok, magammal hoztam azt a lényt, akit eddig csak Veronika elbeszéléséből ismerhettetek. Elhoztam azt az *angyalt*, aki azon a felejthetetlen éjszakán megpillantotta és menyasszonyi ruhába öltöztette, sőt egy füst alatt mindjárt fel is ékszerezte a mi imádott

Veronikánkat. Ismerjétek meg azt az áldott, jószívű teremtest, akinek – bár mi sem állt szándékátóltávolabb – a Veronika Gyermekei Egyház létezését köszönhetitek. Üljetek vissza a helyetekre, dőljétek hátra kényelmesen, előtte nem kell térdepelnetek, lévén ugyanolyan ember, mint mi, valamennyien.

Egy kis hatásszünetet tartott, majd széles, színpadi mozdulattal az első sorra mutatott:

– Bemutatom a gyülekezetnek az angyalt, alias Edelényi Angéla banktisztviselőt!

A templomban megállt a levegő. Olyan csöndesség telepedett a teremre, mintha maga Jézus Krisztus jelent volna meg előttük, vérző sebeivel. A hívek fejüket rázva, értetlenül meredtek egymásra, csak az ajkak mozogtak, megszólalni senki sem tudott. Kürtössy arcára vörösös foltok üttek ki, szemei elfeketültek és felnyögött. Soha nem állt olyan közel az agyvérzéshez, mint e pillanatokban.

Angéla legszívesebben a föld alá süllyedt volna szegyenletében, mert váratlanul érte a ravasz újságíró látványos, hatásvadászó felvezetése. Segítségkérően nézett először a Nagyira, aztán a vőlegényére. István bátorítóan súgta:

– Menj ki, és mondd el mindent őszintén, ne hallgass el semmit! Gondolj arra, hány megtévesztett embernek kell felnyitnod a szemét, köztük a nagymamádét is. Ne aggódj, a rendőrség emberei itt vannak a teremben, és a templom is körül van véve.

Angéla felállt és szembefordult a tátott szájjal figyelő, megdermedt hívekkel. Feltekintett a szószékre és látta, hogy Kürtössyt egy hajszal választja el a gutaütéstől: eltorzult képe olyan komikus volt, hogy a lány nagyot kacagott. Ettől végképp megnyugodott és határozott léptekkel odament a mikrofonhoz.

– Így igaz, hölgyeim és uraim, tisztelt gyülekezet, önök egy ártatlannak induló, de sajnálatos következményekkel járó felelőtlen, eléggé el nem ítéhető, bolondos tréfának lettek az áldozatai. Csakis önmagamat hibáztathatom, nem Varga Verát, akit önök Veronika nővéreként ismernek... – és köntörfalazás nélkül elmesélte a botrányba fulladt esküvői vacsorát, mint futott ki zokogva a Nimfából, miként akart a világból is elmenekülni. Rátért arra a pillanatra, amikor felfedezte a fájó gyomorral, nyöszörögve alvó hajléktalan nőt a bokor alján aludni. Ő próbálta felébreszteni, mert megsajnálta szegényt és magával akarta vinni, hogy legyen egy társa a szomorúságban, de képtelenség volt lelket verni belé. Ekkor jött az a gyerekes, meggondolatlan ötlete, hogy leveti és másra adja rá a menyasszonyi ruháját, s hogy még az emlékét is elfelejtse, esküvői ékszereit is odaajándékozza...

– Néhány nap múlva én már Amerikában voltam, ahonnan nemrég tértem vissza, így semmit sem tudhattam arról, hogy a buta csínyemnek milyen katasztrofális következménye lett. De ezt nem Varga Verának rovom fel, hanem elsősorban önmagamnak és azoknak, akik kihasználták a megdöbbentő eseményt, az emberek hiszékenységét, az önök Istenbe vetett hitét, és üzletet csináltak Veronika különös felébredéséből. Kérem bocsássanak meg, ha tudnak...

– Hazudik! – süvített át a hívek feje fölött egy tébolyult hang. Kürtössy ordított le a szószékről, mereven előrenyújtott ujjait úgy tartotta, mintha löni akarna vele. – Testvéreim, Veronika Gyermekei, az Antikrisztus jött közénk! Űzzétek, vessétek ki magatok közül a démont, a Sátán cinkosait, verjétek agyon a gyalázatosokat, öljétek meg őket, feszítsétek keresztre Belzebub szörnyeit...

A buzgóbbak, az elvakultabbak hallgattak rá, és öklüket rázva, fenyegetően kezdtek közelebb nyomulni az emelvény felé. István és Dénes testével védte Angélat és Verát, nehogy szétmargangolják őket, vagy bármi bajuk történjen. Ám K. Soós Gyula ismét a helyzet magaslatára emelkedett.

Egyenesen a mikrofonba harsogta:

– Türelem, jó emberek, még egy kis figyelmet kérek! Mielőtt valami jóvátehetetlenre ragadtatnák magukat, hadd kérdezzem meg: vajon egy égi angyal használ-e monogramot, belevarratja-e az általa szent bizonyágként adományozott menyasszonyi ruhába egy budapesti, Váci utcai divatszalon cégjelzését? De ha még ez sem győzi meg önöket, tessék, itt van a bizonylat és a számla, ami igazolja, hogy Edelényi Angéla velük készítette el ezt a szépséges menyasszonyi öltözéket a kérdéses éjszaka előtt két héttel. Bárki megnézheti. Hölgyeim és uraim, önök egy csaló álprédikátornak ugrottak be...

– Tiltakozom! – üvöltötte Kürtössy habzó szájjal a szószékről. – Tiltakozom az egyházunkat és személyemet ért provokáció ellen! Azonnal dobják ki őket! Hol vannak a testőrök? Verjétek agyon, lőjétek le az átkozottakat!

– Nono, akkor már inkább maradjunk a lelkiéletnél, hagyjuk a testi erőszakot – mondta vigyorogva a mikrofonba K. Soós, és ujjával mókásan megfenyegette a tajtékozó főtestvért –, ugyanis ez még nem minden, atyám. Hallottak önök a Veronika Gyermekai Szeretetotthonokról? Hát persze, hogy hallottak, hiszen nagyon sok idős testvérük itt az önök szemé láttára adományozta egyházuknak a házát, bútorait, pénzét. Osszák ki a fotókat! – kiáltott az ajtó felé, mire beszaladt vagy húsz-harminc fiatal lány és fiú, kezükben fekete-fehér fényképkötegekkel, és haladtukban mindenkinek a kezébe nyomtak egy-egy példányt. A hívek elszörnyedve nézték a földön hempergő öregeket, amint a kiömlött kekszdarabkákért küzdenek. A kinagyított képeken tisztán, világosan olvasható volt a fehérköpenyes nővér gallérjára hímzett „**VERONIKA GYERMEKAI SZERETETOTTHON**” felirat. A kép előterében az a Szabó néni látszott, aki elsőként ajánlotta fel vagyónát a tolokocsis „nyomorékok” fellépésekor.

Időközben Kürtössy úgy-ahogy magához tért és lerohant a szószékről, nyomában két testőrével. Fürediék belátták, hogy itt már nem terem több babér számukra, gyorsan kiosontak a templomból, de odakint már vártak rájuk: civil ruhás nyomozók kapták el a grabancukat, bevágták őket egy rendőrfurgonba és elszárgultak velük.

Kürtössy még el se érte a szószék lépcsőjének alját, máris letartóztatták.

A teremben szétszóródó nyomozók fürgék voltak, nem sokat teketóriáztak; a hívek elborzadva nézték, hogyan csattan a bilincs az Első Gyermekek kezén. A főtestvér magán kívül, tombolva rikácsolt, káromkodott, a legrágárabb szavakat vagdosva a hívek felé, amiért nem védik meg őt, ám a nyomozókat ez a legkevésbé sem zavarta: felkapták, s már vitték is magukkal.

A gyülekezet tagjai csak álltak kábán, a döbbenettől megbénulva, tehetetlenül, mint akiket letaglóztak, és fogalmuk sem volt, mit tegyenek. Sokan jajongtak, a világ végét emlegették, egymás nyakába borulva sirtak, zokogtak, mások magukba roskadva ültek és mániákusan mormogták megszokott imáikat. Egy öreg nénike ájultan csuklott össze – őt gyorsan kivitték a friss levegőre.

Most Abonyi Dénes lépett a mikrofonhoz. Erőteljes baritonja áthatolt a zsvajjon.

– Egy kis figyelmet kérek! Hallgassanak meg! Önök valamennyien ismernek engem. Tudják, hogy én voltam a Veronika Gyermekai egyház könyvelője. Kötelességemnek tartom mindannyiuk előtt megvallani, hogy engem nem a megtérés, hanem Varga Vera iránt érzett őszinte szerelmem hozott önök közé, valamint az, hogy amiként Verának, ugyanúgy nekem sem volt se lakásom, se megélhetésem. Mindketten hajléktalanok, földönfutók voltunk. A jóságos Feri bácsi befogadott bennünket, amit mi boldogan elfogadtunk, hiszen akkor még egyikünk sem sejtette, mire kíván felhasználni minket, s amikor megértettük, már túl késő volt. Nem tűnt fel önöknek, hogy Veronika az első napot kivéve soha nem prédikált, egyetlen szóval sem ejtette ki a száján, hogy *valóban* angyalt látott? Nem mondott ilyet, mert ő maga sem hitte, ám magyarázatot sem volt képes adni, mi történt vele akkor éjjel. Most már tudjuk: egy kellően végig nem gondolt tréfa, semmi több. Ki volt a hibás, ki az igazi bűnös? Az-e, aki a tréfát elkövette, vagy az, aki elhitte vagy elhítette? Ítélje meg mindenki önön maga. A többi a bíróságra tartozik. Ezennel a jelenlévő hatósági személyeknél feljelentem mindkettőnket, Varga Verát és önmagamat.

– Azért ez nem ilyen egyszerű – nyomakodott közelebb a dobogóhoz egy megnyerő arcú, kulturált hanghordozású, idős hölgy. Egyike volt azoknak, akiknek neve ott szerepelt a majdani örökhagyók listáján. – Kérem, testvérek, ha ugyan még szólíthatom így önöket, hallgassanak végig. Valamennyien megcsalatottak, becsapottak vagyunk, nincs mit takargatnunk egymás előtt, legfeljebb a saját lelkiismeretünkkel és józan eszünkkel kell elszámolni, hogy miként lehettünk ilyen tökkelütöttek. Meggyőződésem, hogy senki sincs közöttünk, aki nem szeretetvágyból, őszinte meggyőződésből, vigaszra várva jött a gyülekezetbe. A kinti világ sivársága, elvadultsága elől menekültünk mindahányan, és boldogok voltunk, hogy találtunk egy menedéket. Ki voltunk éhezve a szépre, a jóra, és az Első Gyer... – elvörösödött a haragtól –, de mit is

beszélek, az a minden hájjal megkent kókler, a Kürtössy könnyedén csinált bolondot belőlünk, gyerekjáték volt számára, hiszen mi magunk is akartunk hinni, igen, görcsösen hinni, mert megundorodtunk a bennünket körülvevő hazugságoktól, embertelenségtől, a televízióból ránk zúduló mocsoktól és erőszaktól. Bár egy ideig én sem fogok tudni tükörbe nézni, mégis azt mondom, nem volt hiábavaló ez a két esztendő, ha ilyen sokan egymásra találtunk. Ne keseregjünk hát, inkább vállaljuk emelt fővel, hogy hibáztunk és adjunk hálát az Istennek, hogy vége...

– Na jó, jó, ez mind szép és igaz, okos beszéd, egyet is értek veled, de kérdezem, akkor most hogyan lesz tovább? – szakította félbe türelmetlenül egy hústorony. Angéla felismerte benne a taxisofőrt, aki a repülőtérről ingyen fuvarozta haza őt és a Nagyit. – Az tagadhatatlan, hogy csuda klassz volt idejámi, együtt lenni, elénekelgetni, nagyokat imádkozni. Ezek után hová járunk? Vissza a csehókba? Örülök, hogy sikerült leszoknom az italról, meg a verekedésről. A politikától nekem félmeleg a cukrom, köszönöm szépen, nem kérek belőle.

– Egy pillanat! – lépett a mikrofonhoz egy gömbölyded, tűzrólpattant asszonyság, Gyenge Ferencné, Piroska néni. Őt mindenki ismerte a környéken, valamikor lakókörzeti bizottsági elnök volt, szinte nem létezett olyan lakás, ahová ne lett volna bejáratos. – Szabad nekem is szólnom? Gondolkozzunk, emberek, használjuk a józan eszünket, ha már eddig nem használtuk. Igaz, elismerem, csúnyán bepaliztak bennünket, sokuktól az utolsó fillérjüket is kicsalták, és tudom, nem egy család van a telepen, ahol kis híján ráment a házasság is a nagy szenteskedésünkre. Itt van, Palencsákné? Hallja, mit mondok, Irénke? Maga igazolhatja a szavaimat. Vagy a szomszédom, a Köteles család, akik a fiacskájukat veszítették volna el, ha Köteles úr még idejében nem lép közbe. Hogyan történhetett ez meg velünk, kérdezem. Egyszerű a képlet. Magunkra voltunk hagyatva, a kutya sem törődött azzal, miként élünk itt kint az Isten háta mögött, van-e olyan hely, ahol legalább néha találkozhatunk, de nem csak a pártok gyűlésein meg a boltban, vagy a kocsmában, ahol az ember csak panaszt meg keserűséget hall, hanem normális, kulturált körülmények között, megfizethető áron. Ki tud ezer forintos jegyárakat megfizetni a kultúrházban? Szerintem, ott kezdődött a baj, amikor a Művelődési Házat átalakították ócskapiaccá, használtruha boltta... – hirtelen eleredtek a könnyei, előkapta a zsebkendőjét, megtörölte a szemét, úgy folytatta: – Ne sirjatok... elég, ha én bőgök helyettetek is. Inkább örüljünk, hogy megszabadultunk ettől a sátánfajzattól, a Kürtössytől. Ott egye a fene, ahol van! Bár jól lecsuknák, én ugyan nem fogom sajnálni. Mindenesetre, nagy lecke volt, keserves lecke. Örök titok marad, hogy volt képes ennyi embert megszédíteni.

– A Veronikájával...! – kiáltotta egy hang hátulról.

– Őt hagyjuk – intette le a kiabálót Piroska néni. – Nézzetek rá, hát lehet erre a lányra haragudni? Képzeljétek magatokat a helyébe. Ti mit tennétek, ha egy reggel arra ébrednétek, hogy tele vagytok aggatva mindenféle frinces-francos ékszerekkel? Csoda, hogy nem bolondult meg szegénykém. Különbem sem ő szövegelt, hanem az a jómadár. S ne feledjük, mi voltunk azok, akik ittuk minden szavát, akik letérdeltünk eléje. Úgy, hogy jobb, ha befogjuk a szánkat, és nem mást állítunk bűnbaknak. – Odament a félájultan támolygó Verához és magához ölelte. – Ne félj, kislányom, nem haragszunk rád, te is épp olyan áldozat vagy, mint mi. Fiatalember, jó lesz, ha vigyáz rád, nehogy még egyszer előforduljon veled ilyesmi – mondta szigorúan Dénesnek, aztán anyáskodva megsimogatta az arcát. – Legyenek boldogok! Hanem ennek a hölgyecskének, ennek a tréfás kedvű *angyalkának*, szívesen lekevernék egy fülest, megérdemelné. Remélem, tanult az esetből, máskor meggondolja, hol veti le a menyasszonyi ruháját. Adhatok tippet, ha akarja... De hagyjuk a bosszúállást, az nem a mi stílusunk. Így van, emberek?

Harciasan, csipőre tett kézzel nézett a gyülekezetre. Kivárt egy ideig, aztán elnevette magát.

– Na, elég a prédikációból, nehogy a végén én legyek a főanya! Arról beszéljünk, ami ezután következik. Mi lesz a Veronika Gyermekével? S persze a vagyonnal... Van valakinek egy épkézláb ötlete?...

EPILOGUS

Sárayék nappalijában ültek.

Este tíz óra volt, nem rég érkeztek haza a rendőrségről, még valamennyien a nagy leleplezés és az első kihallgatások hatása alatt álltak.

K. Soós szokása szerint cigarettázott, Vera Angélnak segített kávént önteni a csészékbe, Nagy csöndesen hüppögött az ablak melletti hintaszékben. István és Dénes szótlanul bámultak maguk elé, egyikük sem tudta, mit lehetne még mondani, mindketten önmaguk gondolataival voltak elfoglalva: hogyan tovább?

– Miért büntetsz minket, édes jó Istenem! – fohászzkodott sóhajtva Nagy.

Valamennyien összereztek, de úgy tettek, mintha nem hallottak volna semmit.

– Nézzék – fújt ki hatalmas füstfelleg az újságíró –, hogyan tekereg a füstkarika a levegőben.

– Ez most a legnagyobb gondja? – mordult rá Dénes.

– Miért? – adta az értetlent K. Soós. – Figyeljék meg, felszáll a mennyezetig, ide-oda lebben, aztán lassan széteszik és vége. Volt, nincs! Csak a bagószag marad utána, de azon könnyű segíteni. Pedig milyen szép volt, büszke vagyok rá, hogy ilyen tökéletes füstkarikát sikerült kifűjnom.

– Cinikus egy ember maga, szerkesztő úr – háborgott Vera. – Törődik is a mások bajával, csak jó sztorija legyen, igaz? Vagy már nem emlékszik azokra az elkeseredett, megalázott tagokra?

– Téved, drágám, nagyon is jól emlékszem. Hiszen róluk beszélek. Most mindegyikük lelkében égig feszül az indulat, és legszívesebben széttépnék Kürtössyt, ha a kezük közé kaparinthatnák. Aztán fokozatosan lecsillapodnak, s a keserűségükből annyi marad, mint ebből a füstkarikából. A tanulság? Az ő dolguk, hogy levonják a tanulságot, majd ha megérlelődik bennük, ez már kinek-kinek a magánügye. S ha meggondoljuk, voltaképpen nem is olyan biztos, hogy vesztesek, hiszen egymásra találtak, és ez a mai világban felbecsülhetetlenül nagy kincs, mindennél értékesebb. Az összetartozás érzése mostanság hiánycikk, barátaim, sajnos, azt nem árulják a hipermarketekben meg a szuperplázákban. Veronika angyala nélkül, úgy lehet, azt se tudnák, hogy az a sok-sok ember, aki odajárt, a világon van. Még az is elképzelhető, hogy együtt maradnak, legfeljebb valamilyen más formában, mondjuk egyesületként. Majd írok erről is egy nagy cikket.

– Lehet – hagyta rá István. – El is hinném boldogan, amit mond, ha nem tudnám, hogy a Veronika Gyermekei csak egy a rengeteg hasonló kis szektából, ahol büntetlenül butíthatják az embereket...

– Ne folytassa – szakította félbe K. Soós. – Tisztában vagyok azzal, hogy még közel sem értünk végére az ügynek, sőt most kezdődik az igazi haddelhadd. Az összes kiségyház és szekta ránk fog szállni, mindegyik magára veszi és természetesen megsértődik. De ez még a kisebbik gond. Folytatódnak a rendőrségi kihallgatások, bírósági tárgyalások, az ügynevezett szeretetotthonok felszámolása, a titkos bankszámlák felkutatása, s ki tudja, mi még. Nem lesz egy leányálom, s akkor még nem is beszéltem a sajtóhadjáratról, ami óhatatlanul ki fog robbanni, sőt magam gondoskodom róla, hogy így legyen. Hetekig, hónapokig másról sem lesz szó az újságokban, rádióban és a televízióban, mint a Veronikásokról. Maguk lesznek a sztárok, éjjel-nappal itt fognak strázsálni a riporterek az ablakuk alatt.

– Egyéb sem hiányozna most nekünk...

– Márpedig ez elkerülhetetlen, higgyék el. Kötelességünk felhívni az emberek figyelmét a Kürtössy-féle alakokra. Az ördög nem alszik! A történelmi egyházak is észbe kaptak végre és most gőzerővel folyik a visszatérés, különösen ez az egyházkerület plébániája hangozkodik, de ez így van jól, korábban kellett volna felébredniük. Asszonyom, kíváncsi volnék az ön véleményére – fordult a sarokban meghúzódó Edelényinéhez az újságíró.

– Én nem tudom, mit mondhatnék még – törölgette a szemét Nagyí. – Azon gondolkoztam éppen, hogy két ezer esztendő alatt hány szélhámos próbált visszaélni Jézus Krisztus és az ő szent anyja, Szűz Mária nevével. Elbuktak, elfelejtődtek, de Jézus és Szűz Mária megmaradt. Kell ennél nagyobb csoda? Igaza van, mindenkinek meg kell tudnia, mi történt. Na, jöjjenek, gyermekeim – intett Déneséknek és nyögdecselve felállt a fotelból –, megyünk haza.

– Haza...?

– Hát persze! Valahol csak lakniuk kell, nem? Mától az én házam lesz az otthonuk. De aztán semmi álomlátás ám, mert...! – fenyegette meg tréfás komolysággal Verát, mire az egész társaság nevetésbe tört ki.

– Úgy döntöttünk Angéláékkal, hogy egyszerre tarjuk az esküvőnket – mondta Vera halkán.

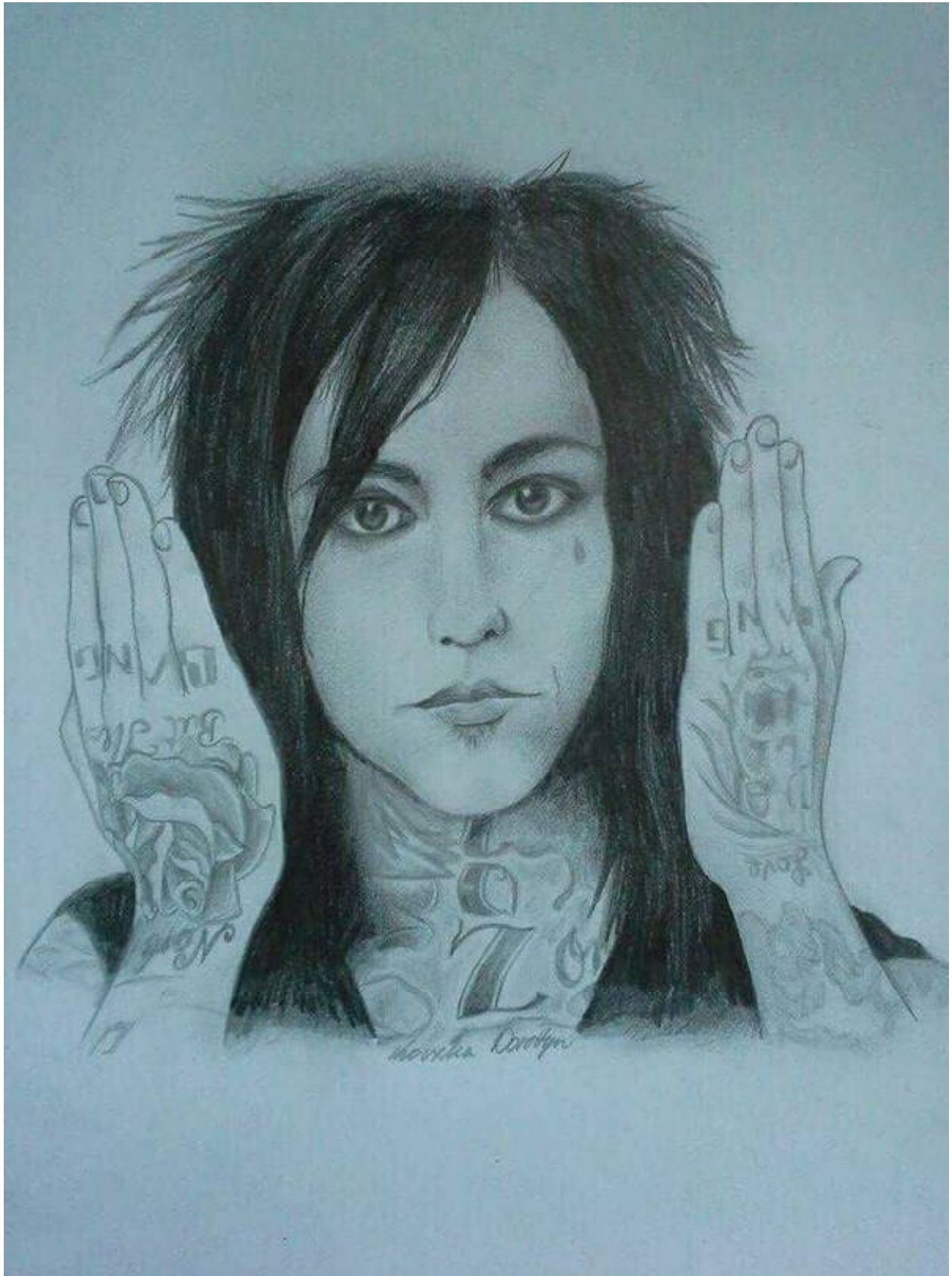
– Igen, tudok róla, nekem is elmondta, és szívből örülök az elhatározásuknak – simogatta meg a lány arcát Nagyí. – De van két kikötésem.

– Láthatlanban elfogadjuk.

– Azt el is várom! Egy: a kettős esküvői vacsorát nálam rendezzük, az én házamban, és az ajtók végig zárva lesznek, a kulcsot pedig eldugom. Még egy újabb menyasszonyszökést nem akarok megélni.

– Rendben van! – csókolták körbe Nagyít a jegyespárok. – Mi a második?

– A Veronika ruhája... Nem akarom többé látni! Újakat varratunk! És a szerkesztő úr mondja az asztali áldást. Csönd! Nincs vita! – emelte fel a kezét erőlyesen Nagyí, aztán enyhültebben azt mondta: – No hát akkor indulás, gyerekek! Jó éjszakát, mindenkinek!

B. TÓTH KLÁRA**Pillérek íze**

Hová tűnt a sok hajdani ereklye,
a méter-széles fafogú gereblye,
amivel apu vízből kikotorta
fél pár szandálom, és hol az a torta,
mit fiam készített hűgának este
meglepetésként, szakkönyvből kilesve,
melyik lehet a legmodernebb design,
túl az építészet-vizsga optikán,
az ízekből rakott piskóta-pillér.

Hová lett a hús, mikor Miklós vízért
ment, hogy szomját oltsa, s elfelejtette,
a tarját hűlni a kútba engedte –
hová lett a vödör, hová lett Miklós,
s hol van Alaine, aki nemrég még itt volt,
kortyoltuk a kávé, tornácon ülve
s vizsgáltuk a térképet elmerülve,
merre visz útjuk; s hol a svájci rokon,
Jacques, kinek pincéjében Napoleon-
sisakot találtunk, s kamra hűvösén
felbukkant a régi kalapgyűjtemény,

hogyan neveltünk, mikor fejére tette
a mexikói sombrero, s pengetve
húrjait, elharsogott egy rancherát,
zsáknyi tüdejéből forró ének szállt
szíve hölgyének, hogy elcsuklott hangja,
de már fején kínai sáskalapja,
majd tizennégyes bőr pilótasapkát
húzott – favázás repülő divatját –,

s mikor davaj csaszit kiáltva toppant
elénk, tányérsapkás feje megroggyant
testére billent – a szíve vitte el,
nyugtató az orvos, úgy megtelt örömmel,
nem fért több bele. – Hová tűnt a villám,
mi léket vert a tükröző pupillán,
hol kiáramlott szeméből az élet.
Visszavonhatatlan ízű ítélet.

BÖRZSÖNYI ERIKA

Akit a falka kivet

Élete első népművelési gyakorlatán félve nyitott be a vidéki művelődési ház igazgatójának irodájába, ahol jelentkeznie kellett. Némi vigaszt nyújtott számára az ablakon kinézve eléje táruló látvány: arra a kórházra néztek az ablakok, ahol világra jött.

Barátságosan fogadták. A szakmáról többet tanult az ott töltött három hét alatt, mint tanulmányainak első tanévében.

Egy vékony, szőke, kedves és mosolygós fiatalember mellé osztották be, aki a gyakorlatvezetője lett.

Na, mellette biztonságban leszel! Mondta nevetve az egyik takarítónő és kétértelműen a lányra mosolygott. Tibi vagyok, mondta a kolléga és széles mosolyát Rózára villantotta. Nagyon szorongsz, szivi, ez ígynem fog menni- folytatta. De majd én segítek, ne félj! Első dolgunk az lesz, hogy meglátogatjuk a járáshoz tartozó községi művelődési házakat, és szépen bemutatlak mindenkinek, aki számít. Persze majd megtanulod a szakma fortélyait is, megtapasztalod a székhordást, lesz galambkiállítás, és koncert, szombati bicskás bálban ügyelsz majd, na meg lesz egy esküvőnk is. Jó erős hónapot fogtál ki!

Így kezdődött munkakapcsolatuk és később barátságuk Tibivel, a lányos képű, laza mozgású sráccal, aki csak néhány évvel volt idősebb Rózánál, de már jelentős szakmai rutinnal rendelkezett. Rengeteget beszélgettek, Tibi a sokadik alkalommal elárulta Rózának, hogy meleg.

A lány akkor értette meg a takarítónő célzását az első napon, hogy mellette biztonságban lesz.

Nemcsak a szakmáról, mindenről tudtak beszélgetni, Tibi nagyon szépen mondott verset, és szerette, ismerte az irodalmat, ő maga is írt, verset, prózát. Róza elárulta neki, hogy ő is ír verseket, de még nem mutatta meg senkinek. Tibi volt az első, akinek tétován, félve megmutatott néhányat. A fiú biztatta, mert tehetségesnek látta!

Ha nem volt semmi dolguk, leültek valahol és beszélgettek. A harmadik hét végén a többiek már cukkolták őket, hogy milyen jó barátnők lettek, de ezen mindketten csak nevettek.

Tibi nemcsak más volt, hanem mérhetetlenül magányos is. Elvágódott a járási székhelyről, a nagy faluból, ahol csak titkokban lehetett együtt barátjával, akinek kilétét még Rózának sem árulta el.

A hetvenes évek elején, főleg vidéken, még nem lehetett nyíltan felvállalni a homoszexualitást. A férfi elárulta Rózának, hogy Budapestre vágyik, állást és albérletet keres, mert úgy érzik a társával együtt, hogy a fővárosban könnyebben el lehet bújni. És persze abban is bíznak, hogy kevésbé lesz kirekesztő az a környezet.

Következő alkalommal, amikor Róza visszament gyakorlatra, Tibit már nem találta ott. Csak annyit tudtak a munkatársai mondani, hogy valahova Pestre költözött, de mindenkivel megszakította a kapcsolatot.

Néhány év múltán Róza, már a diploma után Pestre került. Egy művelődési házban dolgozott és eszébe jutott Tibi. A szakma olyan belterjes volt akkoriban, szinte mindenki ismert mindenkit. Ha máshol nem, továbbképzéseken találkozhattak az ország minden részéből a régi ismerősök. Úgy gondolta, nem lesz nehéz a nyomára bukkannia.

De valahogy mindig elkésett. Amikor felkereste a távoli külvárosban a hatalmas panelházak közé ékelődött kis művelődési házat, Tibi már nem dolgozott ott. Ezúttal viszont tudtak felvilágosítást adni arról, hogy hol keresse.

Már nem a szakmában dolgozott, a könyvterjesztésben vállalt állást.

Róza némi kérdezősködés után megtudta a változás mozgatórugóit is: Tibit fegyelmivel bocsátották el, aminek oka mássága volt.

Szocialista népművelő nem lehet homokos! –üvöltötte elvörösödött képpel a főnöke, amikor az utolsó munkanapján bement dolgozni. Ezt a munkatársak egyike mesélte el Rózának, aki fültanúja volt a történeteknek.

Soha többé nem látták egymást, nem sikerült a nyomára bukkannia.

Ő volt az első meleg barátainak hosszú sorában, mert valami különös vonzás folytán életének későbbi szakaszaiban is voltak hosszan tartó, mély és tartós barátságai velük.

Talán, mert megéreztek benne az elfogadást, a rokonlelket, mert kölcsönösen bíztak egymásban, a meleg férfiak és a hetero asszony.

Nem volt jelen ezekben a kapcsolatokban a férfi és nő barátságát sokszor ellehetetlenítő szexus, a nemek közti öntudatlan harc.

Róza majd negyven év múltán is fel tudta idézni magában utolsó beszélgetésüket.

- Aki más, az mindig magára marad – mondta Tibi a restiben, ahol a kék kockás abroszokkal letakart asztalok egyikénél ültek, korsó sörrel a kezük ügyében.

- Magára marad, mert nem akar a falka tagja lenni – folytatta a férfi – és a falka ezért kiveti magából, kirekeszti.

-Te is más vagy, kislány! – csak másképp. Érzékenyebb, finomabb, és tehetségesebb. Lehet, rád is magány vár, de ne add fel, a falkához soha ne csatlakozz!

„Maradj fõlõslegesnek, a titkokat ne lesd meg...” – ezt már egyszerre mondták- és felnevettek, de keserű volt a nevetésük, keserűbb, mint az idõközben meglangyosodott sör utolsó kortyai.

Aztán megérkezett a vonat, ami Rózát hazavitte, Tibi pedig ott állt a peronon az állomás faragott faoszlopai között, és sokáig, míg látták egymást, integettek.

JANECSKÓ GYÖRGYI

Tücsi mesék

Ellapátolt harag

Egész éjjel szakadt a hó. Lentről nézve az ég szeme elsimult, hatalmasra tágult, és csak ömlöttek hófehér könnyei a világra. Csendes és hideg szendergésbe merült az éjszaka, tetszhalott percei álmodozva forgolódtak a fagyos lét határán. Tücsinek a tél szenvedés volt, merő várakozás, amit nem szeretett. Karácsonyig még csak elsuhantak a napok, de mikor a Szenteste magára csukta a kis templomocská fénnyben fürdő, szüette ajtaját Tücsiben megcsorbult az ima, penészes kenyér lett a remény, és vacogni kezdett a lélegzet.

Amíg a férje élt, a maga komótos tempójában eltelt a tél hava, egyedül viszont csak az árnyékok nőttek még magasabbra a meszelt fehér falon, különösen estefelé. Egyre korábban jöttek és egyre később mentek. Rászokott arra, hogy lámpafénynél aludjon. Nem félt a haláltól, arra gondolt, az életből már kiszakította a javát, mindegy mi jutott, jó is, rossz is. De ha menni kell, akkor szemtől szembe akart állni a kaszással. Az ággyal szemben a falon egy feszület függött, mellette egy Mária képpel. Pont rá látott. Mostanában nehezen jött álom a szemére, elidőzött a Szent Szűz arcán, faggatva pillantásával, de az csak böles mosollyal és titokzatos hallgatással válaszolt, mégis valahogyan elterelte a gondolatait. Az éjszaka fényes Holdkaréja egyre fogyott, csillapította éberségét, és lecsukódtak a szemei. Reggel nehéz volt az ébredés, ilyenkor fájtak az ízületei, és a kihült szoba hűvöse nem tett jót neki. Első pillantása a meggyfát kereste. Az ágai vastag téli subával birkóztak, a látványától káromkodásba fogott. Rettegett a hóeséstől, mert elzárta külvilágtól. Az utcácska csak 100 méterre volt a főúttól, egy kis járda vezetett el odáig, neki mégis egy tortúra volt kiérni. Tavaly elszenvedett combnyaktörése óta százszor meggondolta elinduljon e, akár ezen a kis szakaszon is, ha csúszott a fagytól. Ezért, mindig söpörgetett, takarította, és a kerítésbe kapaszkodva közlekedett. Ma fűtés és hó söprés lesz a programja. Jól befűtött, kikészítette a seprűt és nekilátott. A délelőttöt végig söpörte, a szakadó hóesés nem enyhült, neki pedig szaggatott a karja, válla, háta.

Viszont a járda makulátlan tiszta volt, ami büszkeséggel és megnyugvással töltötte el. Arra gondolt, a kis szomszéd asszonyt, ha meglátja, talán szóba hozza a járdasöprés dolgát. Viszont az asszonyka a gyerekekkel a ház mögötti földutat használta közlekedésre. Szépen befűvesítették, arra jártak tavasszal, télen pedig ugyanott, szánkóval húzgálta a kicsit. Könnyű neki, viszi még a lába, gondolta féltékenyen. Miközben, így morfondírozott, újra kezébe kanyarította a seprűt és indult kifelé. Alig hogy a kapuig ért, látta a fiatal férfit, amint délutános műszakba teker a kerékpárral, és felhajt a tisztára söpört járdára! Nem kellett több neki, rázúdította öregsége minden tragédiáját!

- Biciklizni jól esik rajta, de söpörni, azt nem ugye!!!???

A férfi megdöbbsent, de szó nélkül tovább hajtott. Harag lett a csipkelődésből. Na, nem olyan hangoskodó, mert a tisztelet megmaradt, csak amolyan elkerülő fajta. A férfi többet nem hajtott fel a járdára, és ha véletlenül eltekert a „vénasszony” mellett nem köszönt neki. Tücsi se köszönt, már hogy köszönt volna?! A kora, úgy érezte mindenre feljogosítja, és mi fegyvere marad egy idős asszonynak, ha nem a szája, ugyebár! Köztünk legyen szólva, dicséretre vagy kérésre is használhatta volna! A fiatal asszony csendben figyelte a harag folyását. Tudta Tücsi néne természetét és tudta a férjét. Egy üllön verte őket a kovács, egyik se fog engedni. Egyik reggel mégis így szólt a párájához:

-A nénikét tegnap óta nem láttam kijönni. Pedig megint szakad a hó. Ilyenkor már söpörni szokott., most meg nincs eltakarítva a járda.

- Na, és? Nem az én járdám. Mi közöm hozzá!Kérjen segítséget a hivatalban!

- És, ha beteg? Odáig sem tud elmenni? Orvoshoz se? El kellene lapátolni a havat, a seprő nem elég. A férfi nem szólt. Kicsit később, mégis csak vette a hólapátot, és mikor az asszony elindult a gyerekekkel a boltba, gyorsan, titokban letúrta a havat. Így nem esett csorba a tekintélyén, és megnyugodott a lelkiismerete is. Tücsi az ablakból mindent jól látott. Bizony, belázasodott az éjjel,gyenge volt, de így,a megtisztított járdán tipegve, a kerítés mentén elgyalogolt az orvosi rendelőbe. Hazafelé összetalálkozott megsegítőjével és ráköszönt.

- Jó napot!

Sajnos a köszönöm valahogy nem akart előbújni, de a fiatal férfi értette a dörgést. Visszamormogott, ha nem is vidáman, de olyan köszönésformán.

Hát így került ellapátolásra a harag, bár nagy barátság nem lett a dologból. Csak amolyan- eltűrlek dudás, ha már te is dudálsz- tisztelet. De sokszor ez is elég, egy jó szomszédi kapcsolathoz.

DOBROSI ANDREA

Van úgy...

Van úgy, hogy elnehezül a szív, lehúz,
azt érzed, valami súly a földbe nyom,
begombolva rajtad a kabát, a blúz,
a mélységbe ránt magával ház, torony.
Van úgy, hogy átölelnéd a világot,
úgy tolnád odébb a hegyet könnyedén,
önmagad a csontjaidig kitárod,
látod, mint az ég a földdel összeér.
Van úgy, hogy mindig hiszed, elágazik,
a nyitott ablakon darázs is beszáll,
épp vonz a távoli erő, vagy taszít,
véleményed kőkemény, nem ideál.
Úgy van, valahogy mindig magától úgy:
mi átvonulhat rajtad, át is vonul.

DEBRECZENY GYÖRGY

de erről hallgatni fog

kollázs Filip Tamás verseiből

mindig hajszol a fájdalom
kalauzunk a kedves női hang
az urnatemetőben
az ágyból kiabálja hogy
már megint elromlott a rajtgép
vörhenyes féklámpák
a ravatalozó asztalán
akkor most mégsem boncolás lesz

a legelső gumikesztyű túl messze van
csak a farmernadrágodat
húzzák le rólad a hősök
csúcsra járatják vörhenyes féklámpáikat
kanyarót kapnak a kanyarokban
és kisodródnak
az urnákba besodródnak
de erről hallgatni fog a kedves női hang

még szerencse hogy fel kéne kelned
bevenni végre valami fájdalomfokozót

HANDÓ PÉTER

Hepilógus

Az élet velem megjárta,
nem pakolt kocsit alája
a teremtő.
Legföljebb makacs nyakára.

Eszköz voltam csak, Istenem,
a kelet-nyugat tengelyen.
Emberjáték.
Örvendhetett a nemtelen.

Hozzám szegődött illatom.
Nem tapad fönséges vagyion
tenyeremhez,
de nem is igen fájlalom.

Csavaroghattam szabadon,
hordhattam sarat talpamon.
Földre, égre,
mondhattam büszkén: itt lakom.

Kis virág is akadt itt-ott.
Bőrömből sosem hasított
szíjat az úr.
Kedvem szerint fogyok-hízok.

Az étellel, ím, megjártam
mégis: eleven halálban
adtak helyet.
Hiába kérdeztem: más van?

Kellene nekem is hírnév?
Testem gógös urak vinnék
a világban
körbe, akár Krisztus ingét.

Feszület a boldogságom.
Szöveget hozzá ki találjon?
Az irigyem
vegye vérem mindenáron!

Leszek majd számára Nessus,
szívére vehető passzus,
aki éget,
s összetákol pár infarktust.

Maradok fölöslegesnek.
Várhatja, de nem teszem meg.
Mert mi végre
remélnék, ha minden elmegy?

Lám, az élet velem járta.
Még ahhoz is volt pofája,
hogy szeressen,
pedig sokszor köptem rája.

Elmehetne már a francba!
Semmi ágán megfoganna
róla egy dal,
s játszaná az égi banda.

Hordó mellett hátradólnék,
szentpéteri poshadt lőrét
vedelgetnék.
Néha én is énekelnék.

Ki kért ilyen öregséget?
Sok a hullá – sok a fűreg.
Más se marad
nap-nap számra, mint enyészet.

Forgácsá tett életvéső.
Hogyan lehetnék még fénylő?
Kocsim nincsen.
De ha az lehet a végső:
Isten kéri – aláfekszem.

MEGEMLÉKEZÉS

Elhunyt Dr. Ujváry Zoltán, a Szülőföldön hontalanul szerzője

Ujváry Zoltán (Fotó: Debreceni Egyetem)

Dr. Ujváry Zoltán a Debreceni Egyetem tudományos munkatársa, magyar nyelv és irodalom szakos középiskolai tanár volt. A Sajó völgyében született, Debrecenben élt. Oktatói tevékenységét a népballada, dramatikus népszokások, folklórkutatás története területén fejtette ki. Figyelme központjában a határon túli magyarság sorsa állt, felkutatta Gömör történelmét és néphagyományát.

Pótolhatatlan veszteség érte a Debreceni Egyetem Bölcsészettudományi Karát, a Néprajzi Tanszéket, az egész európai néprajztudományt: 86 éves korában elhunyt a kar meghatározó oktatója, professor emeritusa, Ujváry Zoltán – írja a [Hajdú-Bihar megyei lap](#). Hozzáteszik, nem született debreceninek, de tanulmányai, munkája során azzá vált, igazi civis polgárrá lett az évtizedek során.

Ujváry Zoltán 1932. január 25-én született a Sajó-völgyi Hét községben. Hét az egykori Gömör megyéhez tartozott, ma Borsod-Abaúj-Zemplén megyében találjuk. Gömöri származását szívében viselte. 1992-ben az elnöklétével Debrecenben működő ETNICA Alapítvány megalapította a Pro Gömör Díjat.

Egész életét a Debreceni Egyetem néprajzi tanszékén töltötte, 1979-től nyugdíjazásáig tanszékvezető egyetemi tanárként, 2002-től pedig professor emeritusként dolgozott. Debrecenben, az akkori Kossuth Lajos Tudományegyetem bölcsészettudományi karán 1955-ben magyar nyelv és irodalom szakon szerzett diplomát. Az agrárkultuszról szóló könyvéért Nemzetközi Pietré díjat kapott, mely díjat többször is átvehette. Megkapta az Ortutay Gyula, Móra Ferenc, Györffy István emlékérmeket, a Rádió Nívódíját, a Hajdú-

Bihar megye Kölcsey-díját, a Borsod-Abaúj megye Alkotó-díját, Debrecen város Csokonai-díját és a Pro Urbe díjat. Kitüntették a Magyar Köztársaság Érdemrend kiskeresztjével is.

1968 és 2008 között számtalan publikációja jelent meg. 1977-ben kiadta a Gömöri népdalok és népballadák gyűjteményét, 1986-ban Fejezetek Gömör folklórához címmel írt munkát, 1988-ban megjelent az Adomák Gömörből című műve. Leírta 1990-ban a farsangi népszokásokat, Mátyás király gömöri hagyományait. A következő évben a Népi táplálkozás három gömöri völgyben című munkája után a Szülőföldön hontalanul című könyve alapmunkának számított a kitelepítések és deportálások megismerésének a történetéhez, melyet 1996-ban harmadszor is kiadott. Közben 1995-ben megjelent a Huncut adomák Gömörből gyűjtése, mely szintén több kiadást élt meg.

A Szülőföldön hontalanul munkájában egy lévárti család sorsán keresztül dolgozta fel a Beneš-dekrétumok általi jogfosztottság korszakának eseményeit. A könyv azóta magyarul több kiadásban megjelent, 1997-ben a Liliium Aurum szlovák nyelven is kiadta. 2004-ben Lévárt község díszpolgárává avatta.

A Debreceni Egyetem által közölt halálhír szerint hozzátartozói kívánságára Ujváry Zoltánt szűk családi körben helyezik örök nyugalomra.

Takács András alábbi írása *A legkisebb fiú vándorlásai* című könyvében jelent meg 2010-ben. Ezzel az írással tiszteleg Ujváry Zoltán professzor, ahogy nevezi, az igen nagy „gömörológus” emléke előtt, aki életének és erejének jelentős részét a volt Gömör megye hagyománykultúrájának kutatására fordította.

A beszélgetés Ujváry Zoltán (UZ) egyetemi tanárral, a Debreceni Kossuth Lajos Tudományegyetem Néprajzi Tanszékének vezetőjével a Pátria Rádióban hangzott el 1994. április 14-én.

Tudom róla, mert vagy harminc éve együtt fut az életpályánk, hogy gömöri születésű, a határnak Magyarország felé eső részéről, a Sajó parti Hét községből való, és azt is tudom róla, hogy Gömör hagyományainak nagy-nagy kutatója. Ebből a témakörből több tudományos munkája, publikációja látott már napvilágot. Két-három évvel ezelőtt meglepett bennünket egy újabb kiadvánnyal, a Szülőföldön hontalanul című könyvecskével, amely a kutatói munka, a falujárás, az emberekkel beszélgetés eredményeképpen egy olyan területet tár fel, amely terület nagyon érzékeny és fájó sebe a szlovákiai magyaroknak. A Csehországba kitelepítettek, a Csehországba „munkaerőként toborozottak” kérdésének az életproblémáit tárta fel, írta le egy lévárti család sorsán keresztülvezetve. 1990-ben két hetet töltöttem a Vály-völgyében néprajzgyűjtéssel, ez a terület szomszédos a nevezett községekkel. Nekem is beszéltek hasonló eseményekről, pl.: Ibos Istvánné Zsábok Piroska (Nagybalog, 1902) elmondta hasonló kálváriáját. Kérlek Zoltán, szóljál erről a „melléktermékről“?

Valóban mellékterméknek tekinthető, nagyon fájdalmas mellékterméknek. Amikor a szlovákiai Gömörben elkezdtem a kutatásokat, akkor lépten-nyomon a parasztemberek visszaemlékezéseiből a deportálások időszakára is szomorú fény derült. Amikor 1946-47 telén a magyarokat nemcsak Gömörből, hanem Szlovákia más területeiről is Csehországba deportálták, akkor én még kisfiú voltam, de érzékeltem már a szomorú eseményt, tekintettel arra, hogy a nagyszüleim a szlovákiai oldalon éltek Gömörnek. A nagybátyám is menekült. Átszökött Magyarországra, és nálunk Hétben húzódott meg egy ideig, és csak, amikor konszolidálódott a helyzet, akkor szökött vissza a szülőföldjére. A szomorú és a keserű események, ahogy a jegyzetfüzetemben egymásutánjában lejegyzésre kerültek, arra gondoltam, hogy ezt meg kellene írni. Janics Kálmánnak van egy dokumentumkötete, amely erről a gyászos időszokról szól, azonban a dokumentumkötet nem tudja visszaadni azt a fájdalmat, azt a keserűséget, amit az egyszerű ember, a parasztság átélt a deportálások időszakában.

Igen, Janics Kálmán abban az időben ott azon a vidéken, Jolsván volt körzeti orvos. Tudjuk róla, hogy Ő az orvosi praxisa mellett már az első köztársaság alatt is komoly politikai tevékenységet fejtett ki -, figyelemmel kísérhette ezt az esetet, rögzíthette azokat a tényeket, mely tények, statisztikai adatok megjelentek az újságokban, vagy valahol másutt, ő ezeket a tényeket dolgozta fel a könyvében. De Te, az emberek lelkét, az emberek lelkivilágában okozott kárt próbáltad kinyomozni, megfogalmazni.

Egy lévárti parasztember mondta el kitelepítésének történetét, de természetesen nemcsak a magáét, hanem

az egész falu kitelepítésének a történetét is. Ez az ember bíró volt, a nevét nem említem a munkámban, mert már időközben elhalálozott. A fia arra kért engemet, hogy ne említsen a nevüket, ne említsen a családot, mert fél a retorziótól. Tehát még az 1990-es években is ilyen problémák merülnek föl egy negyven évvel korábbi, az akkori Szlovák, illetve Csehszlovák Állam által tulajdonképpen akár nemzetközi büntettnek tekinthető esemény miatt, még most is félelem tölti el a szenvedő fél utódait. Ez a parasztember, és természetesen a felesége, a családja több alkalommal – amikor a faluban voltam, náluk laktam –, visszavisszatérően egy-egy epizódot mondtak el a 46-47-es kitelepítések kapcsán. Ezeket én lejegyeztem, és voltaképpen egy kicsit irodalmi stílusban megfogalmaztam és megszerkesztettem ennek az időszaknak a nép által elmondott, majdnem most már úgy is mondhatnám, hogy hagyományozott történelmét.

Mi gömöriek köszönjük, meg egyáltalán mi felvidékiek köszönjük, hogy erre vállalkoztál. Én is gyermekkori élménnyel tudom ezt a kort alátámasztani: egyrészt a szüleimnek, a saját családomnak a sorsával, akiktől 1947. február 22-én váltam el, átszöktem Miskolcra magyar nyelven folytatni a gimnáziumi iskolai éveimet, akkor otthon úgy váltunk el, hogy már csomagolt a család és nem tudta, hogy Csehországba, vagy Magyarországra telepítik ki őket. A másik, ami Téged, illetve a Te szülőfaludat Hétet is érint: a falunkból az egyik család, a velünk szemben lakó Kucserák Laci bácsiék éppen a kitelepítés, a Csehországba hurcolás elől az utolsó pillanatban menekültek el, és találtak otthont nálatok Hétben. Hát, ilyen élmények kapcsolnak össze bennünket, s mi gyerekek igazán az érzelmi oldalát vittük akkor magunkkal, de ez az érzelmi oldal egész életünkre hatással bírt.

Igen, én azt szeretném, és ez rendkívül fontos volna, hogy az ilyen jellegű munkák, akár a Janics Kálmáné, – és természetesen mások is írtak a deportálásokról – szlovák nyelven is megjelenhetnének. Tudniillik mi magyarok átértük, tudjuk, elődeink is átérték, ők is tudják, hogy mi és hogyan történt, milyen megaláztatásban volt része a magyar nemzetiségnek, de a szlovákok erről mit sem tudnak. Nekem az az érzésem, hogy ha ezeket a munkákat szlovák nyelven is olvashatnák, a szlovákok is olvashatnák, akkor talán másképpen tekinthetnének, tekintenének a magyar nemzetiségre, és erre az igazságtalan időszakra.

Bízunk abban, hogy erre is sor kerül, mint ahogyan sor került Miroslav Kusý komoly gondolatainak magyarra fordítására, mint ahogyan sor kerül lassan az egyes bennünket ért sérelmek szlovák nyelven tolmácsolására is. Valamikor sor kerül ennek az időszaknak a történelmi értékelésére és kellőképpen, kellő hangsúllyal elmondják, tudatják a szlovák, illetve a más szláv nyelven értő, olvasó emberek részére is e korszakot. Köszönöm a beszélgetést.

Mint írtuk, ezen beszélgetést követően három év múlva megjelent szlovák nyelven is a kiadvány. Azóta eltelt 20 év. A szlovákok közfelfogásában viszont semmi nem változott. Ujváry Zoltán halálával pedig az égető probléma egy újabb lámpása hunyt ki.

(haon.hu, neprajz.unideb.hu/Felvidek.ma)

Írta:

HE 2018.01.30.

Réti Zoltán (1923 – 2018)

Nagyorosziban született, de három éves korában a család már Érsekvadkertre költözik. Édesanyja családja ős-vadkerti, ő varrónőként dolgozott, 1903-tól évekig Madách Imre unokaöccse, Madách Pál gyermekeinek dajkája volt Csesztvén. A tőle hallott emlékeket Réti Zoltán mindig szívesen eleveníti fel.

Édesapja pesti származású, ügyes kezű mester, később építési vállalkozó, Érsekvadkerten és a megyében számos középületet épített, évekig együtt dolgozott Magos (Munk) Dezsővel, mint munkavezetője.

Nővére Margit, öccse Lajos az érsekvadkerti iskola igazgatója volt, de még mai is aktívan ápolja a község hagyományait.

Réti Zoltán 10 éves korában kerül Balassagyarmatra, kosztos diákként Papócsi postamester családjához, róluk mindig meleg szívvel emlékezik meg.

1942-ben végzett a miskolci Tanítóképzőben, tanítói és kántori oklevelet kapott.

A katonasággal 1944-ben az érsekújvári karpaszományos kiképzőtáborban ismerkedik meg, innen Németországba kommandálják. A szövetségesek fogságába esik, kalandos úton az Északi tengertől jut el Bajorországba, itt portréfestésből és templomi orgonálásból tartja el magát. Bajor földön dönt úgy, hogy végleg hazatér. 1946. nagyszombatján, amikor a harangok megérkeztek Rómából, ahogyan idézi, éri el Érsekvadkert határát.

Az újrakezdés után Patvarcon tanít, kórust vezet, kántorizál.

1953-ban Budapesten szerez zenetanári oklevelet, az általa alapított balassagyarmati Zeneiskola igazgatója, tanára húsz éven át, karnagyként az ország egyik legrégebbi alapítású dalegyletének vezetését veszi át 1949-ben. Évtizedekig tanít a Bajcsy Általános Iskolában, a Balassi Bálint Gimnáziumban, a Tanítóképzőben és a Szántó Kovács János Gimnáziumban.

A háború által megszakadt képzőművészeti tanulmányait folytatja, 1969-ben elvégzi a Magyar Képzőművészeti Főiskolát, mestere: Kontuly Béla.

Számtalan díj, elismerés, kitüntetés birtokosa, többek között: Apáczai Csere János díj, Madách díj, Köztársasági Arany Érdemkereszt, Szabolcsi Bence díj fémjelzi munkásságát, díszpolgár Nógrád megyében, Nagyorosziban, Balassagyarmaton és Érsekvadkerten is.

Rózsavölgyi Márkról írott monográfiája jelentős elismertséget szerzett számára belföldön és külföldön is.

Festészetben az olaj és grafika mellett az akvarell műfaját kedvelte leginkább, valójában a nógrádi táj, nevezetes nógrádiak (Madách, Mikszáth, Balassi, Komjáthy) és műveik, továbbá a Biblia megjelenítése foglalkoztatták leginkább. Alkotásaiból több könyv is kiadásra került, ezekről részletesebben a Könyvajánló menüpontban olvashatnak.

Réti Zoltán köztisztviselőként álló, példás családi életet élő, evangélikus vallását erősen őrző, emblematikus alakja a városnak, aki a kilencedik évszázad felé közeledve is elismerendően aktív.

Balassagyarmaton élő Emőke lánya és férje Kanyó András, a Pro Urbe díjjal kitüntetett Balassagyarmati Kamaraegyüttes tagjai. Gyermekük Emese és Dávid zenetanárok.

Réti Zoltán másik leánya Tünde és családja Szentendrén él, Tünde elismert restaurátor a Szépművészeti Múzeumban, férje Barnás András zenetanár, rezes és nagybőgő szakon végzett. Három gyermekük van, Katalin, Dániel, Gergely, sőt utóbbi családjában Boróka révén, már unoka is örvendezteteti a nagyszülőket.

Réti Zoltán feleségével, a Kétybodonból származó Márta asszonnyal, aki szintén pedagógusként dolgozott, Balassagyarmaton, a Nagy Iván u. egyik családi házában él.

Losonczi Miklós művészettörténész egy régebbi tanulmányában modernkori reneszánsz embernek nevezte Réti Zoltánt.

Hozzátehetném, reneszánszkori polihisztor, hiszen zenetörténész, muzsikos, tanár, festő, grafikus, irodalmár egy személyben. Melyik kor lett volna jobban a kedvére, a reneszánsz vagy netán a vérzivataros XX. század?

Az eltérő korszakok nehezen összevethetőek, így bizonyossággal az sem megmondható, hogy melyik lett volna kedvemre. Azt tudom, a XX. századból nekem jó és rossz is jutott.

A reneszánsz sem volt idealisztikusnak jellemezhető, gondoljunk arra, a nagy tömegek műveltség nélküli, valós tudatlanságban éltek. Többségük nem tudott írni, fogalmuk nem volt filozófiáról, művészetekről. Tulajdonképpen, ha én azt mondom reneszánsz, annak áldásait, megcsodált oldalát egy nagyon szűk réteg élte át, azok, akik tanultak. Persze ez általában is érvényes, ez nem korfüggő.

Ami az én századomat illeti, a XX. századról meg az a véleményem, hogy sokak sorsa attól függött, ki hol élt. Csak vegyük az én gyerekkoromat. Én 1933-ban voltam elsős gimnazista. Három éves koromban költöztünk Érsekvadkertre, amely nagy falu, közel 5000 lakosú. volt, ahonnan egyedül én voltam gimnazista Balassagyarmaton. 4999 otthon maradt, jóindulattal mondván, abból azért még két-három gyerek középiskolába elment Pestre.

Az iskolázottsághoz, műveltséghez való hozzájutás csak egy-két szerencsés személyre vonatkozott, a nagy tömegekre nem igazán.

A századom ellen szól, hogy sok időt elvett a háború, a hadifogság az életemből, de rengeteg tapasztalatot is hozott. A sok mocsok mellett viszont üde, tiszta szépséget, szeretetet, bajtársiasságot is adott, amit a civil élet nem úgy tudott volna produkálni.

Réti Zoltán több évtizedes művészi pályafutására visszatekintve, számomra két emberi jellemvonása jelenik meg kiemelten: hűség és fegyelem. Hűség Nógrádhoz, a tájhoz, az emberhez, fegyelem a munkában.

Erre könnyen lehet válaszolni. Akárhol voltam - én pedig sokfelé jártam -, de a nógrádi tájat, különösen Gyarmat környékét, semmi sem pótolta, bár bevallom, az Északi tenger környéke igen kedves volt nekem, de hát az mégsem szülőföld.

Tehát, később is bárhová vetődtem, Nógrád maradt és marad az első.

Ami a fegyelmet illeti, arról tágabb értelemben beszélnek.

Bennem mindig megvolt az olvasás, muzsika, képzőművészet, irodalom, de a testnevelés szeretete is, nagyon kedveltem ugyanis a szertornát. De egy dolgot nem bírtam elviselni, a tétlenséget, én ezt a műfajt

nem ismertem. mindig valamit csináltam. A többiek gyakran nevettek is, ne viccelj már, miért nem pihensz! Én rajzoltam, vagy írtam, nekem állandó *csinálhatnék*om volt és ezt természetesnek tartottam.

Az élő zenét, a zenével kapcsolatos ábrázolásokat is nagyon szerettem.

Azt kihangsúlyozom, hogy a képzőművészet, irodalom, a zene egységének vagyok a híve. Ezzel a kérdéskörrel, az *egységgel*, sokan foglalkoztak. Van, aki a benyomásokra irodalmilag válaszol, van, aki képzőművészeti, van, aki zenében. Vannak olyanok, akik mind a három téren otthonosak, de a legjobb, ha kikivánczik az emberből, amit meg akar örökíteni, ez az optimális helyzet.

Viszont iszonyodom az olyan emberektől, akik *kényszerítik* magukat. Nem kell a kényszer, a mondandó vagy előbukkan vagy nem. Vagy visszatükröződik bennem az esemény, a látott, a hallott dolog, vagy nem. Nem kell erőltetni.

Persze, itt nincs szabály, mindenkinél másképpen történnek a folyamatok, azt is tisztelni kell. De lehetnek pályázatok, megrendelések amikor a feladatokat meg kell oldani.

Rendkívül kifejező szüleiről készített portréja. Különleges, hogy mindkét szülőtől megőrzött karakteres arcvonásokat. Meséljen róluk, hogyan élnek emlékeiben, az arcvonásokon kívül milyen jellemtulajdonságokat örökölt át?

Mindkettő töprengő volt. Anyám is töprengő típus volt, apám is, így ezt biztosan tőlük örököltem. Anyám egyszerű asszony volt, Vadkerten született, varrónő lett később. Sokat olvasott. Érdekes, ha jól emlékszem, nem is fejezte be a hat elemet, előbb kellett abbahagynia, mert meghalt az édesapja. Édesanyja, az én nagymamám ismét férjhez ment, egy nagyon tisztességes, rendes molnárhoz.

Így neki is, mint apámnak mostoha szülőket adott a sors.

Anyámról egy írásomban is megemlékeztem, amelyben a Madách családdal való kapcsolatáról volt szó. Gyereklányként a Madách kastélyban élt és az egész Madách familia ismerte, hiszen Madách Imre fiánál szolgált, mint gyermekei vigyázója, játszótársa.

Édesapám Budapesten született, korán árvaságra jutott, már 13-14 éves kora körül elveszítette szüleit. Nagyon rossz körülmények között élt, megszökött a mostoha szülőktől, a Nagyorosziban lakó rokonokhoz ment, igen bonyolult fiatalkora volt.

Anyámnak két lánytestvére volt, akik Nagyorosziba mentek férjhez. Ő is ott ismerkedett meg apámmal.

Hogyan él emlékeiben az akkori falu?

Öcsém hat évvel fiatalabb nálam. Múltkorában kicsit összevitatóztunk, említem neki, milyen érdekes, mennyi Vadkerten a nagy ház. Gyerekkoromban nem volt Vadkerten nagyméretű ház, csak egyszerű, kis házak. Nem akarta elhinni. Én 1923-ban születtem, öcsém 1929-ben. Az I. világháború után egy-két nagyobb községet kiemelt a kormány és adta a pénzt. Vadkert is ilyen volt.

1920-as évek második felében érkezett a Klebersberg féle segély, fejlesztés. Vadkert is kapott egy nagyobb összeget, akkor épült fel Patak felé eső úton egy nagy iskola, amit már apám épített.

A vadkerti előjáróság hírére vette, hogy van Nagyorosziban egy vállalkozó fiatalember, egy pesti gyerek. Elmentek apámhoz, rábeszéltek, nézd, ez egy nagy parasztfalu, de megindítjuk fejlesztését: 1926 körül átköltöztek a szüleim Vadkertre, én még Nagyorosziban születtem, de az öcsém már Vadkerten.

Apám építette a postát, a kiskocsmát, malmot, község házat, csendőrlaktanyát, patikát, zsidó templomot, magtárat, sőt a környéken más középületeket is.

Vadkertnek ez a megújulása tíz év alatt lezajlott, talán még annyi sem kellett hozzá. Orosziból jártak a kőművesek - ez is érdekes - Vadkerten nem volt kőműves.

Vadkert adta a segéd munkást és az állványozókat, ők országos híresek voltak, Pesten is sokan dolgoztak. Vadkertnek egyébként nem volt akkor még autóbusz állomása, a földeken keresztül, Horpácson át mentek a nagyoroszi állomásra.

A többi szakmunkás mind-mind gyarmati volt. Apámat az egész megye ismerte, mert nemcsak Vadkerten, de máshol is dolgozott. A rétsági laktanya építésénél, Magos (Munk) Dezső jobb keze volt. Engem, mint diákot, nyáron a nagy építkezéseknél többször megfogadott az öreg Dezső bácsi, nagyon segített engem, igen szeretett, pláne, mikor a képzőművészetire bekerültem. Akkor is nála dolgoztam az építkezési irodán. Lakásunk tele volt szerszámmal, szombaton délután volt a fizetés, az udvarunk fele megtelt emberekkel, akkor fizette az apám a kőműveseket, ácsokat, de a szakmunkások, a vízvezeték szerelők mind gyarmatiak voltak, velük mind külön tárgyalt.

Hogyan alakult az életük 1945 után?

A háború tönkre vágott sok mindent, de, szintúgy ami utána jött. 1948 után, mikor a nagy fordulat megtörtént, akkor bizony ezeknek a magán vállalkozó kisiparosoknak végük lett. Akkor jöttek a nagyon csúnya dolgok, apám majdnem belezavarodott.

Apám szerszámaikat, gerendáit, állványait az oroszok mind elvitték, az országúti, ipolyszögi hidak javításához használták, évekig nézhette az RI (Réti István) bevéselt monogramot a hidak tartószerkezeteiben.

Ő szociáldemokrata volt, a szociáldemokraták független szabad iparosok gyülekezete volt akkor, mind önálló emberek, szakismerettel, külföldi kitekintéssel.

1951 táján rájött a kormány, hogy ezeket a magán, önálló kisiparosokat fel kell használni, akkor megtették őket a tsz-ekben, Ktsz-ekben munkavezetőkké. Vadkerten is megalakult egy nagy, kb. 80 tagú KIOSZ szervezet, annak apám lett vezetője.

A szövetkezet később leromlott, de erről nem is szeretek szívesen beszélni, mert apámnak nagyon sok keserőséget okozott. Jött a fiatal generáció, az öregeket kitűrték, szóval nagyon csúnya dolgok voltak. 72 éves korában még dolgozott, akkor megbetegedett, bár visszament, de 76 éves korában befejezte az aktív munkát. Nem kapott nyugdíjat, testvéremmel mi tartottuk el a családot, de később aztán kártalanították, kapott egy kis nyugdíjféleséget.

Édesanyám élete ilyen szempontból egyszerűbb, mert ő varrónő volt, de amikor már kezdtek a modernebb ruhák divatba jönni, abbahagyta a munkát.

10 évesen lett kosztos diák Balassagyarmaton, tehát elkerült a szülői házból. Emlékszik még erre az időre, mennyi volt a sarokban elmorzsolts könny, vagy a tanulás, tudomány jobban vonzotta annál, semhogy sokáig féljen az új környezettől?

Gyarmaton nagyon *honvágyas* voltam. Mindig, amikor ettünk, mindig bögttem. Borzalmasan honvágyas voltam. De arra emlékszem, nagyon szerettem a rajz,- torna,- énekórákat, azokat, ahol tudtam érvényesülni. Valahogy azonban, nem tudom igazán miért, de nem találtam itt meg akkor teljesen magam. Viszont barátaim voltak, mint például szegény Lotharidesz Miklós, most halt meg egyébként, vele egy padban ültem, vagy Czudor Sanyi a későbbi postaigazgató. Még a Mohai Sanyi járt velem, ő mozdonyvezető lett később. Mindannyian szertornászok voltunk, hát már csak hárman maradtunk.

A kosztos diákságomra visszatérve, Papócsi postamesteréknél, pontosabban távirdai vonalfelügyezőnél laktam a postaudvarban. Hátul volt a postamesteri lakás, ott laktam náluk, nagyon aranyos emberek voltak. Később Szabó órásékhoz kerültem, Szabó Géza bácsinak a Patvarci utcában volt egy órásüzlete. Azért is mentem oda, mert ott sok fiatal volt, lányok, fiúk, a postaudvarban meg egyedül voltam, illetve pontosítok, a Kiszeli Bandi volt az ottani barátom. Róla is írni kellene egyszer, világhírű zongorista lett Amerikában. Készült hozzám, volt nálam 2-3 éve. Akartunk írni egy könyvet közösen, de aztán meghalt. Édesapja a népbank igazgatója volt.

De azért úgy istenigazából itt Gyarmaton nem tudtam kinyitni. Oldott ezen a KIE, a Keresztyény Ifjúsági Egylet, a cserkészlet, amit imádtam, hiszen ott nagyon jó szellem volt. Nem tudom, hogy a mostani cserkészlet milyen, de én az akkorit nagyon szerettem. Tehát a cserkészlet, a szertorna, rajzkör, énekkar, ezeket igen kedveltem.

Rajztanárom, akinek nagyon-nagyon sokat köszönhetek, zsidó ember volt, Martos Zsigmond. Elsőben hármast adott rajzból, mert lélektelen dolgokkal kellett az órán foglalkozni, motívumokat rajzolni. Nem szerettem. Aztán másodikban kitett egy élesztős dobozt az asztalra és azt mondta, nem szólok egy szót sem, ezt rajzoljátok le. S a dobozt ferdén rátette egy másik tetejére. Éppen rajzoló, egyszer csak azt vettem észre, hogy behívta a másik rajztanárt, megálltak mögöttem. Azt mondja Martos tanár úr:

- Nézd ahogy rajzol, jól érzi a perspektívát.

Én ösztönösen megéreztem ezt a perspektivikus *skurcot*. Odavolt, mutogatta, attól kezdve kedvence lettem, nagyon sokat segített nekem. Szegény Auschwitzban halt meg, éppúgy, mint a tanítóképzős rajztanárom.

A II. világháború Érsekujváriban, a karpaszományos kiképzőtáborában 1944-ben kezdődik Réti Zoltán számára, de ennél kalandosabban folytatódik Németországban.

Feltalálja magát, portréfestést vállal, de Bajorországban hirtelen elfogja a honvágy és hazatér. Szép színes egék vannak mifelénk. - mondta egyszer magyarázatul.

Ugye sosem bánta meg ezt a döntését?

Nem. Sohasem, bár maradhattam volna. Akár orgonista lehettem volna, vagy festészetből megélhettem volna, kimehettem volna Amerikába is.

Nagyon honvágyas voltam ott is, bár mondták akkor, ne menj haza, mert neked neved van itt Münchenben. Az is jellemző, hogy a képeimre nem írtam rá, hogy Réti Zoltán, hanem azt, *RéZol*. A múltkor került a kezembe egy-két *RéZol*.

Nem mertem ráírni a nevemet, mert mindenki azt mondta, ne írd rá, mert ezt figyelik, és ha hazamész, le fognak csukni. Volt benne valami, mert nem dicsekedtem itthon, hogy kint rengeteg, több száz képem maradt. Főleg portré, én ebből éltem és nem rosszul. Arra utólag jólesik gondolni, hogy nagyon sok magyar gyereken tudtam segíteni. Voltak, akik kimondottan éheztek is.

Divatba jöttem, elterjedt, van egy *ungarische künstler*, velem csináltattak portrékat. Családokhoz jártam, két-három hétig maradván, rendszerint a papa fogságban volt, de otthon maradt a mama, egy-két-három gyerek, róluk csináltam portrékat. Volt egy akvarell felszerelésem, a portréfestésből jól megéltem.

De anekdotázok még a háború körüli német élményekből.

Mikor öten elhatároztuk, hogy megszökünk a hadifogságból, Westfaliából, akkor a képeim révén - mert a korrupció mindenütt létezik - szereztem elbocsátó engedélyt. Volt egy angol őr, akinek nagyon tetszettek a képeim, kérte, adjak belőlük. Mondtam, adok, lefestelek téged, ha szerzel nekem elbocsátó papírt.

Megcsináltam a portréját, ő az irodában üres ívekre kitöltötte mindenkinek a nevét, ráütötte a pecsétet is, hamis papírt adott, és azzal szöktünk meg. Ez ugye nem volt iktatva, ha valakit elkaptak, akkor egypillanat alatt telefonon leellenőrizhették. Nagyon izgalmas volt, és majdnem ráfizettünk. Kölnben volt a határ, Nyugatra attól angolok, keletre meg amerikaiak. A szűrés a kölni állomáson volt, zsúfolásig tele volt a kölni váróterem. Ekkor valaki elkiáltotta magát magyarul: *magyarok, elbújni, ellenőrzés jön*.

Mindenkitől kérték a papírt, mi öten tudtuk, hogy papírunk nem teljesen legális, féltünk, mert lecsukták azokat, akik lebuktak.

A lélekjelenlét segített, ott ült két kofaasszony hosszú szoknyában, mondom németül az egyik asszonynak, engedje meg, hogy a szoknyája alá bújjak.

-Miért???

Mondtam, hogy jön az ellenőr. Rögtön tudta, hogy miről van szó, fölhajtotta a szoknyáját, és rám borította. Jöttek, őt is ellenőrizték, én meg lent voltam a szoknya alatt. Izgalmas dolog volt.

Borzasztó volt, mikor valakit elkaptak, még háború után is leültették őket.

Münchenről még annyit, hogy ez a város nekem rengeteg élményt adott.

München Németország egyik legműveltebb városa, képzőművészeti, zeneileg kimagasló volt, a háborús idők ellenére rengeteg hangversenyre eljuthattam. Volt pénzem, a környéket bejártuk, így a Zugspitze-re is eljutottunk, öten együtt mentünk mindenhova. Az egyik barátom fantasztikus kártyás volt, azzal szerezte a

pénzt. Este azt mondja, ma ennyit és ennyit nyertem. Mindenki valamit csinált, nekem volt a legkönnyebb dolgom, mert én festettem.

A hazajutás sem volt egyszerű. Azt nagyon kevesen tudják, hogy Bajorországban volt egy átvizsgáló állomás, Pocking. Mindenki, aki szabályos irat nélkül élt nyugaton, annak Pockingon át kellett menni. De az ottani állomáson azt szűrték, valaki nem csinált-e disznóságot Nyugaton. Mi egy hónapig voltunk ott, onnan jöttünk haza. Sok minden elmúlik úgy, hogy nem marad meg az emlékezésben, ez a pockingi szűrőállomás is olyan, gondolj bele, hogy a II. világháború után nyugatról, keletre tartó összes katona megfordult ott.

Hány féle élet?

1946-ban patvarci és szűgyi evangélikus énekkari találkozó felkészítésére kérték, kórusokat alakít, de csak úgy vállalja, ha a belépés más felekezetieknek is lehetséges.

Már ekkor az ökumené jegyében gondolkodott, pedig ettől még az akkori egyházpolitika is igen messze volt. Hívó és vallását gyakorló ember, de közismert Önről, hogy vallásilag mennyire befogadó.

Ez egy kedves dolog, jó emlék.

Már elintéztem Pesten, hogy a Képzőművészeti Főiskolát folytatom, megvoltak a papírjaim, visszavettek, egy probléma volt, hogy a kollégiumunk megszűnt, ahol kedvezményes voltam.

Amikor bejöttem Gyarmatra, találkoztam a szűgyi evangélikus lelkésszel, aki valamikor tanított engem hittanra Vadkerten.

Azt mondja:

- Zolikám, hallom, most jöttél haza. Nincs kedved tanítani, Patvarcon megüresedett a kántori állás, gondolkozz rajta.

Amikor fölmentem Pestre jobban szétnézni, látom, ezért is fizetni, azért is fizetni, a szüeim is rossz helyzetben voltak a háború után, öcsémet taníttatni kellett Miskolcon, rájöttem, jobb, ha elfogadom a felkérést. De az nem volt olyan egyszerű, mert pályázni kellett. Országos pályázatot adtak ki Patvarcra, nyolcan meg is jelentek, mindenkinek kellett orgonálni, de végül engem választottak. Így kerültem Patvarcra, gyönyörű négy évet töltöttem ott.

A mai világban furcsa, de akkor még jelentősége volt, hogy melyik falu milyen vallású. Érsekvadkert katolikus, Patvarcon evangélikusok és katolikusok is voltak.

A régi patvarciak tudhatják, de most már alig él valaki közülük, akkor bizony elég komoly veszekedésekkel, pörösködésekkel járó vallási nézeteltérések voltak a faluban.

Mikor közölték, hogy engem megválasztottak, kértem, hogy az egyházi vezetőség jöjjön össze, nyilatkozatot akarok tenni. Mondtam, egy kikötésem van, nem akarok különbséget tenni evangélikus és katolikus között, csináljunk közös énekkart. Ha maguknak ez nem tetszik, akkor én már itt sem vagyok. Belementek. Nem akarták a környéken elhinni, hogy ezt sikerült elérnem.

A kórusra felfigyeltek, a Rádió felvette a szereplésünket, még lettek volna további terveim, de bejött az 1948-as nagy fordulat, ami aztán mindent elrontott. A 1948-as magyarországi fordulat Balassagyarmatnak is olyan volt, mint kis Mohács. Elmondani nem lehet. Még most se beszélnek róla őszintén az emberek. Még most is élnek sokan olyanok, akik ebben érintettek.

Sikerei, eredményei Balassagyarmathoz kötődnek: kórus, zeneiskola létrehozása, tanítóképző, festészet, kiállítások, tanítás, könyvek. Ha elfáradt, ha megnyugvás kellett, mihez nyúlt először: könyv, zene, ecset?

Szerencsére mindig volt mihez fogynom, vagy éppen vigasztalódnom, ha úgy tetszik.

Most már aktív zenei közreműködést nem igen válllok. Ez előtt 10 évvel még én vezettem az evangélikus

énekkart, de most már inkább csak festek és magamnak muzsikálok. Én, aki mindig fáradhatatlan voltam, mindig mozogtam, mindig csináltam valamit, most már megérezem, hogy 90 felé járok. Pliniusnak, Nagy Sándor udvari festőjének volt egy mondása: *nulla dies sine linea*, szabadon, *egy nap se teljen el munka nélkül*. Ezt ezután is szeretném betartani. Mindennap legalább egy sort leírni, vonalat megrajzolni.

Rózsavölgyi Márk, a magyar csárdás zene kiemelkedő alakja életútjának felkutatása kizárólag az Ön érdeme.

A kis Nógrád, amit úgy lenéztek, mert azért valóban elmaradott térség volt, de megfélekeztek arról, hogy Nógrád adta Madách Imrét, Mikszáth Kálmánt és Nógrád adta Rózsavölgyi Márkot is.

Nógrád megye nem tudott okosan gazdálkodni az értékeivel.

Amikor gimnáziumba jártam, nem is hallottam a nevét, pedig az első magyar csárdásnak a megalkotója Rózsavölgyi Márk.

Ha megnézzük a Borovszky féle Magyarország vármegyéi című alaplúmnak Nógrád megyéről szóló kiadását, abban a zenéről írott részt, ott az szerepel: Rózsavölgyi Márk Balassagyarmaton született, zenei képessége és tehetsége nem állt arányban sikereivel. Úgy írnak róla, hogy Rózsavölgyit jobban dicsérték, mint ahogy megérdemelte volna. Pedig Rózsavölgyi megérdemelte kiemelt helyét, sőt később a könyvemben kimutatom, Rózsavölgyi a magyar zenetörténetnek nagyobb alakja volt, mint ahogy elismerték. Erre a kutatásra kaptam Szabolcsi díjat nemrég.

Azt azért megjegyzem, hogy Borovszky könyv szinte szóról szóra idéz egy korábban, a cigányzenészekről megjelent könyvben Rózsavölgyiről írottakat, tehát az egyfajta életműítélet évtizedeken kísértett. De tegyük egy nagy fordulatot teljesen más irányba.

Ádám Tamás 1999-ben írja az Ipoly Hírnökben: Bár méltatlanul bánik Balassagyarmat ezzel a kiváló művésszel, de Réti Zoltán mégsem panaszkodik.

Egy művész életeleme az elismerés, szeretet és bizony volt olyan időszak is, amikor próbálták ellehetetleníteni, eltávolítani az oktatásból. Fedje fátyol a múltat, a krisztusi megbocsátás jegyében?

Voltak olyanok, akik azt hangoztatták, én túl szabadelvű vagyok, tény, okoztak kellemetlen helyzeteket, bár néha keményen visszacsaptam, szinte hihetetlen, hogyan mertem megcsinálni.

Nem minden esetben kifizetődő, ha az ember csak jó. Néha meg kell mutatni, hogy nem azért vagyok éppen ilyen, mert gyenge vagyok, hanem azért, mert nem szeretek háborúskodni.

Én sebezhető voltam, pártonkívüliként. Azt hitték, a párton kívülivel mindent meg lehet csinálni. Érdekes, engem a komoly pártemberek védtek meg, mindig a magasabb polcokról.

- *Veletek szemben én annyival vagyok előnyben, hogy nekem van kántori oklevelem*, - mondtam néha. *Ha engem kirúgtok, elmegyek bármelyik faluba kántornak. Még több fizetésem is lenne, mint tanárként.*

Lehet, hogy sok mindenben szerencsém is volt.

A feleségem evangélikus papnak a lánya. 1954-ben, amikor még komoly volt a helyzet, meg mertem csinálni, hogy elvettem egy paplányt feleségül. Nem akarták elhinni. A legjobb barátom mondta, meg vagy te örülve? Egy papnak a lányát? Most egy párttitkár lányát kell elvenni.

Az esküvőnk 1954 tavaszán történt és azon a tavaszon kaptam kiváló pedagógusi elismerést.

Följebb, Pestről már másképp nézték ezeket a kérdéseket. Pesten azt nézték, hogy én országosan mit érek.

Legyél nyugodtan, mi melletted vagyunk - mondták, persze ha kenyértörésre került volna sor, a pestiek nem tudtak volna megvédeni. Mindig hangsúlyozták, mi téged megvédünk országosan, de ha helyi probléma

van veled, nem tudunk segíteni.

Tény, hogy voltak olykor támadások ellenem, de azt nyugodt szívvel mondhatom, komoly helyeken mindenütt megvédték.

Bocsásd meg Úristen c. akvarelljén a keresztre feszített Krisztus előtt álló, fejét, szemét eltakaró Balassi Bálintot ábrázolja, amint világi bűneire eszmél. Voltak-e a művésznak, ha nem is bűnei, de tévedései, amit már akkori fejjel is nehezen vállalt?

Biztos voltak tévedéseim, de talán olyan, amit szívből meg kellene bánnom, olyan nem. Viszont voltak helyzeteim, amelyeknek következményei lehettek volna.

A háború utolsó előtti napján komolyabb összetűzésbe keveredtem egy szakaszvezetővel.

Akkor, amikor már rangban elméletileg felette álltam, viszont *de facto* ő volt a szakaszvezető, kiadott egy feladatot, ami abszolút felesleges volt.

Mondom neki:

- *Ember, fogságba fogunk esni pár óra múlva, maga meg ilyennel foglalkozik?*

Irtózatossá mérges voltam, elkezdett szemtelenkedni, meg akart ütni. A kezemben volt a balta, persze nem ütöttem volna agyon, de az egyik barátom kivette a kezemből, mert féltett.

Nagyon keményen vissza tudtam vágni, ha éreztem, igazam van, nem érdekelt a következmény.

A másik eset már itthon történt, jóval később, nem kevésbé *nyugodt időkben*, 1953 körül. Szépen működött az énekkarom a tanítóképzőben. Megyei ünnepségre készültünk, május 1-re. Mivel az én énekkaromnak jó híre volt a megyében, Salgótarjánba hívtak bennünket, ami Gyarmatnak nagy kitüntetés volt, hogy a tanítóképző kórusa nyitja meg a jeles ünnepséget.

Az ukáz úgy szólt, hogy a felvonuláson mi haladunk elől, a végén felmegyünk a dobogóra és énekelünk. Egy órát gyalogoljunk, lassan, amiben nagyon jól ki lehet fáradni és egy fáradt énekkarral menjek fel a dobogóra és énekeljünk a nagy tömeg előtt? Akinek ilyen eszébe jut, annak fogalma sincs, hogyan mennek a dolgok. Az énekkart pihentetni szokták a fellépés előtt, de a pártbizottság másként képzelte.

Tudod, mit csináltam?

Felálltam és otthagytam őket. Képzeld el, az 1950-es években! Szegény Patus Béla volt a művelődési osztályvezető, rohant le.

- Zoli, gyere vissza, mert véged lesz!

- Nem érdekel, mondd meg, nem érdekel! Örüljetek, hogy nem megyek vissza!

Nem mentem vissza. Másnap reggel szólt a telefon Tarjánból.

- Hallottuk Réti elvtárs a vitát. Igaza van! Legyen nyugodt, elfogadjuk, majd másképp megoldjuk.

Azt szoktam mindig mondani, az ember falnak nem mehet neki, de én éreztem, hogy mi lehet? Semmi nem lehet. Legfeljebb kapok egy fegyelmet.

Vagy kántortanító lesz!

Igen, vagy festek. De újra csak azt mondhatom, nekem inkább több volt a támogatóm. Többen és sokszor kiálltak mellett.

A barátokra támaszkodhattam, a legjobb kapcsolatban kollégámmal, Farkas Andrással voltam. Együtt tanultunk a képzőművészetin, majd a tanítóképzőben ő volt a rajztanár.

Bandival nagyon sokat jártunk festeni, kirándulni. Nekem volt motorbiciklim, az egész megyét bejártuk. Ez egy aranyos kis Mátra motorkerékpár volt, alig 50 köbcentis. Nemcsak mi, a rendőrök is tartottak tőle, nem csuklik-e össze két felnőtt alatt.

Ha jól emlékszem, egyszer beszélt arról, hogy bizony külföldre is csábították és nem a háború körüli időkben. Honnan jött a szirénhang?

Mehettem volna, maradhattam volna Nyugaton, de ez föl sem merült bennem, mert én Magyarországot nem akartam elhagyni soha. Ahogy mondtam, honvágyas voltam mindig. Magyarországon is több helyre hívtak, szegény feleségem inkább szívesebben ment volna, de én nem akartam. Nekem már maradjon meg Gyarmat, Nógrád, Vadkert, Nagyoroszi, Patvarc, Csesztve.

Tájképei zenét, harmóniát sugároznak, de sok portréjának tekintetét bizony nehéz viszonzni. Benne látom a mindennapok gyötrődését, a munkában meghajlott derekú, viszont lélekben meg nem tört nógrádi embert is. Ha ma festené meg a nógrádi embert, hogyan vezetné ecsetét?

Most hogyan? Azt hiszem őszintén, mint ahogy mindig. Viszont mostanában a sorozatok, a könyveim kötnek le. De örülök, hogy észrevetted a harmóniát, a szándékot. Persze a mindennapok gyötrődése még ma is áll.

Ami a mai kor festészetet illeti, van olyan mai irányzat vagy művész amivel/akivel szimpatizál?

Voltak és még azért vannak is, de igyekeztem mindig a magam útját járni. Most már naprakészen nem figyelem az irányokat, de a Művészet c. folyóirat még jár, talán egyedülként vagyok Gyarmaton, aki erre előfizet, legalábbis a postásunk szerint. De egyre inkább idegenkedem a laptól, vagyis inkább attól, ami a művészetet formálja.

Kevés plasztikusabb, a néphez, hagyományhoz, hazához ragaszkodó önvallomást olvastam bárkitől is, mint a 2005-ben kiadott albumában írottat. Csak egy gondolatot idézek ezek közül: Megtanultam, hogy a tegnapokat nem szabad elfelejteni és a leejtett kenyérkét meg kell csókolni. A ma emberének jobbára sikerült ezt a két veretes aranyigazságot, vagy inkább kötelességet elfelejteni. Nem keseríti ez el?

Más ma a világ.

Estefelé sokat beszélgetünk a feleségemmel. Gyakran felidézzük, hogy mit változott gyerekkorunk óta az élet. Akkor, ha egy repülőgép jött, az egész város kiment és nézte, ott megy egy repülő.

Nagyon megváltozott minden, örületesen megváltozott. Most már elemezni tudják a fényeken keresztül, hogy a naprendszeren kívüli bolygónak milyen a vegyi összetétele. Amikor én gimnáziumba jártam a vízről csak annyit tudtunk, hogy H₂O, de tovább nem bontottuk.

Mindig azt szokták mondani, a tudomány fejlődik. Feltalálnak újabb dolgokat, anyagokat tudnak elemezni. De a művészet, az nem fejlődik, az változik. Egy fejet egy egyiptomi ember ugyanúgy meg tudott festeni, mint ma Budapesten. Az ízlés, az változik, de azt nem szeretem, ha azt mondják, hogy a művészet fejlődik. A művészet nem fejlődik. Egy szép, egyszerűen megrajzolt őseMBERI figura, az ugyanolyan művészi értékű, mint egy mai mű.

Persze az aranyigazságok elfeledése nagyon fáj.

Szegénység? Nekem azt ne mondja senki, hogy most nagyobb a szegénység, mint a 30-as évek elején. Az a mélyszegénység, ami az én gyerekkoromban volt, most másképp létezik.

Egy sikeres és elismert ember, ha dicsérik, sokszor azzal fejezi be mondandóját: ez nem jöhetett volna létre, ha nincs mögöttem a feleségem, a családom.

Önről közismert, hogy példászerű családi életet él, felesége szellemi társa is, hiszen festészeti életművét tartalmazó könyvében ő segédkezett. Esetleg még művészi hajlamai is voltak?

Ambíciók főleg zene-, és irodalomkutatásban, ezek gyűjtésében jellemzik.

Nekem nagyon sokat segített. Tiszta, szép gondolatai vannak, tárgyilagos, de kritikus munkatárs. Önzetlen segítő, következetes, okos, családot összefogó. Láthatod, valóban csak jót tudok róla mondani.

Családjában a zenét, művészeteket aktívan és sikeresen művelők veszik közre, lányai, vejei, unokái. Ez bizonyára elégedettséggel tölti el. Kritikus és szigorú apa, nagypapa vagy éppen anyyira, ahogy pedagógusként ismertük?

Túlzottan nem lehetek kritikus, hiszem a családban, zenei téren, hangszeres tudásban némely unokám már túlszárnyalt.

Ők már egy más világban élnek, Dávid unokám például az ország egyik legjobb kamaraegyüttesének a tagja, bár elárulom, egyáltalán nem szeret szerepelni.

Tünde lányom a Szépművészeti Múzeum képre Restaurátora. Számos, közismert képet mentett meg. Olajképeket, amelyekhez legalább 150 év körül már hozzá kell nyúlni, és kevesek merik ezt megtenni. Ebben ő nagyon megbecsült tagja a Szépművészeti Múzeumnak. A férje zenetanár, három gyerekük van, tanulnak, nyelvvizsgáznak.

Emőke lányom csellista, férje Kanyó András zenetanár, fuvolaművész, kamaramuzsikus, aki azzal is foglalkozik, hogy kamaraegyüttesekre ír át feldolgozásokat. Két gyermekük van, előbb említett Dávid zenekari művész, Pesten él, karmesteri vizsgája is van, Emese tanít.

Megjelenése, tartása, emlékezőtehetsége irigylésre, vagy inkább követésre méltó.

Verset olvas, ír, németül-magyarul, memorizál. Bizonyára gondolkozott rajta, miben látja ezt a szellemi frissességet. Akaraterejének, örökös tanulási vágyának?

Mit üzenne a ma fiatalságának, már 85 évvel a háta mögött?

Tanuljanak. Mindent. Olvassanak sokat. Figyeljenek mindent. Az életet, másokat, önmagukat. Szeressék az életet. Becsüljék meg. Tanuljanak nyelveket, jó zenét, nézzenek jó képeket és ha tehetik, járjanak hangversenytermekbe, múzeumokba és hallgassanak tudományos előadásokat. Egy jó iskola ebből sok mindent tud nyújtani. Egy általam elképzelt jó iskola. Most azt tapasztalom, hogy manapság a művészi nevelésre nem sok gondot fordítanak. A műalkotások, irodalmi művek szeretete az ember lényéből következik, így ismeretük nagyon fontos lenne.

2009. január

(Fentebbi írással emlékezünk meg Réti Zoltánról. A cikket az internetről vettem át a következő helyről: <http://www.agt.bme.hu/balassi/retiportre.html> A Szerk.)

BESZÁMOLÓ

Megemlékezés a Sajó Sándor – emlékévé jegyében

(szöveg, fotó: Pásztor Péter, felvidék.ma)

Sajó Sándor halálának 85. évfordulója alkalmából szervezett a Palóc Társaság megemlékezést Budapesten. A február 2-ai esemény a Sajó Sándor-emlékévé nyitánya volt.

„Sajó születésének 150. évfordulója egy jelentős alkalom, melyen a költészetére irányíthatjuk a figyelmet. Kora hazafias költészetének lángoszlopa volt, a mai világban is példaként szolgál, érdeklődésre tart számot” – nyilatkozta a Felvidék.ma-nak Z. Urbán Aladár, a Palóc Társaság elnöke. Mint hozzátette, legutóbb tíz évvel ezelőtt szerveztek hasonló, nagyobb szabású megemlékezést Budapesten.

Az alkalomra a Felvidékről egy autóbusznyi megemlékező érkezett, nagy részük ipolysági volt. Diákok, tanárok, honszerető és az irodalmat kedvelő felnőttek, a Honti Múzeum és Galéria Baráti Kör tagjai szintén ott voltak a soraikban. Emellett a szobi, illetve a váci múzeumbarátok körének tagjai is tiszteletüket tették a Fiumei úti sírkertben.

Sajó Sándor sírhelyénél a szülőváros nevében Pálinkás Tibor, az ipolysági Honti Múzeum és Simonyi Lajos Galéria vezetője beszédében elsősorban Sajó Sándor Hont megyei éveiről szólt. Mint kiemelte, a trianoni fájdalom költője pezsgő társadalmi közegbe született, ifjúkorának élményei visszaköszönek későbbi költeményeiben. Szívében őrizte a tájat – mondta.

Cságyoly Péterfia Béla, a Szózat című elektronikus folyóirat főszerkesztője elsősorban Sajó Sándor költői munkásságára hívta fel a figyelmet, de szólt az utókor általi megbecsülés hiányáról is. „Sajó poézisében fájdalmas hang, amikor az elveszett hazát siratja” – hangsúlyozta a méltatásban.

A sírkertbeli megemlékezés a tisztelet koszorúinak az elhelyezésével ért véget. A felvidéki megemlékezők a nap folyamán felkeresték a Kőbányai Szent László Gimnáziumot, melyet egykoron, 1917-től 1933-ig bekövetkezett haláláig Sajó Sándor vezetett.

Részben a költő intézménybeli szerepéről is szólt Sárkány Péter, a gimnázium jelenlegi igazgatója. Az oktatási intézményt bemutatva kifejtette, fontosnak tartják az elszakadt nemzetrészekkel ápolni a kapcsolatot. Több külföldi magyar intézménnyel kötöttek már testvériskolai szerződést. Emellett közös táborozásokkal és diákcsereprogrammal is segítik a Kárpát-medencei magyar diákokat.

A Palóc Társaság tavaly novemberben Ipolyságon hirdette meg az ideai [Sajó Sándor-emlékévé](#). „Már összeállt az emlékévé műsora. A megemlékezések mellett két helyszínen tervezünk emléktáblát állítani, két kötetet is kiadunk, irodalmi vetélkedőt és tudományos emlékülést ugyancsak szervezünk” – avatta be Z. Urbán Aladár a részletekbe a Felvidék.ma-t.

Mint mondta, a budapesti III. kerületben lévő Árpád Gimnáziumban már folyamatban van a táblaállítás. A költő utolsó lakhelyén, a XII. kerületbeli Csörsz utcában is emléktáblát helyeznének el.

Már megjelent a költő életét és munkásságát összefoglaló kis füzet, mely az ősze tervezett irodalmi vetélkedő résztvevői számára jó szolgálatot tesz a felkészülés folyamán. „Továbbá nyomdában van összes verseinek második átdolgozott kiadása, mely az elkövetkező hetekben kerül az olvasók elé. A kötetet Felvidék-szerte és az anyaországban is bemutatjuk” – folytatta Z. Urbán Aladár.

Az alap- és középiskolások részére rajz- és mozgóképpályázatot hirdetnek. Közreadott Sajó-versek várnak majd illusztrációkra – magyarázta. A Magyar Írószövetség támogatásával, Csáky Pál EP-képviselő védnökségével november 10-én tudományos konferenciát szerveznek Ipolyságon.

Az emlékévével kapcsolatban végezetül Z. Urbán Aladár kifejtette: „Célunk, hogy ébren tartsuk Sajó Sándor emlékét, új intézmények és szervezetek bevonásával kutathassuk tovább életútját és költészetét.”

Z. Urbán Aladár, a Palóc Társaság elnöke

Pálinkás Tibor, a Honti Múzeum és a Simonyi Lajos Galéria vezetője

Cságoty Péterfia Béla, a Szózat elektronikus folyóirat főszerkesztője

Koszorúzás

A megemlékezők egy része a Fiumei úti temetőben

**A Pongrácz Lajos Alapiskola diákja szaval Sajó Sándor mellszobra előtt a
Kőbányai Szent László Gimnáziumban**

A megemlékezők a gimnázium dísztermében

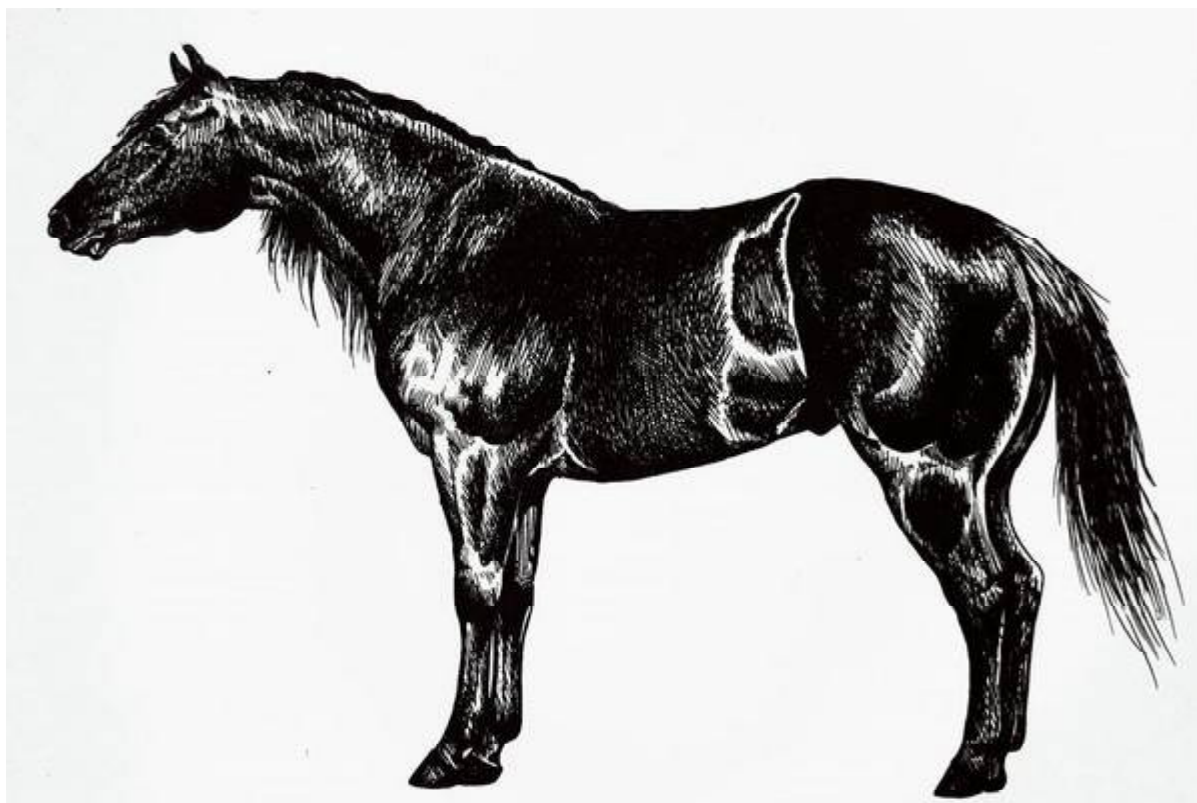
BEMUTATJUK**Koczka Dorottya**

Tanulmányaimat a **Nagyoroszi Börzsöny Általános Iskolában** kezdtem meg, majd onnan Egerbe jelentkeztem az **Eventus Üzleti, Művészeti szakközépiskolába**, ahová fel is vettek. Ötödik évem töltöm itt, végzős diák vagyok. Eredményeim : III. Helyezés az Egri csillagok országos rajzversenyen. Többszörös kijutás az országos Rajz- és Festészeti versenyre. Rajzaim, festményeim az országot járják, kiállításokon szerepelnek. 2018 márciusában is részt veszek az Országos festészeti versenyben.

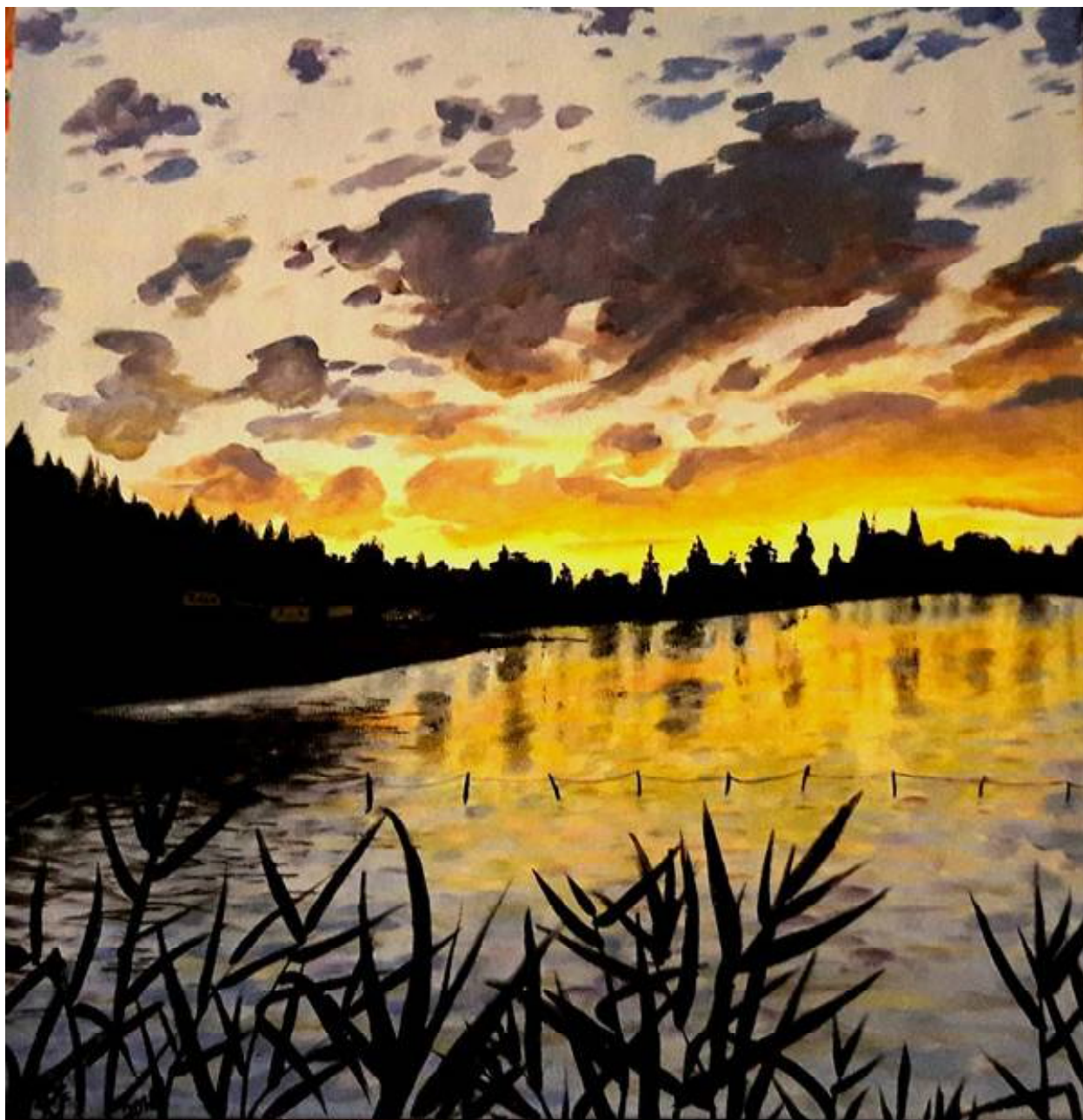
A Nagyorosziban élő tehetséges alkotó képeit fogadják szeretettel! További sok sikert neki! A Szerk.

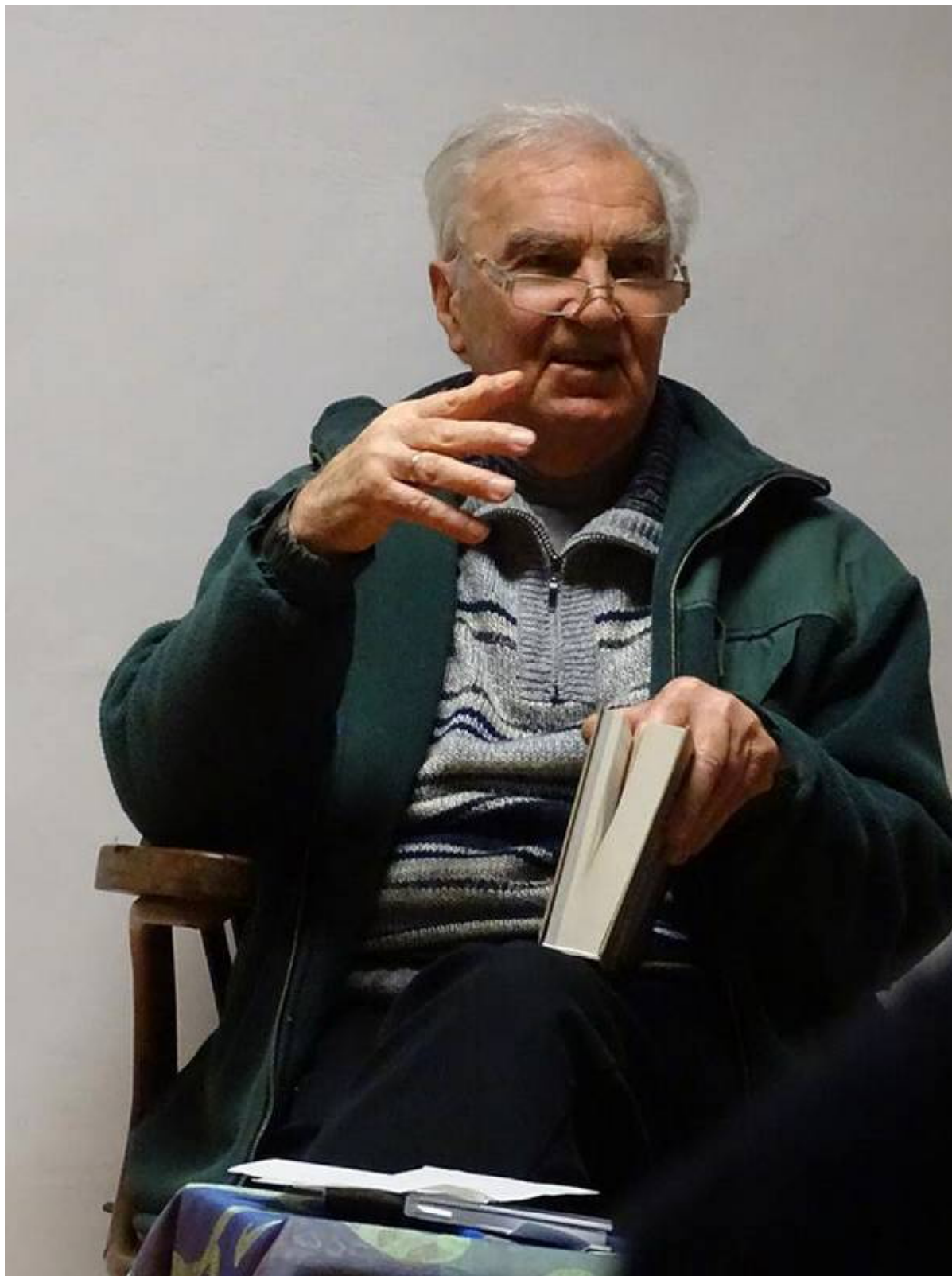

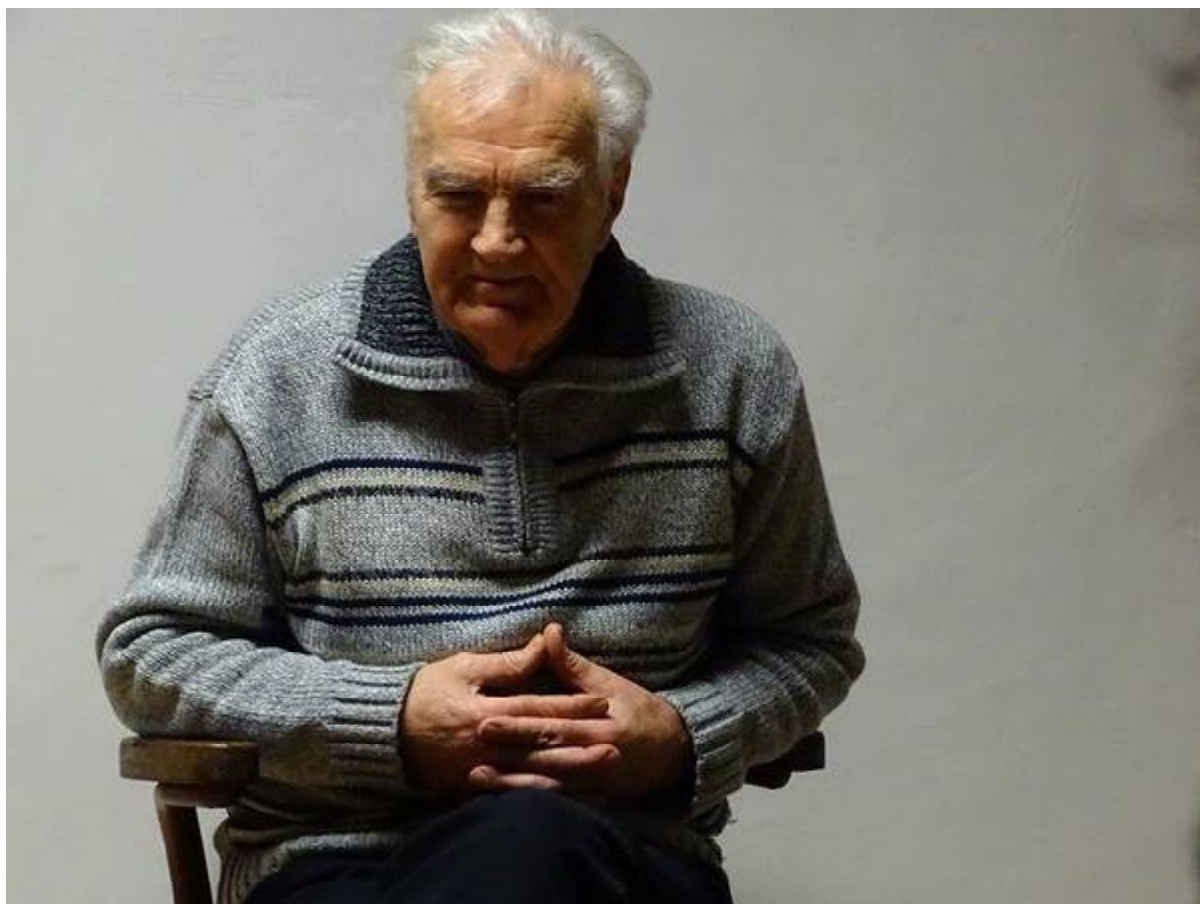

BESZÁMOLÓ

Teszáry Károly: A Diósjenői uradalom
című kötetének bemutatója a diósjenői Boróka-házban, 2018. február 02.

(Végh József mkl. fotoival)

PROGRAMAJÁNLÓ

**III.
PALÓC
FESZTIVÁL**

és

**I.
PALÓCFÖLDI
BETYÁRTALÁLKOZÓ
BÉREN**

2018. Június 02.

Bér - Virágospuszta - Andezit fogadó

KÖNYVAJÁNLÓ

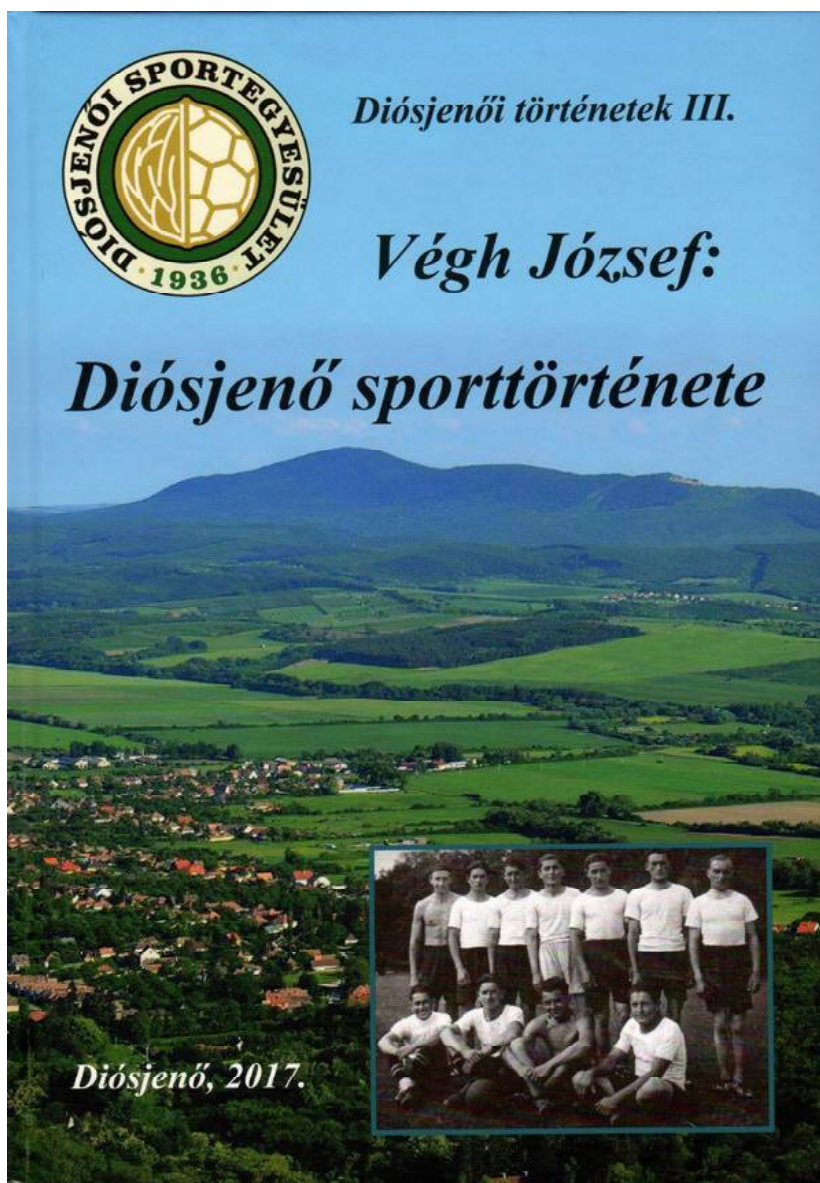
Végh József: Diósjenő sporttörténete

Mintegy száz évet ölel fel ez a kötet. Nem is gondolná az ember, hogy szinte alig van olyan sportág, amely ne érintené a települést, az itt élőket, itt dolgozókat. Vannak köztük olyan kiválóságok, akik eljutottak a csúcra és megszerezték az olimpiai, világbajnoki trófeák valamelyikét, vagy kiérdemelték az országos elsőségért járó érmeiket. A többség azonban természetesen megmaradt az amatőr szinten. Itt is születtek ragyogó érmek, kimagasló eredmények, elismerésre méltó egyéni - és csapatteljesítmények.

Sokan vannak, voltak, akik nem törekedtek a versenyszerű megmérettetésre, megelégedtek azzal, hogy a sport, a mozgás örömet okoz számukra, s hozzájárul jobb közérzetük, egészségük megőrzéséhez.

A sportos életmódról szólva Józsa Csaba testnevelő tanár így fogalmazott: „A sport nagyon jó iskola ahhoz, hogy az ember megtalálja a helyét, a boldogulását, mert sok mindenre megtanít és hozzászoktat. Megkönnyíti az eligazodást és a helykeresést. Számomra ez a siker, s ezek az igazi értékek.”

Az 560 oldalas, vaskos kötet a Diósjenői Történetek sorozat harmadik tagja. Kiadója a Diósjenői Sportegyesület.

Megvásárolható a szerzőnél, illetve szerkesztőségünkön keresztül!

2

Czinka Panna nótája.
(1735.)

Átirta: Bloch József

Lassan. (Adagio.)

Violino I. **VÉGH JÓZSEF**

Violino II. **Czinka Panna,**

Viola. **a cigány Szappho**

Violoncello

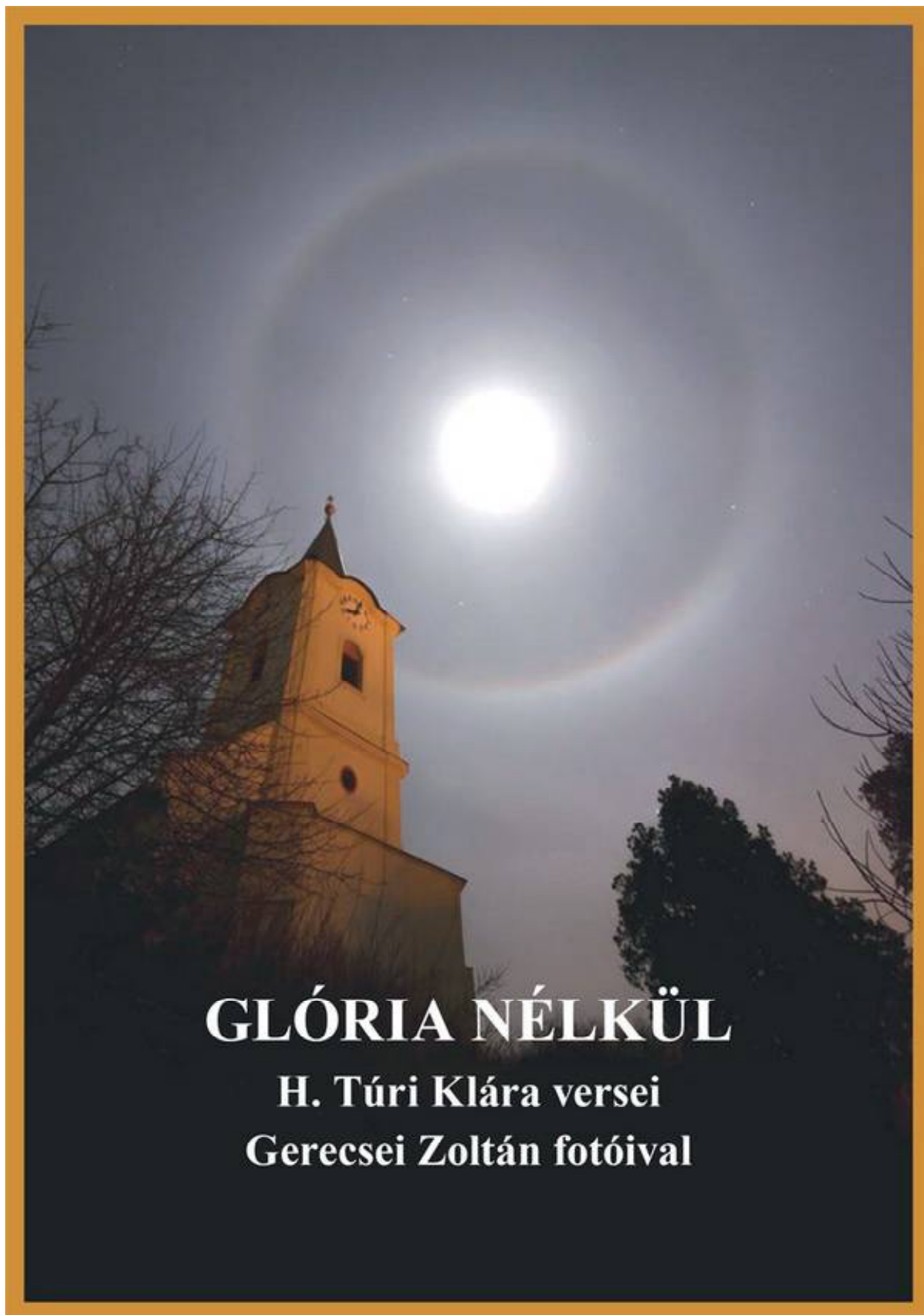
Élénken. (Allegro.)

Tempo

I. Berté József és Társa zeneműnyomdája Budapest. R. K. 58.

Megjelent H. Túri Klára legújabb verseskötete. Érdeklődni a szerzőnél, illetve lapunk email címén lehet. A Szerk.

GLÓRIA NÉLKÜL

**H. Túri Klára versei
Gerecsei Zoltán fotóival**

PÁLYÁZAT

XXI. Aquincumi Költőverseny

Az Aquincumi Múzeum, a Magyar Írószövetség és a Pannon Művészet Alapítvány meghirdeti a XXI. AQUINCUMI KÖLTŐVERSENYT.

AHÍVÓMONDAT:

„FACIT INDIGNATIO VERSUM.” „Az indulat ihlet versre.” (Iuvenalis)

A MÁSIK HÍVÓMONDAT: „...megörzöm és átadom a nekem átadott misztériumokat.” (tekintettel az Aquincumi Múzeum ez évi jeles eseményére, A SYMPHORUS MITHRAEUM VISSZAÉPÍTÉSÉRE)

Klasszikus formában írt (alkaioszi, szapphói, anakreóni, aszklepiádészi, hexameter, disztichon, leoninus, stb.) pályaműveket várunk, egy pályázatban legfeljebb kettőt. Egy-egy vers terjedelme ne legyen több 32 sornál!

Beérkezési határidő: 2018. március 26.

A pályaműveket kizárólag e-mail-ben várjuk: kurucz.katalin@iif.hu
A döntőbe jutott versekről e-mail-ben adunk tájékoztatást április 3-tól.

DÖNTŐ ÉS EREDMÉNYHIRDETÉS: 2018. ÁPRILIS 7. 11.00
(Aquincumi Múzeum, 1031 Budapest, Szentendrei út 135.)

Fővédnök és a zsűri elnöke: **Szakonyi Károly**

A döntőbe jutott művek színészek tolmácsolásában hangzanak el.

Díjak:

- I. díj: Arannyal ékesített babérkoszorú
- II. díj: Ezüsttel ékesített babérkoszorú
- III. díj: Bronzzal ékesített babérkoszorú

Közönségdíj cserépszavazással, valamint Különdíjak.

EPIGRAMMAÍRÓ VERSENY A HELYSZÍNEN MEGADOTT TÉMÁBAN.

KARAFFA GYULA

örjít...

megörjítenek a napok
leszámoltam istennel
rossz apa volt hát
rossz apa lettem

én is

megörjítenek az emberek
leszámoltam a barátaimmal
folyamatosan rosszat tesznek
hát folyamatosan rosszat teszek

én is

megörjítenek a hazugságok
de nem látok mást csak azt
mindenütt ebbe botlok
hát botlok mindenütt

én is

E havi számunk szerzői:

Börzsönyi Erika (Pásztó) Budapest író, költő
Csáky Károly mkl. (Kelenye, 1950) Ipolyság,
helytörténész, költő, tanár, néprajzkutató
Debreczeny György (Budapest, 1958)
Budapest, könyvtáros, költő
Dobrosi Andrea(Budapest, 1970) Budapest,
költő, szerkesztő
Egry Artúr (Budapest, 1953) Budapest,
mérnök, tanár, költő
Elbert Anita () Veszprém, tanár, író, költő
Handó Péter (Salgótarján, 1961) Sóshartyán,
kulturális antropológus, író, költő
Horváth Ödön (Budapest, 1938) Kismaros,
hitoktató, költő
Hörömpő Gergely (Kisvác, 1945 - Kisvác,
2007) református lelkész, költő
Janecskó Györgyi (Vác, 1965) Kétebony,
író, költő
Ketykó István (Szügy, 1946) Verőce,
nyugdíjas köztisztviselő, költő
dr. Koczó József (Perőcsény, 1950)
Vámosmikola, helytörténész, ny. iskolaigazgató
Kovács T. István (Füzesgyarmat, 1935) Vác,
újságíró, író
Kő-Szabó Imre (Orosháza, 1936) Vác, író
Lencsés Károly (Nyíregyháza, 1976)
Nyíregyháza, író
Petrozsényi Nagy Pál (Kolozsvár, 1942)
Kecskemét, tanár, író
Pribojszky Mátyás (Okány, 1931- Tata, 2014)
citera-tanár, zenész, író
B. Tóth Klára (Budapest, 1955) Budapest,
költő, restaurátor
H. Turi Klára (Győr, 1939) Tata, író, költő
Végh Tamás (Gödöllő, 1960) Isaszeg, költő,
nyomdász
Székács László (Budapest, 1946) Budapest,
nyugdíjas mérnök, költő

Impresszum:

Alapító-szerkesztő:
Karaffa Gyula

Helytörténet:
Végh József mkl.

Képzőművészet:
Konczili Éva

Szerkesztőség címe:
2645. Nagyoroszi, Petőfi út 19

Telefon:
+3630-383-5385

Email cím:

karaffagy@ gmail.com

Weblapok:

www.karaffamese.freewb.hu
www.karaffagy.freewb.hu
www.karaffaboros.freewb.hu
www.retsag.net

**Terjesztés: kizárólag ingyenesen
letölthető PDF formátumban.**

**Internetes lapunkra is vonatkoznak a
szerzői jog védelmének szabályai,
ezért a Börzsönyi Helikonban
megjelent bármilyen anyag más
felületen, lapban való
felhasználásához az érintett Szerző
előzetes engedélye szükséges!**

**A Börzsönyi Helikon 2012. március
27.-től tagja az Ipoly Eurorégió
Határon ÁtnyúlóEgyüttműködés
Egyesületének.**

Koczka Dorottya alkotása